

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı

Tefsir Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

KUR'AN'DA NEBATAT

Mahmut TEKİN

Diyarbakır 2016

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Tefsir Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

KUR'AN'DA NEBATAT

Mahmut Tekin

Danışman

Prof. Dr. Nurettin Turgay

Diyarbakır 2016

TAAHHÜTNAME

D. Ü. SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Kur’an’da Nebatat” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt ediyorum. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

21/07/2016

Mahmut TEKİN

KABUL VE ONAY

Mahmut TEKİN tarafından hazırlanan “Kur’an’da Nebatat” adındaki çalışma, 21.07.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Tefsir Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nurettin Turgay (Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman ENSARİ (Üye)

Yrd. Doç. Dr. Hacı ÖNEN (Üye)

Enstitü Müdürü

21/ 07/ 2016

ÖNSÖZ

Kur'an, insanlara hem dünya hem de ahiret hayatında mutluluğa ulaştırmak gayesiyle Allah Teâlâ tarafından Hz. Muhammed'e nazil olan ve bütün Müslümanlar için önem taşıyan semavi bir kitaptır. Kur'an, birçok konudan bahseder. İbadetlerden tut muamelata kadar içerdiği bu konular arasında "nebatat" da bulunmaktadır. Kur'an'da yer alan "nebatat" konusunu, danışmanımla da istişare sonucunda çalışmaya başladık. Bu konunun Kur'an-ı Kerim'de nasıl ele alındığını incelemek ve gerçek hayata yansımalarını görebilmek için konuyu değişik tefsir, ansiklopedi ve tıp kitaplarından araştırmaya çalıştık.

Bu sınırlı çalışmamız, giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Konulu Tefsirin tanımı, tarihi ve önemi üzerinde duruldu. Nebatat hakkında genel bilgiler verildi. Birinci bölümde Kuran'da zikri geçen bulunduğu yere kökleriyle tutunup gelişen ve hayatını tamamladıktan sonra kuruyarak varlığı sona eren, yosun, ot ve vb. canlıların genel adı olan nebatat ele alınmıştır. İkinci bölümde Kuran'da geçen meyve verebilen, gövdesi bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki türü olan ağaçlar ele alınmıştır.

Bu bilgiler, klasik ve modern tefsir kitapları, ansiklopediler ve tıp kitaplarından alındı. Bitkilerin tarihçeleri, yetiştiği yerler ve insan hayatındaki yeri ve faydaları hakkında bilgiler verildi.

Bu tezde, Kur'ân'da isimleri zikredilen bitkilerin, insan besinindeki yeri, tıbbî faydaları ve şifâ veren yanları üzerinde duruldu. Bununla birlikte, Kur'ân'da yer alan bu bitkilerin, zikrediliş sebepleri ve hikmetleri sadece yukarıda saydığımız hususlar olduğunu söylemek mümkün değildir.

Beni bu çalışmaya yönelten ve teşvik eden tezin her aşamasında yardım ve katkısını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Nurettin Turgay'a şükranlarımı sunmayı bir vefa borcu addediyorum. Muvaffakiyet ve başarı Yüce Allah'tandır.

Mahmut TEKİN
Diyarbakır 2016

ÖZET

Bu tez, konulu tefsir alanında yapılmış bir konulu tefsir çalışmasıdır. “Kur’an’da Nebatat” isimli bu çalışmada muteber tefsir kitaplarına ve bu konuyla ilgili telif edilmiş pek çok eserlere müracaat edilmiştir. Bu tezde başlıca amaç, Kur’an-ı Kerim’de bitkilerle ilgili geçen ayetleri tahlil etmek, bunlarda bizim için verilmiş olan mesajları anlamak ve ayetlerde geçen bitkilerin hayatımızda ne derecede faydalı ve lazım olduğunu kavramaktır. Kur’an’da geçen bitkilerin özellikleri, yetiştiği yerler ve bunların insanlar için birer gıda maddesi ve birer şifa kaynağı olduğu açıklanmıştır. Bu çalışma, giriş ve iki bölümden kısımdan oluşmaktadır. Giriş kısmında Konulu Tefsir ve nebatat hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Kuran’da zikri geçen bulunduğu yere kökleriyle tutunup gelişen ve hayatını tamamladıktan sonra kuruyarak varlığı sona eren, yosun, ot ve vb. canlıların genel adı olan nebatat ele alınmıştır. İkinci bölümde Kuran’da zikri geçen meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki türü olan ağaçlar ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler

Kur'an-ı Kerim, İnsan, Nebatat, Şifa

ABSTRACT

This thesis is a study, which was prepared on the field of subject-based Qur'anic exegesis method. In this study, name of which is "The plants in the Holy Qur'an"; it was consulted to reputable commentary books and the books that were published about this subject. The main aim of this thesis is; to analyze the verses about plants, to understand the messages given for us in that verses and to realize that plants how useful and necessary in our life. It is explained, that properties and the places where they are grown of these plants which are given in Qur'an and these plants are a food substance and healing source for human beings. This study consists of introduction, two section and conclusion parts. In the introduction, it was given information about Subject –Based Qur'anic Exegesis Method and plants. In the first section, it is handled the plants; which is mentioned in Qur'an, grow by holding on with their roots to the where they are, and die by drying after completed their lives and are living being's generally name of which, such as algae, herb...etc. In the second section, it is handled the trees; which are also mentioned in the Qur'an, can produce fruits and live for long years and trunk of which can be wood and lumber.

Key Words

Holy Qur'an, Human Being, Plants, Healing

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR.....	VIII

GİRİŞ

1.1. KONULU TEFSİR.....	3
1.2. Konulu Tefsirin Tanımı.....	4
1.3. Konulu Tefsirin Doğuşu ve Gelişmesi.....	6
1.4. Konulu Tefsirin Yöntemi	7
1.5. Konulu Tefsirin Önemi ve Yararları	8
1.2. NEBATAT	9
1.2.1. Nebatatın (Bitkilerin) Tanımı.....	11
1.2.2. Nebatların (Bitkilerin) Yaratılışı	12
1.2.3. İslam Dininin Bitkilere Verdiği Önem ve Bitkilerin Korunması.....	16
1.2.4. İnsan İle Nebatat Arasındaki İlişki.....	19

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'AN'DA YER ALAN NEBATAT VE YARARLARI

1.1. KUR'AN'DA NABATAT	21
2.2. KUR'AN-I KERİM'DE GEÇEN NEBATAT.....	23

2.2. 1. Acı ot (Dari)	27
2.2. 2. Acur (Kıssa)	29
2.2. 5. Bakl (Sebze ve Yeşillik)	31
2.2. 6. Çayır (Ebb).....	33
2.2. 7. Dane (Habbe)	34
2.2. 8. Dikenli Arabistan Kirazı (Sidr).....	35
2.2. 9. Ekin (Asf).....	37
2.2. 10. Fesleğen (Reyhan).....	39
2.2. 11. Gül (Verde)	42
2.2. 13. Hardal	43
2.2. 16. Kabak (Yaktîn).....	45
2. 2. 18. Mercimek (Adese).....	50
2. 2. 19. Meyve (Fakihe, Semere ve Kutûf)	52
2. 2. 22. Nebat (Yerde Çıkan Bütün Ot)	55
2. 2. 23. Ot (Necm).....	56
2. 2. 24. Otlak (Mera).....	57
2. 2. 25. Sarımsak (Fûm)	58
2. 2. 26. Soğan (Basal)	62
2. 2. 28. Yaprak (Verâk).....	65
2. 2. 29. Yeşillik (Hadr)	67
2. 2. 30. Yonca (Kadb)	68
2. 2. 33. Ziraat (Zurû).....	69

İKİNCİ BÖLÜM KUR'AN'DA YER ALAN AĞAÇLAR

2.1. AĞAÇ (ŞECER)	71
2.1.1. Kur'an'da Dikkat Çekilen Bazı Ağaçlar	72
2.2. HAMT (BİR AĞAÇ TÜRÜ)	86
2.3. HURMA AĞACI (NAHL)	87
2.4. İNCİR (TİN).....	99
2.4.1. İncirin İçerdiği Maddeler	102
2.5. KÂFUR	105
2.6. MUZ (TALH).....	107
2.7. NAR (RUMMÂN)	110
2. 8. ÜZÜM (INEB)	114
2.9. ZENCEFİL (ZENCEBİL).....	118
2.9. ZEYTİN (ZEYTÛN).....	121
SONUÇ.....	127
KAYNAKÇA	131

KISALTMALAR

ABD.	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e	Adı Geçen Eser
C. C.	Celle Celâluhu
Çev.	Çeviren
Hz.	Hazreti
İfav	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
Md.	Madde
M.Ö.	Milattan Önce
Nşr.	Neşreden
Ö.	Ölümü
R.A.	Radıyallahu anh
S.	Sayfa
Sad.	Sadeleştiren
S.A.V.	Sallallahu Aleyhi ve Sellem
Tdv.	Türkiye Diyanet Vakfı
Tdvy.	Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
Thk.	Tahkik eden
Tsz.	Tarihsiz, baskı tarihi yok
Vb.	Ve benzeri
Vs.	Ve sair
Y.Y.	Yayınyeriyok

GİRİŞ

Kur'ân-ı Kerîm, birçok şeyden bahsetmektedir. Bahsettiği bu şeyler arasında, insanları yakından ilgilendiren mevzuları da görüyoruz. Bu mevzuları tabiat, kâinat ve bitkiler olarak sayabiliriz. Hiçbir kitap, kutsal kitaplar dâhil Kur'ân-ı Kerîm kadar insanların yakın çevresinden bu kadar bahsetmemiştir. İnsan, kâinat ve içindeki tüm mevcudat ile münasebet içerisindedir. Bu münasebeti bize bildiren de Kur'ân-ı Kerîm'in bizzat kendisidir. Kâinatın yaratılışından ve niçin yaratıldığından tutun, ondaki çeşitli varlıkların yapısına kadar insanlara bildiriyor. Bununla beraber insanoğlunun bütün bunlara karşı, görev ve sorumluluklarının ne olduğunu ve bunlara karşı nasıl davranacağını da insanlara hatırlatarak onlara yol gösteriyor. Hepimizin bildiği gibi Kur'ân-ı Kerîm, nasıl insanların manevi yönüyle ilgileniyorsa bir o kadar da maddî dünyasıyla ilgilenmektedir. Bundan daha doğal bir şey yoktur. Kur'ân-ı Kerîm, bütün konularda olduğu gibi nebatat konusunda da Müslümanlara rehberlik etmektedir. Kur'ân-ı Kerîm, insanlara Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini bildirmesi için çok çeşitli yolların olduğunu bize bildiriyor, ancak bu yollar içerisinde en açık olan yol, insanların kâinattaki her şeye bakarak onlar hakkında düşünmek ve bu düşünceyle muvahhit bir kul olmasıdır. Zira Kur'ân-ı Kerîm bize, Bakara suresinde şöyle hitap etmektedir: *“Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri peşinden gelmesinde, insanlara fayda veren şeylerle yüklü*

olarak denizde yüzüp giden gemilerde, Allah'ın gökten indirip de ölü haldeki toprağı canlandırdığı suda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgârları ve yer ile gök arasında emre hazır bekleyen bulutları yönlendirmesinde düşünen bir toplum için (Allah'ın varlığını ve birliğini ispatlayan) birçok deliller vardır."¹ Bu ayetlerin nüzul sebebi şöyledir: "Sizin ilâhınız bir tek ilâhtır"² âyeti nazil olduğu zaman Mekke'deki Kureyş Kâfirleri: Bir ilâh bu insanlara nasıl yetecek?" diye sordular. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu.³ Evet, gerçekten bu âyetin de belirttiği gibi bütün mahlûkat Yüce Allah'ın varlığına birer işaret ve belgedir. Bu mahlûkata baktığımız zaman, bunlar adeta Yüce Allah'ın varlığının birer aynası olup bunların her birisi, Yüce Allah'ın değişik sıfatlarına delalet etmektedir. Birisi Allah'ın varlığına diğeri, Allah'ın birliğine ve kudretine delalet etmektedir.

Bitki konusuyla ilgili Kur'ân'da pek çok âyet vardır. Çünkü Kur'ân, insanın en yakın çevresinden başlayarak kâinattan ve içinde bulunanlardan ve bunların nizamından ve intizamından bahsetmektedir. Bunların vasıtasıyla Yüce Allah'ın varlığını, birliğini ve kudretini insanlara ispat etmektedir. Kur'ân, bunları bize tanıtıyor ki onlara karşı görev ve sorumluluklarımızı yerine getirelim. Zira kâinat ve kâinatın içinde yaşanan şeyleri kirletmek ve onlara zarar vermek, hiçbir insana yakışan bir durum değildir. Bu tür davranışlar, aynı zamanda rabbimizi bize tanıtan unsurları da yok etmek anlamına gelmektedir. Aslında bütün çiçekler, meyveler, otlar ve ağaçlar, her biri adeta haykırarak biz Yüce Allah'ın birer mahlûkatıyız diyorlar. Bunların her birisine baktığımız zaman bunlarda, Yüce Allah'ın imzasını ve mührünü görüyoruz. Yeryüzünde yaşayan her şeyin canlı olsun, cansız olsun fizikî değerlerinin ötesinde mânevî birer değerleri de vardır. Çünkü bunların her biri, Yüce Allah'ın birer sıfatına delalet edip Allah'ın varlığının ve kudretinin birer işaretidir. Bundan dolayı canlıları öldürmek, bitkilere ve ağaçlara karşı sorumsuz bir şekilde

1 el- Bakara 2 / 164.

2 el- Bakara 2 / 163.

3 Muhammed Ali es-Sabuni, **Safvetü't-Tefasir**, Daru'l- Kur'ân Yayınları, Beyrut 1981, I, 110.

davranıp çevreye zarar vermek, İslâm dini tarafından şiddetli bir şekilde yasaklanmıştır. Buna dayanarak asırlar boyunca Müslümanlar, çevreye karşı her zaman sorumlu ve saygılı davranmıştır. Böylece insanlara, çevrelerine karşı daha duyarlı davranmaları gerektiği şuurunu vermiştir. Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor: "*Görmez misin ki, göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde ediyor; birçoğunun üzerine de azap hak olmuştur. Allah kimi hor ve hakir kılarsa, artık onu değerli kılacak bir kimse yoktur. Şüphesiz Allah dilediğini yapar.*"⁴ Bu ayet, yeryüzünde bulunan her şeyin Yüce Allah'ın birer abid kulu olduğunu ve herkesin kendince Yüce Allah'a secde ettiğini bize bildiriyor. Demek ki biz şunu anlıyoruz: İslam dini bitkilere ve ağaçlara son derece önem vermiştir. Çünkü İslam dini, bize şunu hatırlatıyor: Ağaçların ve bitkilerin boş yere yaratılmadıklarını, onların da Yüce Allah'ın birer kulu olduğunu ve Allah'ı tesbih ettiğini bize bildiriyor.

1.1. KONULU TEFSİR

Kur'ân-ı Kerim, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminden zamanımıza kadar, geçerliğini ve tazeliğini koruyan tek mukaddes kitaptır. Bunun tek nedeni, Yüce Allah tarafından korunduğu içindir. Kur'ân-ı Kerim, âlimler tarafından geçmişten günümüze kadar, değişik tefsir metoduyla incelenmiş, araştırılmış ve tefsir edilmeye çalışılmıştır. Son zamanlarda tefsir çeşitlerine yeni bir metod daha eklenmiş olup, bu metoda konulu tefsir bunun Arapçası "et-tefsîru'l mevdûî" adı verilmiştir. Geçmişte pek çok Kur'ân tefsiri kaleme alınmış olmasına rağmen, bu tefsirler herhangi belli bir konu hakkında derli toplu bilgi vermemiştir. Bundan dolayı âlimler, Yaşadığımız bu asrın insanlarına Kur'an hidâyetini sunmak için anlayacağı bir yöntem ve metodla eski yöntemleri de dikkate alarak, böyle bir metoda başvurmuştur.

⁴ el- Hacc 22 / 18.

1.2. Konulu Tefsirin Tanımı

Türkçe'ye “Konulu Tefsir” veya “Kavram Tefsiri/Kavramsal Tefsir” olarak tercüme edilen “et-tefsîru'l-mevdûi” tabiri yeni bir kavram olup, değişik şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımlara baktığımız zaman, bu tanımların birbirlerini tamamlayan ve tekrarlayan kısımların olduğunu görürüz. “Konulu Tefsir” için yapılan tanımlardan bir kaçını burada zikretmek istiyoruz.

I- Konulu tefsir, “Belirli bir konuya ait, değişik sûrelerde zikredilen Kur'an ayetlerini bir araya toplayıp nüzul sırasını da göz önünde bulundurarak, konularına göre ve usulüne uygun bir şekilde düzenlemek suretiyle, sevk olundukları ortam içerisinde değerlendirdikten sonra, benzer ayetlerle konuyu işlemektir.”⁵

Mustafa Müslim de, konulu tefsiri değişik tanımlarla tanımlamıştır. Bazı tanımları şöyledir:

I- Konulu tefsir, “Manalarını beyan etmek, asıllarını ortaya çıkarmak ve birleştirici bir bağla birbirine bağlamak için özel şartla ve hususi bir şekilde değişik ayetleri bir araya toplamak ve üzerinde derinlemesine düşünmek suretiyle mana ve gaye bakımından bir olan Kur'an-ı Kerim'in konularını araştıran bir ilimdir.”

II- Konulu tefsir, belirli bir konuyu, Kur'an'ın bütünlüğü içerisinde ele alınıp ayetler vasıtasıyla açıklanmasıdır.⁶

III- Konulu Tefsir, aynı konuda Kur'an'ın değişik sûrelerinde geçen âyetleri toplamak, mümkün olduğu kadarıyla nüzul sırasına göre tertip edip, nüzul sebeplerine vâkıf olmak ve bundan sonra da konularına göre metotlu bir şekilde

⁵ Muhammed Hicâzî, **et-Tefsîru'l-Mevdûiyyetü fil-Kur'ani'l Kerim**, Daru'l Küttübi'l- Hadise, Kahire 1970, s. 402.

⁶ Mustafa Müslim, **Mebâhis fi't-Tefsîri'l-Mevdûi**, Daru'l Kalem, Dımaşk 1997, s. 16; Davut Aydüz, **Tefsir Tarihi Çeşitleri ve Konulu Tefsir**, Işık Yayınları, İstanbul 2004, s. 138.

araştırıp açıklamak ve onlardan hüküm çıkarmaktır. Böylece araştırmacı, o konu hakkında Kur'an'ın hedefini herkesin rahatlıkla anlayabileceği şekilde bütün yönleriyle ve doğru bir şekilde ortaya koyar".⁷

IV- "Konulu Tefsir; bazı ayetleri tefsir etmek olmadığı gibi, bu ayetlerin mefhûmunu Kur'an birliği içinde hulâsa etmek de değildir. O, öncelikle, Kur'an'ın bütünlüğü içinde, konu birliğini ele almak veya ikinci olarak toplumun gelişmesinde Kur'an'ın metodu, metafizik karşısında Kur'an'ın yeri gibi sınırlı bir konuyu özetlemek yahut üçüncü olarak bir sûrenin hedefini ve O'nun davetin çerçevesi içerisinde kastettiği anlamı özetlemek olarak tarif edilebilir".⁸

V- "Konulu Tefsir; bir konuda müşterek olan Kur'an ayetlerini derinliğine araştırmak, bu araştırma ve incelemeyi sadece o konuya yöneltmektir".⁹

Son olarak Türkiye'de, konulu tefsir hakkında ilk makaleyi yazan Mevlut Güngör'ün, tanımını de verelim: "Konulu Tefsir metodu" Kur'an'da herhangi bir konu ile ilgili bütün âyetleri toplayarak, bunları mümkün olduğunca nüzul sırasına koyup, ilmî bir incelemeye tâbi tuttuktan sonra, Yüce Allah'ın o konu ile ilgili murâdını toplu bir şekilde ortaya koymaya çalışan bir tefsir metodudur".¹⁰

Kısacası konulu tefsirin, tanımı şöyle yapılabilir: Herhangi bir konuyu, Kur'an'ın içerisindeki ayetlerden ele almak ve konuyu ilgilendiren bütün ayetleri toplayarak, ilmî araştırma ve inceleme kurallarına uymak şartıyla Yüce Allah'ın o konu ile ilgili muradının ortaya konulmasıdır.

⁷ Abdulhay el-Feramâvî, **el-Bidâye fi't-Tefsiri'l- Mevdûî**, Kahire 1977, s.52.

⁸ Muhammed Behiy, **Nahve'l- Kur'an**, Kahire 1986, s. 108.

⁹ Seyyid Mursî, **Menâhucu't-Tefsir Beyne'l-Kadim ve'l-Hadîs**, Kahire tsz. s. 27.

¹⁰ Mevlut Güngör, **Kur'an Araştırmaları**, İstanbul 1995, s. 12.

Bütün bu tanımlara, dikkatli bir şekilde baktığımız zaman, konulu tefsirin ne olduğunu, temel özelliklerinin nelerden oluştuğunu şu maddeler halinde sıralamak mümkündür:

I- Her hangi bir konudaki ayetleri iniş sırasına göre düzenleyerek yapılan konulu tefsir.

II- Kur'an'da ki herhangi bir kavramı, o kavramın geçtiği ayetleri ele almak suretiyle yapılan konulu tefsir.

III- Sûre eksenli konulu tefsir; Herhangi bir surenin özel ve genel maksatlarını ele almak ve sûre içindeki birbiri içine girmiş muhtelif konuları birbirinden ayırmak suretiyle yapılan konulu tefsir.¹¹

1.3. Konulu Tefsirin Doğuşu ve Gelişmesi

Konulu tefsir metodu, yeni bir tefsir metodu olup, bu günkü kullanılan yöntem ve metoduyla önceki asırlardaki âlimler tarafından dile getirilmemiştir. Bu metodun ilk defa asrımızda ortaya çıktığını görüyoruz. Konulu tefsir, el-Ezher Üniversitesi Usûlu'd-Dîn Fakültesi öğretim elemanlarının yeni yeni ele alıp incelediği bir metod olup, günümüzde meyvelerini vermeye başlamış, gün geçtikçe de ne kadar önemli ve faydalı bir sistem olduğu daha iyi anlaşılmıştır.¹² Bazı âlimlere göre, konulu tefsir metodunun doğuşuna bazı müsteşriklerin Kur'an'la ilgili olarak ileri sürdükleri bir takım şüpheler vesile olmuştur.¹³ İslâm âlimleri de, müsteşriklerin Kur'an'daki kıssalar, tekrarlar, bazı itikadî ve hukukî esaslar ve hükümlerle ilgili olarak ortaya attıkları bu iddiaları cevaplandırmak maksadıyla, her konuyla alakalı

¹¹ Mehmed. Said Şimşek, **Günümüz Tefsir Problemleri**, Konya 1997, s.165–166.

¹² el-Feramâvî, **a.g.e.**, s. 50.

¹³ Hicâzî, **et-Tefsiru'l-Mevdûiyetü fi'l-Kur'ani'l Kerim**, s. 402.

ayetlerin tamamını toplayıp inceleyerek müstakil eserler vermişlerdir. Daha sonraları ise, konulu tefsir metodu, toplum arasında rağbet görmesi ve ihtiyaç duyması sebebiyle, bu konuda bilhassa akademik çalışmalar yapılarak pek çok eser ortaya konulmuştur. Konulu Tefsir metodu, ilk kez kimler tarafından başlatıldığı konusunda genel olarak iki görüş ileri sürülmüştür. Bazı âlimler, konulu tefsir çalışmalarının ilk temsilcileri Muhammed Abdullah Dıraz (ö. 1379/1958) ve Mahmud Şeltut (ö. 1384/1963) olduğunu söylemişlerdir.

Diğerleri ise, bunun ilk temsilcilerini Ezher Üniversitesi Tefsir Ana bilim Dalı Başkanlarından Ahmed es-Seyyid el-Kûmî ve M. Ahmed el-Kasım'ın olduğunu söylemişlerdir. Daha sonra bu bölümün öğretim üyeleri, yüksek lisans ve doktora öğrencileri bu alanda çalışmalar yapmışlardır. Nitekim bizim Kur'an'da Nebatat adlı tezimiz de konulu tefsir çalışmalarının bir örneğidir.¹⁴

1.4. Konulu Tefsirin Yöntemi

Konulu Tefsir, yeni bir yöntem olduğu için, hakkında yapılan araştırmalar tam olarak oturmamıştır. Konulu Tefsir hakkında, pek çok müfessir tarafından araştırma konusu yapılmıştır. Hakkında pek çok kitap yazılmıştır. Her bir müfessir, değişik metot ortaya koymuştur. Konulu Tefsir hakkında bilgi sahibi olmayanlar ise, bunu basit bir yöntem olarak anlamışlardır. Onlara göre Konulu Tefsir şundan ibarettir: Belli bir konudaki ayetleri tespit edip onları tefsir etmektir. Hâlbuki Konulu Tefsir metodundan maksat şudur: Tefsir alanında uzmanlaşmış ve geniş malûmat sahibi kimselerin Kur'an'daki bir konuyu, öncelikle ilgili âyetlere dayanarak, bütün teferruatıyla ortaya koymasındır.¹⁵ Müfessirler, Konulu Tefsir metodu için bazı kaideler koymuşlardır. Bu kaideleri maddeler halinde sıralayacağız:

¹⁴ el-Feramâvî, **a.g.e.**, s. 61; Aydüz, Aydüz, **a.g.e.**, s. 142.

¹⁵ Aydüz, **a.g.e.**, s. 162.

I- Kur'an'dan bir konu tespit edip, konuya uygun bir başlık seçerek konuyu sınırlandırmak.

II- Konu ile yakından uzaktan alakadar olan bütün ayetleri toplamak.

III- Ayetleri nüzûl sırasına göre ele almak. Yâda Mekkî-Medenî olanları tespit etmek.

IV- Toplanan âyetleri değişik tefsirlerde araştırmak.

V- Araştırmalarında ilmî araştırma metotlarına riâyet etmek.

VI- Konulu Tefsirde geçen kelime ve kavramları, güzelce araştırmak ve tefsir etmek.

VII- Hz. Peygamber'in sünnetinden ve geçmiş kültürel birikimlerden istifade etmek.¹⁶

1.5. Konulu Tefsirin Önemi ve Yararları

Konulu tefsir, Kur'an'ı bir bütün olarak ele alması bakımından pek çok önem arz etmektedir. Bununla beraber, pek çok yararları da beraberinde getirmektedir. Bunun birçok önem ve yararlarından bazılarını, maddeler halinde sıralayacağız:

I- Kur'an'da geçen bir konu hakkında, isabetli bir söz söyleyebilmek için o konu ile ilgili bütün ayetleri araştırmak gerekir. Bu yöntem de Kur'an'la ilgili konuların daha detaylı bir şekilde incelenmesine imkân verecek ve Kur'an'a bir bütün olarak ve kapsamlı bir bakış açısı kazandıracaktır.

II- Bu tefsir metodu, müellife, şöyle bir avantajı da sunmaktadır: Ele aldığı konu ile ilgili mütehassıslara veya onların eserlerine başvurma imkânı vermesidir.

¹⁶ el-Feramâvî, **a.g.e.**, s. 61; Hicâzî, **et-Tefsiru'l-Mevdûiyetü fil-Kur'ani'l Kerim**, s. 31; Muhsin Demirci, **Tefsir Tarihi**, İFAV Yayınları, İstanbul 2012. s. 190–192.

Zaten bu Konulu Tefsir Metodunun başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için yerine getirilmesi gereken bir husustur. Ama genel bir tefsir yazan bir müfessirin ise, bu tekniği yerine getirmesi pek mümkün değildir.

III- Konulu Tefsire göre bir konuyu tefsir etmek, insanlar için bütün Kur'an'ı tefsir etmeden daha faydalıdır. Çünkü bir konuyu tefsir etmek, konunun önemini, büyüklüğünü, ayetler arası bağı ve birliği genellikle tam olarak gösterir.

IV- Bu asırda Kur'an'la meşgul olan ilim adamları, böyle bir çalışmaya yönelmeleri daha faydalı olacaktır. Çünkü diğer tefsir çeşit ve yöntemleri zaten pek çoktur. O halde, bu mevcut tefsirlerden de faydalanılarak günümüz insanını meşgul eden konularda, ona, vahyin ışığında çözümler sunan, ciddî, tatmin edici, tafsilatlı ve ilmî araştırmalar yapılmalıdır.

V- Konulu Tefsir çalışmaları, klasik tefsirlerden daha faydalı olabilir. Çünkü onun hacmi daha küçük, onun için okunması daha kolay ve konuları da dağınık değildir. Bu sebeple Konulu Tefsir çalışmalarının artması, Kur'an'ın daha iyi anlaşılması ve hidâyetinin daha geniş kitlelere ulaşmasına yardımcı olacaktır.¹⁷

1.2. NEBATAT

Bitkiler, tüm çeşit ve sınıflarıyla adeta her biri kendi başına birer âlemdir. Bilim adamları, yoğun bir şekilde çalışarak, bunların üstündeki sırlı perdeleri kaldırmaya çalışıyorlar. Bitkiler, gelişme nitelikleri bakımından çeşitli sınıflara ayrılıyor. Bunlar, üreme ve gelişme ortamlarıdır. Bitkiler, hayatini devam eden bir tohumdan yeşerir. Bir tohumun, uzun bir süre hayatını devam etmesi, Yüce Allah'ın varlığına ve kudretine bir delildir. Zira firavun mezarlarında bulunan buğday tanelerinin bile yeşermesi mümkün olmuştur. Bitki için diğer önemli bir faktör ise

¹⁷ Celal Kırcı, **İlimler ve Yorumlar Açısından Kur'an'a Yönelişler**, İstanbul, tsz. s. 295; Güngör, **a.g.e.**, s. 29; Demirci, **a.g.e.**, s. 192.

havadır. Demek ki bitkiler, yaşayan canlı birer varlık gibidir. Bitkilerin durumu aynen insanlar ve hayvanlardaki ceninin durumu gibidir. Nasıl ki tohum yeşermeye başladığında küçücük filiz çıktığına kadar gövde verip toprak içerisinde büyüyene kadar tohumda bulunan gıda ile beslenir. Aynen insanlar ve hayvanlarda bulunan ceninin durumu da bunun gibidir. Cenin de doğmadan önce ve doğduktan bir müddet sonraya kadar, annesinden ve onun sütünden beslenir. Daha sonra biraz gelişip gövdesi büyüdüğü zaman, kendisi artık tek başına hayatını devam ettirip kendi gıdasını tek başına te'mîn eder. Tüm bu işlemler ise, bir kadiri mutlak tarafından yapıldığını bilmeliyiz ve buna hamdı sena etmeliyiz. Yani bitkilere baktığımız zaman, bilim adamlarının yaptığı araştırmalara göre, onların de solunum yaptıkları, insanlar ve hayvanlar gibi nefes alıp verdiği tespit edilmiştir. Yaptığı teneffüsle havanın sıcaklık derecesi artıyor.

Kökler, bitkilerin ilk beslenme cihazı olup, değişik şekiller alır. Bu şekiller, kazık kök, yumru kök, saçak kök gibi köklerdir. Bütün bu şekiller de bitkinin gelişmesine münasip bir zemin hazırlar. Bütün bu değişiklikler de insan hayatının devamı için Yüce Allah tarafından insanlara verilen bir ihsandır. Bitkilerin köklerine baktığımız zaman, mucizelerle karşı karşıya kalıyoruz. Bunlar, kökler üzerinde bazı kılcal damarlardır. Toprağın erimiş maddelerini emerek bitkiler gelişir. Bu işleme baktığımız zaman, şuan ki tıbbın geliştirdiği imkânlar bile bunu yapmayı kesinlikle başaramaz. İşte bu şekilde nebatat beslenir ve büyür. Yalnız bunların büyümesi için ışık, su, karbon, oksijen, hidrojen, azot, fosfor, kükürt, potasyum, kalsiyum, magnezyum ve demirin bulunması gerekir. Yeryüzünde bütün bitkiler, bu saydığımız maddelerle beslendiği halde, ama ne gariptir ki topraktan çıkan şeyler arasında tatlı, acı, yumuşak ve dikenli otları görüyoruz. Şüphesiz bunda, akıl sahipleri için birçok ibretler mevcuttur. Bütün bu saydığımız şeylerden gerçekten mucizeler fışkırıyor. Bunları idare eden bir zat var olup o da Yüce Allah'tan başkası değildir. Yeryüzünde

olan bütün bitkiler, farklı yapıya sahip olmasına rağmen, her biri öyle mucizevî bir şekilde çevre şartlarına göre yaratılmıştır ki bunu ancak Allah Teâlâ yapmış olur.¹⁸

1.2.1. Nebatın (Bitkilerin) Tanımı

Nebat ve nebt kelimeleri, cins isim ve masdardır. İsim olduğunda; yerde biten, neş'et edip, yerden çıkıp yetişen her şeye denir. Daha sonraları örfte, hayvanların yediği ot olarak meşhur olmuştur. Dilimizde de "ot" denilir. Masdar olduğunda ise, bitmek, ot bitmek, yetişmek, yetiştirmek, ortaya çıkarmak anlamlarına gelir. "İnbât" da bitirmek, yetiştirmek, neş'et ettirmek demek olur."¹⁹ Bu ibareden anlıyoruz ki “nebat” kelimesi, genellikle gövdesiz ağaçlar için kullanılır. Bunlar, kavun, karpuz, kabak, salatalık gibi bitkilerdir.

Yeryüzündeki dengenin ve canlılığın devamında son derece önemli bir role sahip olan bitkiler, Canlılar dünyasının en önemli gruplarından. Nebat bulunduğu yere kökleriyle tutunup gelişen, döl veren ve hayatını tamamladıktan sonra kuruyarak varlığı sona eren, yosun, ot, Ağaç vb. canlıların genel adıdır. Arapçada nebat, bitkiler manasına gelen bir kelimedir. Bitkiler, yeryüzündeki canlı varlıklardandır. Bittiği yerde kökleriyle tutunarak gelişip üreyen, ömrünü tamamladıktan sonra da, kuruyarak varlığı sona eren, yosun, ot, ağaç gibi canlı yaratıklara genel olarak “bitki” adı verilir. Bitkiler, yeryüzünde çok geniş bir yer kaplar. Ağaçlar, orman, otlar, çayır haline gelerek dünyayı örter. Yosunlar da yer yer denizlerde güneş ışınlarının erişebildiği derinlikleri kaplar.²⁰

¹⁸ İsmail b. Kesir, **Tefsiru'l- Kur'an'il- Azim**, trc. Bekir karlığa ve Bedrettin Çetiner, Çağrı yayınları, İstanbul tsz. VI, 2764–2765.

¹⁹ Mehmet Yaşar Soyalan, Elmalılı tefsirinde Kur'ani terimler ve deyimler, Ağaç yayınları İstanbul 2003., **a.g.e.**, s. 250.

²⁰ Vahdet Gültekin ve Şevket Rado, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “Bitki”, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul 1982, II, 696.

Yukarıdaki ibarelerden de anlaşıldığına göre nebatat, Arapça'da bitkiler anlamına gelen bir kelimedir. Bitkiler, solunum yapan toprağa bağlı sabit bir hayvandır. Her bitkinin belli bir özelliği vardır. Dünyanın, her yerinde bulunan bitkiler, mutlaka bir derde devadır. Önemli olan hangi bitkinin, hangi hastalığa iyi geldiğini keşfedebilmektir. İnsanoğlu, artık kimyasal ilaçlardan vazgeçip, hangi hastalığa karşı hangi bitki türünün şifa olacağını araştırmaya yönelmelidir. Zira birçok tabip ve bilim adamı da, bitkilerin insan hayatında ne kadar önemli olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla sıhhatli bir şekilde yaşamak isteyen bütün insanlar, bulunduğu yerde oralarda yetişen bitkilerle beslenmelidir. Bunları sürekli günlük yaşamında kullanılmalıdır. Eğer insanoğlu, bu bitkileri kullanırsa, birçok hastalığı bertaraf ederek kendisini en doğal bir şekilde tedavi etmiş olur.

1.2.2. Nebatların (Bitkilerin) Yaratılışı

Kur'ân-ı Kerîm, insanlığın yolunu aydınlatan ve ona yön veren ilâhi bir kitaptır. İnsanoğlu ancak bu kitap sayesinde Yüce Allah'ın yüce kudretini, sıfatlarını, mutlak hâkimiyetini idrak edip dünyada ve ahirette mutluluğu elde edebilir. Bir vahiy ürünü olan bu kutsal kitap, birçok şeyin yaratılışından bahseder. Kur'an'ın bahsettiği bu şeylere baktığımız zaman, hemen hepsinin İnsanoğlunun menfaati için yaratıldığını görmekteyiz. Allah Teâlâ, İnsanoğlu için yeryüzünü döşemiştir. Çünkü İnsanoğlu, bu dünyada hayatını idame etmek zorundadır. Yüce Allah'ın yarattığı canlı-cansız, bitki ve hayvan bütün her şey insan menfaati içindir. İnsan için yaratılan bunca şeyler arasında nebatatı da görüyoruz. İnsanoğlunun onlarsız yaşaması mümkün değildir. İnsanoğlu bunlar ile adeta iç içe yaşıyor. Bitkilerden bahseden onlarca âyetten birkaçı şöyledir: *“O, gökten su indirendir. İşte biz her çeşit bitkiyi onunla bitirdik. O bitkiden de kendisinde üst üste binmiş taneler bitireceğimiz bir yeşillik; hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar; üzüm bağları; bir kısmı birbirine benzeyen, bir kısmı da benzemeyen zeytin ve nar bahçeleri meydana*

getirdik. Meyve verirken ve olgunlaştığı zaman her birinin meyvesine bakın! Kuşkusuz bütün bunlarda inanan bir toplum için ibretler vardır.”²¹

Allah Teâlâ, bitkileri suyla nasıl çıkarttığını bize söylüyor. Su, hayatî gereklerinin en önemlisi, kendisi bir nimet olduğu gibi, birçok nimetlerin meydana gelmesine de sebep olmaktadır. Yüce Allah, yağmur vasıtasıyla yeryüzünden nebatatı çıkarmıştır ve o nebattan yemyeşil filizler çıkarmıştır. Filizlerden de üst üste gelmiş taneler çıkarmış, aynı şekilde hurmaları de çıkarmış ve dallarından da yere doğru sarkmış salkımlar çıkarmıştır. Ayette geçen "Dâniye" kelimesi, yaklaşmış manasına gelir. Size doğru yaklaşmış salkımlar vardır. Hurma ağaçlarının dallarında hurma olunca, dallar aşağıya doğru sarkar. Elma, mandalina ve bütün meyve ağaçlarında da durum aynıdır. Meyvelerin aşağıya sarkmasıyla adeta bize haydi buyurun bizi alabilirsiniz manasına gelir. Kısacası Allah Teâlâ, birbirine benzeyen ve benzemeyen bütün meyveleri yaratan ve o meyveleri insanlara takdim edendir.²² İnsanlar, bitkilerin yaratılışını düşünmeleriyle onu gerçekleştiren Allah Teâlâ'nın varlığını, yüceliğini, birliğini ve kudretini anlamalı ve onun karşısındaki kendi acizliklerini anlamalıdır.²³ Nitekim Allah Teâlâ, bizim dikkatimizi bu tür şeylere çekerek şöyle buyuruyor: *“(Onlar mı hayırlı) yoksa gökleri ve yeri yaratan, gökten size su indiren mi? O suyla, bir ağacını bile bitirmeye gücünüzün yetmediği güzel güzel bahçeler bitirdik. Allah'tan başka bir tanrı mı var! Doğrusu onlar sapıklıkta devam eden bir gürühtür.”²⁴*

Allah Teâlâ, bu ve benzeri ayetlerle insanlara meydan okuyarak, ey insan! Gökleri ve yeri direksiz, betonsuz, demirsiz vücuda getiren olan Yüce Allah, bunların hepsini tekrardan yok etmeye de kadirdir. Ey insan! Size gökten suyu

²¹ el-En'am 6 / 99.

²² Mahmut Toptaş, **Kur'an-ı Kerim Şifa Tefsiri**, Cantaş Yayınları, İstanbul 2007, III, 102–104.

²³ Nurettin Turgay, **Kur'an Açısından Hayvanlar ve Bitkiler**, Fecr Yayınları, Ankara 2011, s.124.

²⁴ en-Neml 27 / 60.

indiren Allah, bu suyu sizin üzerinizden kesip sizleri perişan bir şekilde bırakmaya da kadirdir.

Allah Teâlâ, başka bir ayette ise bitkilerin yaratılmasıyla, öldükten sonraki diriliş arasında bir mukayese yaparak şöyle buyuruyor: *“Ey insanlar! Eğer yeniden dirilmekten şüphede iseniz, şunu bilin ki, biz sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra alakadan (aşılanmış yumurtadan), sonra uzuvları (önce) belirsiz, (sonra) belirlenmiş canlı et parçasından (uzuvları zamanla oluşan ceninden) yarattık ki size (kudretimizi) gösterelim ve dilediğimizi, belirlenmiş bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz; sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız. Sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için (sizi büyütürüz). İçinizden kimi vefat eder; yine içinizden kimi de ömrün en verimsiz çağına kadar götürülür; ta ki bilen bir kimse olduktan sonra bir şey bilmez hale gelsin. Sen, yeryüzünü de kupkuru ve ölü bir halde görürsün; fakat biz, üzerine yağmur indirdiğimizde o, kıpırdanır, kabarır ve her çeşitten (veya çiftten) iç açıcı bitkiler verir.”*²⁵ Yeryüzü, nasıl ki önce kupkuru olup adeta ölmüş bir vaziyettedir, yağmurun yağmasıyla kuraklık, yerini yemyeşil bir şekle bırakıyor, öyle de mutlaka bir gün Allah Teâlâ, ölmüş olan bütün insanları dahi kabirlerden kaldırıp onları, haşredecektir. Allah Teâlâ, öldükten sonra tekrar dirilmeyi inkâr edenlere, adeta onlara şöyle bir soru soruyor: Ey insanlar! Eğer tekrar dirilmekten şüphe ediyorsanız, sizler bu düşüncenizle yanılıyorsunuz.

Başka bir ayette ise Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor: *“Yeri döşeyen, onda oturaklı dağlar ve ırmaklar yaratan ve orada bütün meyvelerden çiftler çiftler yaratan O'dur. Geceyi de gündüzün üzerine o örtüyor. Şüphesiz bütün bunlarda düşünen bir toplum için ibretler vardır”*.²⁶ İşte bu ayette Allah Teâlâ, bitkilerin dölleme olayına işaret ediyor ki bu da Kur'an'ın bir mucizesidir. Zira Modern ilmin bir keşfi

²⁵ el- Hacc 22 / 5.

²⁶ er- Ra'd 13 / 3.

sonucunda bu olay ortaya çıkmıştır.²⁷ Bu ayette Allah Teâlâ, bize bitkilerin insan hayatı için ne kadar değerli olduğunu da bize bildirmiştir. Çünkü eğer bitki olmasaydı yeryüzünün halifesi olan insanlar gıdalarını temin edemezler ve yaşamlarını dahi sürdürmeleri imkânsız olurdu.

Kur'an'da zikredilen bütün şeyler canlı, cansız bütün varlıklar, insana hizmet amacıyla yaratılmış birer nimettir. Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde kendi kudret, kuvvet ve nimetlerini insanlara hatırlatmak istediği zaman, sık sık gökten suyun indirilmesinde ve bunun vasıtasıyla yeryüzünde çeşitli bitkilerin yetiştirilmesinden bahseder. Buna bir ayetle temas etmek istiyoruz. Allah Teâlâ Bakara suresinde şöyle buyuruyor: *“Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri peşinden gelmesinde, insanlara fayda veren şeylerle yüklü olarak denizde yüzüp giden gemilerde, Allah'ın gökten indirip de ölü haldeki toprağı canlandırdığı suda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgârları ve yer ile gök arasında emre hazır bekleyen bulutları yönlendirmesinde düşünen bir toplum için (Allah'ın varlığını ve birliğini ispatlayan) birçok deliller vardır”*.²⁸ Bu ayette baktığımız zaman, yukarıda söylediğimiz manzarayı görüyoruz. Bu ayette Allah Teâlâ, insanlardan şunu istiyor: Ey insan! Aklını kullan senin gözlerin önünde cereyan eden bunca olaylar tesadüf mü? Kesinlikle öyle değil. Gece ile gündüzün birbirinin ardından gelmesi, denizlerde yüzen gemiler, gökten inen yağmurlar ve rüzgârların hazır bulunması tüm bu olaylar, Ancak kâinatın Mutlak Kâdir ve Hâkim olan tek bir varlık tarafından yönetildiğini görecektir.

Rüzgârları doğudan, batıdan, kuzeyden ve güneyden estirir. Bu rüzgârları sıcak ve soğuk olarak estirir. Bazen kasırga ve fırtınalar, bazen de ılık ve yumuşak olarak estirir. Bu rüzgârlar bazen hiçbir yarar sağlamıyor, bazen de bitkiler arasında aşılama görevini yapıyor. Bazen rahmet ve bazen de azap ve ceza olarak gelir.

²⁷ Hayrettin Karaman ve diğerleri, **Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali**, TDVY Ankara 1993, s.248.

²⁸ el- Bakara 2 / 164.

Zikrettiğimiz tüm bu şeylerde, akıl sahipleri için çıkaracağı dersler vardır. Yüce Allah'a boyun eğerek ve ona bağlı kalarak emrinde hazır bekleyen gök ile yer arasında bulutlarda da ibretler vardır. İnsanoğlu, bu ibretleri ancak kalp gözüyle baktığı zaman anlayacaktır. Bu zikrettiğimiz şeyleri var eden Allah Teâlâ'nın kudreti için birer delil ve kanıttır. Bunları yaratan Allah Teâlâ'dır. Bunların hikmeti üzerinde durmalıyız. Zaten bunların hepsi Yüce Allah'ın birliğine ve vahdaniyetine birer delildir.²⁹

Allah Teâlâ, En'am suresinde yaratma mucizesinden bahsederek bize şöyle haber veriyor: *"Şüphesiz Allah, tohumu ve çekirdeği çatlatandır, ölüden diriyi çıkaran, diriden de ölüyü çıkarandır. İşte Allah budur. O halde (haktan) nasıl dönersiniz!"*³⁰ Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim vasıtasıyla bize bu olayı bildirmesi, elbette bu çok büyük bir mucizedir. Bir insanın böyle bir mucizeyi meydana getirmesini bırak, sırrını dahi kavrayamaz. Böyle bir hayat, ancak mucizeyle olabilir. Küçük bir çekirdekte, koca bir ağacı yaratan Yüce Allah'tır. Şuana kadar böyle bir hayatı meydana getirmek için bütün insanlar toplansa yine yapamazlar. Her ne kadar bugün insanlar, en son teknolojiyi kullanıyor olsa da. Bu olay da dünyaya gelen ilk insan olayı gibi bilinmez bir sırda karşı karşıyadır.³¹

1.2.3. İslam Dininin Bitkilere Verdiği Önem ve Bitkilerin Korunması

İslam dini, insan için önem taşıyan her şeye değer verdiği gibi bitkilere de değer vermiştir. Bitkiler hakkında pek çok ayet ve hadisler bulunmaktadır. Zira bitkiler, insanlar ve hayvanlar için hayati önem taşımaktadır. Bu hayati önem taşıyan bitkilerin kıymetini bilmek, insanlara yükü ağır bir borç mahiyetindedir. Kur'an'da,

²⁹ Ebu'l-Berekat Abdullah b. Ahmet b. Mahmud en-Nesefi, **Medariku't-Tenzil ve Hakaiku't-Te'vil**, thk. Yusuf Ali Bedivi, Daru'l-Kelimu't-Tayyip, Beyrut 1998,I, 147.

³⁰ el-En'am 6 / 95.

³¹ Seyyid Kutup, **Fizilal'il Kur'an**, trc. Salih Uçar ve diğerleri, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2003, IV, 106.

bitkiler hakkında bu kadar çok ayetler bulunması, insanlara bitki konusunda bazı mesajlar vermesi içindir. Allah Teâlâ, adeta insanlara diyor ki ey insan! Kur'an'da zikri geçen bu bitkiler, hastalandığında senin tedavi deposu, şifa kaynağıdır. Bunlardır, sana lazım olan bu bitkileri korumak da sana aittir. Bunları heder etme, israf etme, çevreyi kirletme diye insanlara sesleniyor. Gerçekten bizim için yaratılan bu bitkiler, hayatımızın her alanında bize lazımdır. Hatta oksijen almak için, nefes aldığımızda dahi bitkilere ihtiyacımız vardır. Çocuklarımızın okula gitmesi için onlara lazım olan pek çok materyaller dahi, bitkilerden üretilmiştir. Ellerimize aldığımız kalemler, defterler ve hayatımızda bize lazım olan daha pek çok eşyaların kaynağı bitkilerdir. Ayriyeten bitkiler, bize Yüce Allah'ın kudretini, yüceliğini ve vahdaniyetini hatırlatmaktadır. Bitkiler sayesinde haşri ve neşri hatırlıyoruz. Tüm bu saydığımız ve daha sayamadığımız pek çok şeyler için, bitkileri korumamız gerekmektedir.

İslam dini, bitkileri koruma hususunda çok hassas davranmıştır. Peygamber Efendimiz, bir hadisi şerifinde bize şöyle buyurmaktadır: “Meyvesinden, gölgesinden halkın istifade edeceği, Arabistan kirazı denilen sidr ve emsali bir ağacı kesen kimseyi Yüce Allah, tepe taklak onu cehenneme atar”³² diye buyurarak, bitkilerin koruma konusunda ne kadar hassas davranmış olduğunu, görüyoruz. Bu hadiste bir diğer önemli nokta ise, sadece bir bitkinin kesilmesi, insanın cehenneme gitmesine bile sebep olmaktadır.

Bitkilerin korunmasıyla ilgili bir ayet ise şöyledir: *“İnsanlardan öyleleri vardır ki, dünya hayatı hakkında söyledikleri senin hoşuna gider. Hatta böylesi kalbinde olana (samimi olduğuna) Allah'ı şahit tutar. Hâlbuki o, hasımların en yamanıdır. O, dönüp gitti mi (yahut bir iş başına geçti mi) yeryüzünde ortalığı fesada vermek, ekinleri tahrip edip nesilleri bozmak için çalışır. Allah bozgunculuğu*

³²Abdurrahman Celaluddin es-Suyutî, **Cami'üs-Sağır**, mısır 2000, II, 164.

*sevmez. Böylesine "Allah'tan kork!" denilince benlik ve gurur kendisini günaha sevkeder. (Ceza ve azap olarak) ona cehennem yeter. O ne kötü yerdir!*³³

İslam âlimleri, bu ayetten çıkarılan hükümler arasında, yeşilliklerin kurumasına sebep olanları da, yeryüzünde fesat çıkarmak isteyenler arasında zikretmişlerdir.³⁴ Hakikaten bu ayet, insanlığın şuan ki düştüğü durumu bize bildirmektedir. Bugün yediğimiz tüm sebze ve meyveler hormonludur. Bunların genetiklerini bozmaktadırlar. Yediğimiz bu hormonlu meyve ve sebzeler, vücudumuzda çeşitli hastalıklara neden olmaktadır. Genetikleri değiştirilmiş ve bozulmuş olduğu için, bizim tabiatlarımızı da bozuyorlar. Şuan tarımda kullanılan bazı ilaçlar, zamansız ve mevsimsiz bir şekilde, suni tarım oluşturmaktadır. Bu da birçok hastalıkları, hatta kanser riskini bile tetiklemektedir. Tüm bu şeylerin sebepleri de, elbette insanların tek amaçları, maddi refahlarını artırmak istediklerindedir. Bu amaçla da insanların sağlıkları gibi önemli bir meseleyi hiçe sayıyorlar.

İslam Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.), bitkilerin korunma emrini bizzat kendisi vermiş ve bunu ilk uygulayan da, kendisi olmuştur. Mevcut olan bitkileri korumak ve onlara yenileri eklemek de, Hz. Peygamber'in bir emridir. Hz. Peygamber'in ağaç dikimi ve muhafazasına verdiği önemle ilgili bir hadisi şöyledir: “ Herhangi bir Müslüman, bir ağaç dikse veya bir ekin ekse, onun ektiğinden bir insan veya bir hayvan yese, mutlaka kendisi için sadaka olur”³⁵ şeklinde buyurarak bu işin önemini göstermiştir. Bu hadiste, insanlar ve hayvanlar için gayet faydalı ve lazım olan bitkilerin ekilmesini teşvik edilmektedir. Dolayısıyla var olan bitkileri korumak, daha gereklidir. Peki, bu hadisi dinleyen ve işiten bir Müslüman, bitkilere kıyabilir mi? Çevreyi kirlete bilir mi? Kesinlikle böyle yapamaz ve yapmamalıdır.

³³ el-Bakara 2 / 204–206.

³⁴ Ömer Nasuhi Bilmen, **Hukuki İslamiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu**, Bilmen Yayınevi İstanbul 1966, II, 514.

³⁵ Muhammed b. İsmail el-Buharî, **el-Camiu's-Sahih**, Beyrut 1990, Edeb, 27.

Bütün Müslümanlar, bu hadisi kendilerine destur almalıdır, bir bitkiye kıymak istediği zaman, bu hadisi hatırına getirmelidir.

İslam Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.), birçok şehrin çevrelerini korumaya almıştır. Bu antlaşmaları, kayda geçirerek resmileştirmiştir. Bu antlaşmalardan biri olan Taif antlaşmasının metni şöyledir: Taif vadisinin dikenli ağaçları dâhil olmak üzere çeşitli ağaçları tahrip edilmeyecek ve av hayvanları öldürülmeyecektir. Bunları yapan kişiler, kamçı ile dövülüp cezalandırılacak ve üstlerindeki elbiseleri soyulup alınacaktır.(Halkın arasında teşhir edilecektir). Bu suçu işleyenler, Peygamber Muhammed'e götürüleceklerdir. Bu emir, Peygamber Muhammed'dendir.³⁶

1.2.4. İnsan İle Nebatat Arasındaki İlişki

İslam, neden bitkilere bu kadar önem vererek onları, korumuştur? Elbette bunun pek çok sebepleri bulunmaktadır. Bunlar arasında birkaçına değinecek olursak şunları söyleyebiliriz: İnsanoğlu ve bitkiler arasında sıkı bir ilişki ve iletişim vardır. İnsanlar, bitki olmadan hayatlarını sürdüremez ve yaşayamazlar. Bitkiler, hayatımızın çeşitli alanlarında bize lazım olan birer unsurdur. Bitkiler, insanoğlu için hem gıda hem de birer şifa deposudur. Ciğerlerimizi temizleyen, vücudumuzu besleyen ve sağlığımızı koruyan varlıklardır. Bitkiler, dünya hayatımızın çeşitli alanlarında bize lazım olmaktadır. Beşiğimizden tutun da tabutumuza varıncaya kadar, çeşitli hayati ihtiyaçlarımızı karşılamaktadır. Bitkiler, nasıl ki bu dünyada hayatımızın ayrılmaz bir parçasıdır. Aynı zamanda ahirette de cennette gidecek olan Müslümanlar için ayrılmaz birer parçalarıdır. Bitkiler, insanlara ahireti hatırlatma konusunda da yine çok önemli bir role sahiptir.

Yapılan bir araştırmaya göre, bitkilerde diğer canlılar gibi, tepki verme özelliğine sahiptirler. Çiçekler, elektronik cihazlara bağlanarak tepkileri ölçülmüş sonrada bitkilerin dalını kırıp, çiçeğe zarar veren kişiler, çiçeğe yaklaştıklarında

³⁶ Turgay, a.g.e., s. 171.

çiçeklerden farklı sinyal çıktığını tespit edilmiştir.³⁷ Tüm bunlara istinaden bitkileri kesip tahrip etme yerine onları İslam dininin de emrettiği gibi, ekip ve muhafaza etmemiz gerekmektedir. Zira İslam dinine göre insan, yaptığı bütün eylemlerinden sorumlu olduğundan, bitkiye karşı davranış ve muamelelerinde de sorumludur.

³⁷ Bahattin Dartma, **Kur'an ve Ekoloji**, Rağbet Yayınları, İstanbul 2005. s. 55.

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'AN'DA YER ALAN NEBATAT VE YARARLARI

Bu bölümde, Kuran'da zikri geçen bulunduğu yere kökleriyle tutunup gelişen, döl veren ve hayatını tamamladıktan sonra kuruyarak varlığı sona eren, yosun, ot ve vb. canlıların genel adı olan nebatat ele alınacaktır.

1.1. KUR'AN'DA NABATAT

Kur'an, insanın bitkilerle olan bu birlikteliğine ve bitkilerin insan hayatındaki önemine dikkat çekmek için sık sık onlardan bahseder. Bitkilerden bahseden onlarca âyetten birkaçı şöyledir:

*“Çardaklı ve çardaksız (üzüm) bahçeleri, ürünleri çeşit çeşit hurmaları, ekinleri, birbirine benzer ve benzemez biçimde zeytin ve narları yaratan O'dur. Her biri meyve verdiği zaman meyvesinden yiyin. Devşirilip toplandığı gün de hakkını (zekât ve sadakasını) verin, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez”.*³⁸

“O, gökten su indirendir. İşte biz her çeşit bitkiyi onunla bitirdik. O bitkiden de kendisinde üst üste binmiş taneler bitireceğimiz bir yeşillik; hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar; üzüm bağları; bir kısmı birbirine benzeyen, bir

³⁸ el-En'am 6 / 141.

kısmı da benzemeyen zeytin ve nar bahçeleri meydana getirdik. Meyve verirken ve olgunlaştığı zaman her birinin meyvesine bakın! Kuşkusuz bütün bunlarda inanan bir toplum için ibretler vardır.³⁹

”Hani siz (verilen nimetlere karşılık): Ey Musa! Bir tek yemekle yetinemeyiz; bizim için Rabbine dua et de yerin bitirdiği şeylerden; sebzesinden, hıyarından, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından bize çıkarsın, dediniz. Musa ise: Daha iyiyi daha kötü ile değiştirmek mi istiyorsunuz? O halde şehre inin. Zira istedikleriniz sizin için orada var, dedi. İşte (bu hadiseden sonra) üzerlerine aşağılık ve yoksulluk damgası vuruldu. Allah'ın gazabına uğradılar. Bu musibetler (onların başına), Allah'ın âyetlerini inkâra devam etmeleri, haksız olarak peygamberleri öldürmeleri sebebiyle geldi. Bunların hepsi, sadece isyanları ve taşkınlıkları sebebiyledir”.⁴⁰

”Gökten uygun bir ölçüde yağmur indirip onu arzda durdurduk. Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter. Böylece onun (yağmurun) sayesinde sizin yararınıza hurma bahçeleri ve üzüm bağları meydana getirdik. Bunlarda sizin için birçok meyveler vardır ve siz onlardan yersiniz. Tûr-i Sînâ'da da yetişen bir ağaç daha meydana getirdik ki, bu ağaç hem yağ hem de yiyenlerin ekmeğine katkı edecekleri (zeytin) verir”.⁴¹

“Yeryüzüne bir bakmazlar mı? Orada her güzel çiftten nice bitkiler yetiştirdik. Şüphesiz bunlarda (Allah'ın kudretine) bir nişâne vardır; ama çoğu iman etmezler.”⁴²

Kur'an-ı Kerim'de bazı bitki adları geçtiğini görüyoruz. Yalnız bu bitkiler hakkında detaylı bilgi verilmemiştir. Ancak biliyoruz ki bu bitkilerin, Kur'an-ı

³⁹ el-En'am 6 / 99.

⁴⁰ el-Bakara 2 / 61.

⁴¹ el-Mü'minun 23 / 18-20.

⁴² eş-Şuara 26 / 7-8.

Kerim'de adları boşuna zikredilmemiştir. Bunlar, insanlığın hayatı için mutlaka önem taşır. Zira insan, şu evrende hayatını sürdürmek zorunda olan bir varlıktır. Bu dünyada var olan canlı, cansız, bitki, hayvan bütün her şey insan için olup, insanı ilgilendiren birer varlıktır. İnsanoğlu, zikrettiğimiz bütün bu şeylerden bağımsız bir şekilde yaşaması düşünülemez.

2.2. KUR'AN-I KERİM'DE GEÇEN NEBATAT

Bu bölümde Kur'an-ı Kerim'de adı geçen bitkiler ve onların insan hayatındaki yararları üzerinde duracağız. Kuran'da adı geçen bu bitkileri Türkçe isimlerine göre alfabetik sıraya göre ele alacağız.

I - Acı ot (Dâri'): Kötü kokulu bir cehennem dikenini anlamında darî' kelimesi, bir yerde geçmektedir.⁴³

II – Acur (Kıssa): Acur anlamındaki kıssâ kelimesi, bir yerde geçmektedir.⁴⁴

III- Ağaçlar (Şecere): Kur'an'da ağaç anlamına gelen şecer kelimesi, türevleriyle birlikte 26 defa geçmektedir.⁴⁵

IV- Bakl (Sebze, Yeşillik): Sebze anlamına gelen bakl ve kazb kelimeleri bir yerde geçmektedir.⁴⁶

V- Çayır (Ebb): Yonca, çayır anlamına gelen ebb kelimesi bir yerde geçmektedir.⁴⁷

⁴³ el-Ğaşiye 88 / 6-7.

⁴⁴ el-Bakara 2 / 61.

⁴⁵ en-Nisa 4/65; en-Nahl 16/10, 68; el-Hacc 22/18; Yasin 36/80; er-Rahman 55/6; el-Vakıa 56/52,72; Neml 27/60; el-Bakara 2/35; el-A'raf 7/19, 20, 22; İbrahim 14/24,26; el-İsra 17/60; Taha 20/120; el-Mü'minun 23/20; en- Nur 24/35; el-Kasas 28/30; Lokman 31/27; es- Saffat 37/ 62, 64,146; ed-Duhan 44/43; el-Fetih 48/18.

⁴⁶ el-Bakara 2 / 261.

VI- Dane (Habbe): Dâne anlamında habbe kelimesi, dokuz yerde geçmektedir.⁴⁸

VII- Sidr: Dikenli Arabistan Kirazı anlamına gelen sidr kelimesi, iki yerde geçmektedir.⁴⁹

VIII- Ekin (Asf): Ekin yaprağı anlamına gelen asf kelimesi, toplam iki defa geçmektedir.⁵⁰

IX- Fesleğen (Reyhan): güzel kokulu olan rayhân kelimesi, iki yerde geçmektedir.⁵¹

X- Gül (Verde): Gül anlamındaki verde kelimesi, bir yerde geçmektedir.⁵²

XI- Hamt (Bir ağaç türü): Hamt kelimesi, dikensiz ağaç veya erak/ılgın meyvesi buruk bir ağaç, bir yerde geçmektedir.⁵³

XII- Hardal: Hardal kelimesi iki yerde geçmektedir.⁵⁴

XIII- Hurma Ağacı (Nahl): Hurma ve hurma ağacı anlamındaki nahl, nahîl ve nahle kelimeleri, yirmi yerde geçmiştir.⁵⁵

⁴⁷ Abese 80 / 24–32.

⁴⁸ el-En'am 6/59, 95, 99; Kaf 50/9; er-Rahman 55/12; Yasin 36/33; en-Nebe 78/15; Abese 80/27; el-Bakara 2/261; el-Enbiya 21/47; Lokman 31/16.

⁴⁹ Sebe 34 / 16; el-Vakıa 56 / 27–28.

⁵⁰ er-Rahman 55 / 12; el-Fil 105 / 5.

⁵¹ er-Rahman 55 / 11–12; el-Vakıa 56 / 88–89.

⁵² er-Rahman 55 / 37.

⁵³ Sebe 34 / 16.

⁵⁴ el-Enbiya 21 / 47; Lokman 31 / 16.

XIV- İncir Tin: İncir anlamına gelen tîn kelimesi de bir yerde zikredilir. Aynı zamanda geçtiği surenin ismidir.⁵⁶

XV- Kabak (Yaktîn): Kabak anlamındaki yaktîn kelimesi, bir yerde geçmektedir.⁵⁷

XVI- Kâfur: Kokulu kâfur ağacı anlamındaki kâfûr kelimesi, bir yerde geçmektedir.⁵⁸

XVII- Mercimek (Adese): Mercimek anlamındaki ades kelimesi, bir yerde geçmektedir.⁵⁹

XVIII- Meyve (Fakihe, Semere ve Kutûf): Bu kelimeler, çoğullarıyla birlikte toplam otuz sekiz yerde geçer.⁶⁰

XIX- Muz (Talh): Muz anlamına gelen talh kelimesi, bir yerde geçmektedir.⁶¹

XX- Nar (Rummân): Nar anlamındaki rummân kelimesi, toplam üç yerde geçmektedir.⁶²

⁵⁵ el-Bakara 2/266; el-En'am 6/ 99,141; er-Ra'd 13/4; Nahl 16/1,67; el-İsra 17/91; el-Kehf 18/32; Meryem 19/ 23–25; Taha 20/ 71; el-Mu'minun 23/ 19;eş- Şuara 26/ 148; Yasin 36/ 34; Kaf 50/10; el-Kamer 54/ 20; er-Rahman 55/ 11,67; el- Hakka 69/ 7. Abese 80/ 29.

⁵⁶ et-Tin 95 /1.

⁵⁷ es-Saffat 37 / 139–146.

⁵⁸ el-İnsan 75 / 4–5.

⁵⁹ el-Bakara 2 / 61.

⁶⁰ Yasin 36/57; Sad 38/51; ez-Zuhruf 43/71; ed-Duhan 44/55; et-Tur 52/22; er-Rahman 55/11, 52, 68; el-Vakıa 56/20, 32; Abese 80/31; el-Mü'minun 40/19; es-Saffat37/ 42; el-Mürselat 77/42; el-En'am 6/99, 141; el-Kehf 18/34, 42; Yasin 36/35; el-Bakara 22, 25, 126, 155, 266; el-A'raf 7/57, 130; er-Ra'd 13/3; İbrahim 14/32, 37; en-Nahl 16/11, 67, 69; el-Kasas 28/57; Fatır 15/27; Fussilet 41/47; Muhammed 47/15.

⁶¹ el-Vakıa 56 / 27–34.

XXI- Nebat kelimesi: (Yerde Çıkan Bütün Ot) dokuz yerde geçmektedir.⁶³

XXII- Ot (Necm): Ot, anlamındaki necm kelimesi, bir yerde geçmektedir.⁶⁴

XXIII- Otlak (Mera): Ot, yeşillik anlamında merâ kelimesi, iki yerde geçmektedir.⁶⁵

XXIV- Sarımsak (Fûm): Sarımsak anlamındaki fûm kelimesi, bir yerde geçmektedir.⁶⁶

XXV- Soğan (Basal): Soğan anlamına gelen besal kelimesi, bir yerde geçmektedir.⁶⁷

XXVI- Üzüm (Ineb): Üzüm anlamındaki ineb ve çoğulu a'nâb kelimeleri, on bir yerde geçmektedir.⁶⁸

XXVII- Yaprak (Verâk): Yaprak anlamına gelen verak ve veraka kelimeleri, üç yerde geçmektedir.⁶⁹

XXVIII- Yeşillik (Hadr) Kur'ân-ı Kerim'de bir yerde geçmektedir.⁷⁰

⁶² el-En'am 6/ 99; el-En'am 6/ 141; er-Rahman 55 / 68.

⁶³ Al'ı İmran 3/37; el-En'am 6/99; Yunus 10/24; el-Kehf 18/45; Taha 20/53; el-Hadid 57/20; Nuh 71/17; en-Nebe 78/15.

⁶⁴ er-Rahman 55 / 6.

⁶⁵ en-Nâziât 79 / 31; A'la 87 / 4.

⁶⁶ el-Bakara 2 / 61.

⁶⁷ el-Bakara 2 / 61.

⁶⁸ el-Bakara 2/266; el-En'am 6/99; er-Ra'd 13/4; en-Nahl 16/11, 67; el-İsra 17/91; el-Kehf 18/32; el-Mü'minun 23/19; Yasin 36/34; en-Nebe 78/32; Abese 80/28.

⁶⁹ el-En'am 6 / 59; el-A'raf 7 / 22; Taha 20 / 121.

⁷⁰ el-En'am 6 / 99.

XXIX- Yonca (Kadb) bir yerde geçmektedir.⁷¹

XXX- Zakkum: Zakkum kelimesi, cehennemdeki acı bir bitkinin adı olup, üç yerde geçmektedir.⁷²

XXXI- Zencefil (Zencebîl): Bir baharat çeşidi olan zencefil anlamındaki zencebîl kelimesi, bir yerde geçmektedir.⁷³

XXXII- Zeytin (Zeytûn): Zeytin anlamındaki zeytûn kelimesi, altı,⁷⁴ zeytinyağı ise bir defa geçmektedir.⁷⁵

XXXIII- Ziraat (Zurû)⁷⁶

2.2. 1. Acı ot (Dari)

Bu bitki türü, Kur'an-ı Kerim'de sadece bir yerde geçiyor. Allah Teâlâ Kur'an ı Kerim'de, bize cehennem ehlinin yiyeceklerinden bahsederken şöyle buyurmuştur: *“Onlar için kuru dikenden başka yemek yoktur. O, ise ne besler ne de açlığı giderir”*.⁷⁷ Ayette geçen "dari" kelimesi; bir diken çeşidi olup, pis ve zararlıdır. Çok acı olduğundan dolayı hayvan bile onu yemez. Sadece ondan yaş olanı, develer yiyebilir. Zaten ayetten de bu mana anlaşılıyor. Cehennem ehlinin gıdası, insani bir gıda değildir. Zira onların yiyecekleri, fayda vermeyen dikenlerden ibarettir ki o dikenleri develer bile severek yemezler. Dolayısıyla bunların yiyecek olarak hiçbir faydası da

⁷¹ Abese 80 / 24–32.

⁷² es- Saffat 37 / 62–67; ed- Duhan 44 / 43–46; el- Vakıa 56 / 51–53.

⁷³ el- İnsan 76 / 17–18.

⁷⁴ Abese 80 / 29; el-En'am 6 / 99, 141; en-Nur 24 / 35; en-Neml 16/11; et-Tin 95/1.

⁷⁵ en-Nur 24 / 35.

⁷⁶ Turgay, **a.g.e.**, s. 126–127.

⁷⁷ el-Ğaşiye 88 / 6–7.

yoktur. Çünkü bu öyle bir yiyecektir ki, bedendeki açlığı gidermez. Dolayısıyla bunun bedene, hiçbir faydası da yoktur. Bu ayetin sebebi nüzulü; Kureyş müşrikleri, "dari bitkisi", develerimizi yağlandırır ve semirtir" demişler, bunun üzerine ayet nazil olarak, "O ne semirtir, ne de açlığı giderir" diye adeta Allah Teâlâ, onlara bir reddiye göndermiştir.⁷⁸

Tefsirlere baktığımız zaman, Tefsircilerin çoğunluğu, şibriğ'in kurusuna "dari" demişlerdir. Şibrik bir zehirli diken çeşidi olup, sadece yaşken develer onu yer. Dari, Araplar arasında şibriğin kurusuna deniliyor.⁷⁹ Ebu Hayyân (ö. 754/1353) ise "dari", şibrik olup kötü bir otlaktır. Hayvan ondan hiçbir fayda görmez.⁸⁰

İbn Azzare-i Hüzeli'nin şu beyti ondandır:

"O develer dari çukurlarında hapsolmuşlar da hepsi

Kambur, elleri kanamış, süt veremez olmuştu."

Ebu Züeyb de şöyle demiştir:

"Seyrab, taze şibriği otladı, nihayet solup da

Dari' olunca o semiz kısır develer ondan uzaklaştı."⁸¹

⁷⁸ Muhammed Fahrüddin er-Râzi, **Mefatihü'l-Ğayb**, Daru'l-Fikr, Beyrut 1981, XXXI, 153–154; Vehbe Zuhayli, et-Tefsirü'l-Münir, Daru'l-Fikr, Dimaşk 2003, XV, 582–583.

⁷⁹ Muhammed b. Cerir et-Taberi, **Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l Kur'an**, thk. Abdullah b. Abdi'l-Muhsin et-Türkî, Daru Hicr, Kahire 2001, XXIV, 331.

⁸⁰ Muhammed b. Yusuf Ebu Hayyan, **el-Bahru'l-Muhit**, thk. Adil Ahmed Abdu'l-Mevcud, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1993, VIII, 456.

⁸¹ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, Sad. İsmail Karaçam ve diğerleri, Zaman Yayınları, İstanbul 1998, IX, 169.

Zeccâc; (ö. 311923) “dari” bir diken türü olup, yaş olana şibrik kuru olana da “dari” deniliyor. Kureyş kâfirleri, develerimiz onunla kuvvet bulup yağlanır derken Allah Teâlâ, hemen bu ayeti nazil etmiştir.⁸²

Tüm bu görüşleri değerlendirdiğimiz zaman, “dari dikenini”, bırakın insani bir yiyecek olması, hayvanlar bile onu severek yiyemez. Kokusu pis, zehir zemberek birkaç türlü dikene ve bitkiye denir. İşte ey insanlar! Sizleri cehenneme götüren eylem ve fiillerden uzak durun ki sizin yeriniz cehennem olmasın. Zira orada hayvanların dahi yiyemediği pis kokulu dikenler cehennemliklere yedirilecektir. Bu yiyeceklerin de onlara hiçbir faydası olmaz, onların açlıklarını gidermez.

2.2. 2. Acur (Kıssa)

Kıssa kelimesinin Türkçesi salatalık veya acurdur. Kur’an’daki tek örneği Bakara suresindeki şu ayettir: *“Hani siz (verilen nimetlere karşılık): Ey Musa! Bir tek yemekle yetinemeyiz; bizim için Rabbine dua et de yerin bitirdiği şeylerden; sebzesinden, hıyarından, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından bize çıkarırsın, dediniz. Musa ise: Daha iyiyi daha kötü ile değiştirmek mi istiyorsunuz? O halde şehre inin. Zira istedikleriniz sizin için orada var, dedi. İşte (bu hadiseden sonra) üzerlerine aşağılık ve yoksulluk damgası vuruldu. Allah'ın gazabına uğradılar. Bu musibetler (onların başına), Allah'ın âyetlerini inkâra devam etmeleri, haksız olarak peygamberleri öldürmeleri sebebiyle geldi. Bunların hepsi, sadece isyanları ve taşkınlıkları sebebiyledir”*.⁸³

Acur, salatalığın bir çeşidi olup, ondan daha hafiftir. Sıcak memleketlerde bilhassa yaz mevsiminde yetişen ve sağlık için pek faydalı olan bir sebzedir. Birkaç çeşidi vardır, salatalıktan biraz daha uzundur. Bunlar içerisinde en iyisi olgunlaşmış

⁸² ez-Zeccâc, a.g.e., V, 317.

⁸³ el-Bakara 2 / 61.

ve taze olanıdır. Harareti teskin ederek, susuzluğu giderir.⁸⁴ Nitekim bunu bir hadisten de anlıyoruz: Peygamber Efendimizin acuru, yaş hurma ile başka bir rivâyette de hıyar ve acuru bal ile beraber yediği rivâyet edilmiştir.⁸⁵ Bunun sebebi de acur, mideden aşağıya yavaş yavaş iner, soğukluğu bazı insanlara zarar verir. Bundan dolayı, onu ıslah eden ve onun soğukluğunun etkisini kıran başka bir şey ihtiyâç vardır.⁸⁶

Başka bir hadisi şerifte ise, acurun kilo almak için kullanıldığını görüyoruz: Hz. Âişe (r.a.) demiştir ki: (Nişanlı olduğum günlerde idi, zayıf olduğumdan dolayı) annem beni kilo aldırarak evliliğe hazırlıyordu, bunu bir türlü de beceremiyordu. Nihayet acur ile yaş hurma yemeye devam ettim ve güzel bir şekilde şişmanladım."⁸⁷ Acurun bazı tıbbi faydalarını maddeler halinde sıralayacağız:

- 1- Midenin hararetini söndürür.
- 2- Midede yavaş sindirilir.
- 3- Mesâne ağrılarına karşı faydalıdır.
- 4- Kokusu, baygınlığa iyi gelir.
- 5- Tohumu, idrarı söktürür.
- 6- Yaprağı ile sargı yapıldığı zaman, köpek ısırmasına karşı faydalıdır.
- 7- Hurma ile yendiği zaman, şişmanlatma özelliği vardır.⁸⁸

⁸⁴ İbn Kayyim Şemsuddin Muhammed b. Ebi Bekr el-Cevziyye, et-Tıbbu'n Nebevi, çev. Yusuf Ertuğrul, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004 s. 402; Ali Rıza Karabulut, **Tıbb-ı Nebevî Ansiklopedisi**, Ankara 1994, I, 28.

⁸⁵ el-Buharî, **a.g.e.**, Et'ime 45; Muhammed b. Yeazid el-Kazvini, **Sünenu İbn Mâce**, Riyad 1999, Et'ime 37.

⁸⁶ Karabulut, **a.g.e.**, s. 402.

⁸⁷ İbn Mâce, **a.g.e.**, Et'ime 37.

⁸⁸ İbn Kayyim, **et-Tıbbu'n Nebevi**, s. 402; Karabulut, **a.g.e.**, I, 28.

2.2. 5. Bakl (Sebze ve Yeşillik)

Kur'an-ı Kerim'de sebze, yeşillik ve taze ot anlamlarında olan "bakl" kelimesi, bir yerde geçmektedir: Hani siz (verilen nimetlere karşılık): *"Ey Musa! Bir tek yemekle yetinemeyiz; bizim için Rabbine dua et de yerin bitirdiği şeylerden; sebzelerden, hıyarından, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından bize çıkarırsın, dediniz. Musa ise: Daha iyiyi daha kötü ile değiştirmek mi istiyorsunuz? O halde şehre inin. Zira istedikleriniz sizin için orada var, dedi. İşte (bu hadiseden sonra) üzerlerine aşağılık ve yoksulluk damgası vuruldu. Allah'ın gazabına uğradılar. Bu musibetler (onların başına), Allah'ın âyetlerini inkâra devam etmeleri, haksız olarak peygamberleri öldürmeleri sebebiyle geldi. Bunların hepsi, sadece isyanları ve taşkınlıkları sebebiyledir".*⁸⁹

Ayette, geçen yemek çeşidinden kasıt, Hz. Musa kavmine verilen kudret helvası ile bıldırcın etidir. Bunlara iki çeşit yemek verildiği halde, ayette "bir tek yemek çeşidi" tabirinin kullanılmasının sebebi, her gün aynı olan yemek çeşidi anlatmak istemelerindendir. Dolayısıyla tek çeşitten maksat yemek çeşitlerinde herhangi bir değişikliğin olmamasıdır. Kaldı ki, bu iki yiyecek türü, lezzetine ve zevkine düşkün zengin (ileri gelen) kesiminin yiyeceği türündendir. Oysa Yahudiler kendileri ziraatçıydılar, tarımla uğraşırlardı ve dolayısıyla burada alıştıkları ve aşinası buldukları sebzelerden ve benzeri şeylerden istiyorlardı. Ayette geçen "bakl" kelimesinden maksat, sebzelerin ve yeşilliklerin temizliği ve güzeli olan nanesinden, kerevizinden, pırasasından, salatalığından ve benzeri şeylerdir.⁹⁰

Bahsettiğimiz bu yeşillikler, sağlık açısından pek çok faydaları var olup, hemen hemen bütün hastalıklar için tavsiye edilmektedir. Zikrettiğimiz bu yeşilliklerin bazı faydalarını zikredeceğiz.

⁸⁹ el-Bakara 2 / 261.

⁹⁰ en-Nesefi, a.g.e., I, 93.

Pırasanın Faydaları

- 1- İdrar söktürerek idrar tutukluğunu giderir.
- 2- Şurubu göğsü yumuşatarak, öksürüğü keser.
- 3- İştahsızlığı giderir.
- 4- Mide rahatsızlıklarına iyi gelir.
- 5- Böbreklerdeki kum ve taşların düşürülmesine yardımcı olur.
- 6- Suyu, yüzdeki sivilce ve lekelere faydalıdır.
- 7- Sinirleri kuvvetlendirir, kabızlığı giderir.
- 8- Basur memeleri için faydalıdır.

Kerevizin Faydaları

- 9- Cinsel gücü artırır.
- 10- Şeker, guatr ve yüksek tansiyonda faydalıdır.
- 11- Böbrek, akciğer ve karaciğer hastalıklarını önler.
- 12- Safra ifrazatını düzenler.
- 13- Susuzluğu keser ve vücuda serinlik verir.
- 14- Kalp hastalarına tavsiye edilir.
- 15- Ses kısıklığını giderir.

Nanenin Faydaları

- 16- Hazmı kolaylaştırır.
- 17- Karaciğer yetersizliğini giderir.
- 18- Safra akışını düzenler.
- 19- Mide ağrılarını keser, bağırsak spazmını giderir, nefes almayı kolaylaştırır, astım, grip, bronşit ve öksürükte faydalıdır.
- 20- Heyecanları ve korkuyu yatıştırır, kusmaları önler.

- 21- Aybaşı kanamalarının muntazam ve ağrısız olmasını sağlar.
- 22- Sütle şişen memelerin şişini indirir.
- 23- Bağırsak solucanlarının düşürülmesinde yardımcı olur.
- 24- Migren, uykusuzluk ve baş dönmelerinde faydalıdır.
- 25- El ayak titremesi, dil tutukluğu, felç ve uykusuzlukta kullanılır.
- 26- Gebelikteki ve yolculuklardaki kusmayı bastırır.⁹¹

2.2. 6. Çayır (Ebb)

“Ebb” kelimesi, Kur’an-ı Kerim’de bir yerde geçmektedir:

“İnsan, yediğine bir baksın! Yağmurlar yağdırdık, sonra toprağı göz göz yarıdık, bu suretle orada ekinler bitirdik, üzümler, yoncalar, zeytinlikler, hurmalıklar, iri ve sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar bitirdik. (Bütün bunlar) sizi ve hayvanlarınızı yararlandırmak içindir.”⁹²

“Ebb” kelimesi, çayır, otlak, sebze ve yeryüzünün bitirdiği, hayvan yiyeceklerinden ot ve yeşil bitki gibi her şey manasına gelir. Bazı âlimlere göre de bu kelime, aslında hazırlanmak, tedarikte bulunmak mânâsında olup, yaz ve kış için ot biçmeye ve hayvan beslemeye elverişli olduğu için ota ve otlak araziye ebb denilmesi bundandır. Saman ve kuru yemiş için kullanıldığı da söylenmiştir. Yine bu kelimenin yüklenmek, sorumluluk almak ve çeşit anlamına geldiği de ifade edilmiştir.⁹³

⁹¹ Avni Alkan, , **Şifalı Bitkiler Kitabı**, Copyright 2003.s. 50; a.g.e. ,s. 186.

⁹² Abese 80 / 24–32.

⁹³ Ebu İshak İbrahim b. es-Serî ez-Zeccâc, **Meâni’l-Kur’ân ve i’râbüh**, thk. Abduh Şelebî, Âlemü’l-Kütüb, Beyrut 1988,V, 286; Yazır, **a.g.e.**, VIII, 538; Soyalan, **a.g.e.**, s. 106.

Bu ayetlerde Allah Teâlâ, insanlara kendi yiyeceklerine bakmasını ve düşünmesini emretmektedir. Bütün bu imkânları insanlara sağlayan, bizzat Yüce Allah'tır. Tüm bu nimetlere karşı, şükür etmemiz gerekmektedir. Eğer Yüce Allah, tüm bu gerekli şartları hazırlamamış olsaydı, insanoğlu hayatını nasıl idame ettire bilirdi? Burada insanlar ve hayvanlar için temel madde hükmünde olan bitkilerden bahsedilmektedir.

2.2. 7. Dane (Habbe)

Kur'an-ı Kerim'de "habbe" kelimesi, on iki yerde geçmektedir.⁹⁴

Kur'an'da "habbe" kelimesinin geçtiği yerlerde bazen dane, buğday tanesi, hardal tanesi ve benzeri anlamlarda kullanılmaktadır.

*"Şüphesiz Allah, tohumu ve çekirdeği çatlatandır, ölüden diriye çıkararı, diriden de ölüyü çıkarandır. İşte Allah budur. O halde (haktan) nasıl dönersiniz!"*⁹⁵

Bu âyetlerde, çok önemli bazı mucizelere dikkat çekilmiştir. Ama bunlar sürekli tekrarlandığı için insanlar, bunların önemini kavramaktan gafilirdiler. Burada yaratılış olaylarına ve ilâhî kudretin işaretlerine dikkat çekilmiştir. Tohumdan bitkinin çıkması ve çekirdekten de ağacın çıkması, böylelikle tabiatın canlanması, bitkilerle bezenmesi, nimetlerle dolup taşması, tüm bunlar, o yüce kudretin muhteşem eserleridir. Böylece O, ölüden diriye, diriden ölüyü, tohumdan ve çekirdekten bitkileri, bitkiden tohum ve çekirdekleri çıkarmaktadır. Tüm bunların açık bir şekilde insanoğlunun gözü önünde gerçekleştiği halde insanoğlu, nasıl olur da gerçeğe sırtını dönerek, hakkı kabul etmemektedir. İşte Kur'an'ın ilgili âyetinde, taneyi, çekirdeği yaran Yüce Allah'tır, denilince, O'nun hücre çekirdeğine

⁹⁴ el-En'am 6/59, 95, 99; Kaf 50/9; er-Rahman 55/12; Yasin 36/33; en-Nebe 78/15; Abese 80/27; el-Bakara 2/261; el-Enbiya 21/47; Lokman 31/16.

⁹⁵ el-En'am 6 / 95.

yerleştirdiği hayat sırrının değişmeyen bir kanunla belli ortam ve şartlarda harekete geçmesi ve türünün özelliğini aynen koruyup yeşermesi hatırlatılmaktadır.⁹⁶

Burada Allah Teâlâ, insanlara şöyle bir mesaj da vermektedir: Ey insanlar! Nasıl ki yer altında olan çekirdek ve dane bir miktar bekledikten sonra tekrar çıkıyor. Yani toprağın içine gömülünce kaybolup gitmek yok. Milyonlarca çekirdek, hangi dağa hangi tarlaya düşerse, mutlaka Rabbim onları çatlatarak tekrar hayata gönderiyor. Aynı şekilde yeryüzünün her hangi bir yerinde bir adam ölürse, nereye gömülürse gömülsün toz olsun duman olsun, Rabbim onları tekrar diriltecektir. Allah Teâlâ, insanlara bu gibi mesajlar vasıtasıyla bazı hakikatleri anlatmaktadır.

Başka bir ayette ise Allah Teâlâ, şöyle buyurmaktadır: “Allah, yeri canlılar için yaratmıştır. Orada meyveler ve salkımlı hurma ağaçları vardır. Yapraklı daneler ve hoş kokulu bitkiler vardır.”⁹⁷

Bu ayette, Allah Teâlâ, yeryüzünü ve onun üzerinde yetişen her türlü bitki ve daneleri, canlılar için yarattığını buyurmaktadır. Tüm zikrettiğimiz bu şeylerin hepsi özellikle canlılar içerisinde insanlar için yaratmış, meydana getirmiş, alçaltmış, sermiş ve düzene koymuştur. Tüm bunların kıymetini bilip, Yüce Allah’a şükür borçlu olduğumuzu bilmeliyiz ve bunun gereğini yerine getirmeliyiz.

2.2. 8. Dikenli Arabistan Kirazı (Sidr)

Sedir ağacı, büyük heybetli bir ağaç olup, yaklaşık 40–50 metreye kadar yükselebilir. Sağlam bir ağaç olup, kökleri toprağın derinliğindedir. Çiçek açması, bahara doğru olur. Yetiştiği yerler Lübnan’da, Cezayir’de Himalayalar’ın eteklerinde

⁹⁶ et-Taberi, a.g.e., IX,420; Celal Yıldırım, **İlmin Işığında Asrın Kur’an Tefsiri**, Anadolu Yayınları, İstanbul 1986, IV, 1957-1958; Hayrettin Karaman ve diğerleri, **Kur’an Yolu Tefsiri**, DİBY, Ankara 2012, II, 444.

⁹⁷ er-Rahman 55 / 10–12.

ve yurdumuzun Güney Anadolu dağlarında Toroslar, Sultandağı, Eğirdir ve Beyşehir de yetişir.⁹⁸

Kur'an-ı Kerim'de bu ağaç türü, iki yerde geçmektedir. ”*Ama onlar yüz çevirdiler. Bu yüzden üzerlerine Arîm selini gönderdik. Onların iki bahçesini, buruk yemişli, acı ulgınlı ve içinde biraz da sedir ağacı bulunan iki (harap) bahçeye çevirdik*”.⁹⁹ “*Sağdakiler, ne mutlu o sağdakilere! Düzgün kiraz ağacı.*”¹⁰⁰ Ayette geçen “arîm seli” Sebe kavmini cezalandırmak için, onların kendi elleriyle yaptıkları “Arîm Barajını”, onların üzerine bir sel felaketi olarak gönderilmiştir.¹⁰¹ “Sedir ağacı, meyvesi olmayan, sadece tahtasından ve odunundan yararlanılan bir ağaç türüdür”.¹⁰² Müfessirler, Arîm Barajı, dünyada yapılan ilk baraj olduğunu bildirmişlerdir.¹⁰³ Türkçe’de bu ağaca, “Sedir” veya “Nabk” denir.¹⁰⁴ Sidr ağacı iki kısma ayrılır, bir çeşidi, sabun yapılmaya elverişli olup kendisinden faydalanan Sidr ağacıdır. Diğer bir çeşidi ise, kendisinden faydalanmayan ve yaprağı da sabun olarak kullanılmaya elverişli olmayan Sidr ağacı olup, hoş kokulu ve yenilmeyen meyvesi vardır.¹⁰⁵

Kur'an-ı Kerim’in her satırında insanlara verilmek istenen, bazı mesajlar vardır. Bu ayette de Allah Teâlâ, insanlara bazı mesajlar vermek istemektedir. İnsanların Sebe kavminin davranış ve hareketlerine bakarak, onlardan ibret

⁹⁸ Adil Asımgil, **Şifalı Bitkiler**, Timaş Yayınları, İstanbul 1997, s. 251; Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “Sedir”, V, 2846.

⁹⁹ Sebe 34 / 16.

¹⁰⁰ el-Vakıa 56 / 27–28.

¹⁰¹ Karaman ve diğerleri, **Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali**, s. 429.

¹⁰² el-Hicazi, **Furkan Tefsiri**, V, 135.

¹⁰³ Yıldırım, **a.g.e.**, X, 4939–4940.

¹⁰⁴ Turgay, **a.g.e.**, s. 150.

¹⁰⁵ es-Sabuni, **a.g.e.**, II, 550.

almalarını istemektedir. Allah Teâlâ bu ayette, Sebe ülkesinin geçmişini adeta fotoğraflayıp bize sunmuş durumundadır.

Bu fotoğrafta şunları görüyoruz: Sebe'lilerin ilâhî azaba uğratılarak darmadağın perişan bir halde olduklarını, bunun sebebi de, onlara verilen nimetlere karşı, yaptıkları nankörlük ve küfürdür. Allah Teâlâ bir bakıma mü'minlerin dikkatini çekerek, nimetlerin bolluğuna erişen insan, onu veren Allah Teâlâ'yı daha çok hatırlayıp şükür etmesi gerekir. Verilen nimetin şükürünü eda etmezse, işte onların sonu Sebe'lilerin sonu gibi olur.

Hafif, yumuşak bir tahtası olduğundan, mobilyacılıkta, doğramacılıkta ve marangozlukta kullanılması yaygın olan bir üründür. Tarihte Fenikeliler, sedir ağacından yaptıkları teknelerle, Akdeniz'de büyük bir üstünlük sağlamıştır.¹⁰⁶ Sedir ağacının gövde ve dallarının kapalı yerlerde yakılmasıyla elde edilen katranı kullanılır.¹⁰⁷ Bu ağaçtan elde edilen katranın bazı tıbbi faydaları şunlardır:

- 1- Mikrop öldürücüdür.
- 2- Kene ve bit gibi haşeratların öldürülmesinde faydalıdır.
- 3- Bunda elde edilen katranla, hayvanların derisinde oluşan parazitlerin öldürülmesinde çok faydalıdır.
- 4- Cilt solunum yolları hastalıklarında kullanılır.¹⁰⁸

2.2. 9. Ekin (Asf)

“Asf” kelimesi, Kur'an'da iki yerde ekin anlamında kullanılmaktadır.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “Sedir”, V, 2846.

¹⁰⁷ Asımgil, **a.g.e.**, s. 251.

¹⁰⁸ Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “Sedir”, V, 2846; Alkan, **a.g.e.**, s. 35; Asımgil, **a.g.e.**, s. 251.

¹⁰⁹ er-Rahman 55 / 12; el-Fil 105 / 5.

“Yapraklı daneler ve hoş kokulu bitkiler vardır.”¹¹⁰

“Çimli daneler, buğday ve arpa gibi hububat ki, taze çim yaprakları içinde yetişir ve o yapraklar kuruduğu zaman saman olur ve bu suretle hem kendilerinden hem de yapraklarından istifade edilir.”¹¹¹

“Asf” kelimesi, şu anlamlarda kullanılmaktadır: Kuru ekinin yaprağı, ekinin biçildikten sonraki saman ve buğday kapçığı gibi olan yaprağıdır. Rüzgâr onu uçurup sağa sola dağıttığı için ona bu isim verilmiştir. Asf, eğip bükme, kırıp dökmek manaları ile ilişkili olan masdar bir kelimedir. Müfessirler çoğunlukla ekin yaprağı demişlerdir. Ayrıca, kırılıp savrulan saman, başak çıkmazdan önceki taze yapraklar, içi boş kabarcıktan olan tane anlamına geldiği de ifade edilmiştir. Kâmûs'ta da geçtiği üzere asıl manası, taze ve yeşil ekin yaprağıdır. Bu yapraklar kuruyup kırılınca saman olur. Çünkü ekini yeşilken biçmeğe de "asf" denilir.”¹¹²

Yüce Allah, Fil suresinde Kâbe'yi yıkmak isteyen Ebrehe ve onun askerlerinin başına gelenleri, adeta fotoğraflayarak, “asf” kelimesiyle bize göstermektedir:

“Rabbin fil sahiplerine neler etti, görmedin mi? Onların kötü planlarını boşa çıkarmadı mı? Onların üstüne ebâbil kuşlarını gönderdi. O kuşlar, onların üzerlerine pişkin tuğladan yapılmış taşlar atıyordu. Böylece Allah onları yenilip çiğnenmiş ekine çevirdi.”¹¹³

¹¹⁰ er-Rahman 55 / 12.

¹¹¹ Yazır, **a.g.e.**, VII, 368.

¹¹² Soyalan, **a.g.e.**, s. 65.

¹¹³ el-Fil 105 / 1-5.

2.2. 10. Fesleğen (Reyhan)

Reyhan, kuvvetli ve güzel kokulu olup, 30–40 cm boyunda, yaz aylarında beyaz renkli çiçekler açan bir bitkidir. Genellikle evlerde saksı içerisinde süs için yetiştirilir. Reyhanın anayurdu Hindistan olup, oradan da Avrupa'ya geçmiştir. Güzel kokusundan ve kolay yetişmesinden dolayı, hemen her yerde yetiştirilir. Ülkemizde de çok sevilen bir bitkidir. Reyhan, aynı zamanda bir baharat türüdür, lezzetli olduğu için yemek ve salatada nane gibi kullanılmaktadır.¹¹⁴

Reyhan, güzel kokulu ve gönül açıcı demektir. Reyhan kelimesi, nasıl ki hoş kokulu fesleğen için kullanılıyorsa, aynı zamanda güzel kokulu bütün otlar içinde kullanılır. Nitekim bu fikri savunanlar arasında Merhum Hamdi Yazır da vardır. Onun bu fikrine istinaden, değişik bazı baharatları da reyhanın kapsamına alabiliriz. Her millet bu kelimeyi güzel kokan bitkilerden biri hakkında özel olarak kullanır. Batı'da yaşayanlar bunu mersin ağacı için kullanırlar. Arap'ın, reyhan denince aklına gelen de budur.¹¹⁵

Bir bitki çeşidi olan reyhan kelimesi, Kur'an-ı Kerim'de iki yerde geçmektedir. “*Orada meyveler ve salkımlı hurma ağaçları vardır. Yapraklı daneler ve hoş kokulu bitkiler vardır.*”¹¹⁶ Bu âyetlerde, başta insan olmak üzere yeryüzündeki bütün canlıların yararına var edilen bazı nimetler hatırlatılmaktadır. Aynı zamanda, yeryüzünün insanlar için yaratıldığını, burada zikri geçen meyve ve bitkilerin elde edilmesi için de, insanların çalışıp çabalaması lazımdır. Zira çalışmadan hiçbir şey elde edilemez.

¹¹⁴ Asımgil, **a.g.e.**, s. 101-102; Alkan, **a.g.e.**, s. 23; Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “Fesleğen”, III, 1239.

¹¹⁵ Yazır, **a.g.e.**, VII, 368.

¹¹⁶ er-Rahman 55 / 11–12.

Diğer bir ayette ise Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor: *Fakat (ölen kişi Allah'a) yakın olanlardan ise, Ona rahatlık, güzel rızık ve Naîm cenneti vardır.*¹¹⁷

Nasıl ki Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de reyhandan bahsetmiştir. Öylede peygamber efendimiz de, hadislerinde ondan bahsetmiştir. Bir hadiste Peygamber Efendimiz, cennet nimetlerinden bahsederken reyhanı de gündemine almıştır. Üsâme İbn Zeyd'den rivayet edildiğine göre Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Cennete koşan yok mu? Muhakkak ki cennetin bir "benzeri yoktur. Kâbe'nin Rabbine yemin olsun ki cennet, parlayan bir nûr, sallanan bir reyhan, yüce bir köşk, devamlı akan bir nehir, olgun bir meyve, güzel bir eş, pek çok hülleler, selâmet yurdunda ebedî kalış, meyveler, yeşillikler, bol geçim, yüce ve güzel bir yerde nimet, buyurdu.” Bunun üzerine orada hazır olanlar, şöyle dediler: Allah dilerse, biz ona koşanlarız, ey Allah elçisi, dediler.” Ardında Hz. Muhammed şöyle buyurdu : “Allah dilerse deyiniz.” Onlarda,“ inşallah dediler.”¹¹⁸

Başka bir hadiste ise ölüm meleği, Müslüman kişinin ruhunu alacağı zaman, bazı ikramlarla gider, bu ikramlar arasında reyhan bitkisi de vardır. Peygamber efendimiz şöyle buyurmuştur: Allah Teâlâ ölüm meleğine, “Dostuma git, onu Bana getir. Muhakkak Ben onu genişlik ve sıkıntı ile imtihan ettim. Onu sevdiğim şekilde buldum. Onu rahat ettirmem için Bana getir” der. Ölüm meleği yanında beş yüz meleklerle ona gider. Meleklerin yanlarında cennetten kefenler ve kokular, reyhan demetleri vardır. Reyhanın kökü bir, baş kısımlarında ise yirmi renk vardır. Onlardan her bir rengin kokusu yanındakinden farklıdır.¹¹⁹

Son olarak, reyhanla ilgili bir hadis daha ele alalım. Peygamber Efendimiz, “Kendisine fesleğen (reyhan) sunulan onu geri çevirmesin, zira fesleğenin (reyhanın)

¹¹⁷ el-Vakıa 56 / 88–89.

¹¹⁸ İsmail İbn Kesir, **Tefsiru'l- Kur'an'il- Azim**, thk. Sami b. Muhammed es-Sellame, Daru Tayyibe, Riyad 1997, IV, 177.

¹¹⁹ İbn Kesir, **a.g.e.**, IV, 504.

yükü hafif, kokusu güzeldir”¹²⁰ diye buyurarak, dikkatimizi reyhanın kokusunun ne kadar güzel olduğuna çekiyor.

Reyhanın bazı tıbbi faydalarını şöyle sıralayabiliriz:

- 1- Öksürüğü keser.
- 2- Hazımsızlığı giderir.
- 3- Baş dönmesini durdurur. Koklanırsa, ateşli baş ağrısına faydalı olur.
- 4- Zafiyeti giderir.
- 5- Arı sokmasında faydalıdır.
- 6- Ağız yaralarını tedavi eder.
- 7- Sivrisinek ve tahtakurusu gibi haşaratı kaçıır. Bu konuda bire birdir.
- 8- Reyhan kokusu, kalbi ferahlatır.
- 9- Yaprakları sirke ile ufaltılarak baş üzerine bırakılırsa, burun kanamasını durdurur.
- 10- Tırnak iltihaplarına iyi gelir.
- 11- Lezzetli olduğundan iştah açıcıdır.
- 12- Bağırsak gazlarını giderir.
- 13- Gargara olarak kullanıldığı zaman, ağız ve boğaz iltihaplarına iyi gelmektedir.
- 14- Taze yaprakları, zehirli hayvanların ısırıldığı yerlere konulursa, zehri hızlı bir şekilde çeker.
- 15- İdrar artırma özelliğine sahiptir.
- 16- Yapılan araştırmalarla rayhân bitkisini çok tüketenler, daha az hasta olduklarını ortaya çıkmıştır.

¹²⁰ İbn Kayyim, *et-Tıbbu'n Nebevi*, s. 396.

- 17- Rayhân, karın ağrısını dindirir.
- 18- Safradan kaynaklanan ishali, durdurur.
- 19- Rayhân kokusu, insanı dinlendirdiği için, uyku getirir.
- 20- Reyhan, sinirlere ve ruha neş'e ve canlılık verir.¹²¹

2.2. 11. Gül (Verde)

Bu kelime Kur'an-ı Kerim'de, bir yerde geçmektedir: “*Gök yarılp da kızarmış yağ renginde gül gibi olduğu zaman*”.¹²² Bu ayette kıyametin tasvirlerinden bir tasvir vardır. Bize bir kıyamet sahnesi sunulur, göğün yarıklığı ve yeşil olan rengi değişerek kıpkırmızı bir gül rengine döneceğine haber veriyor.

Gül, Mayıs-Haziran aylarında yetişen beyaz, pembe ve kırmızı renkli, kokusu hoş olan dikenli bir bitkidir. Bütün dünyada park ve bahçelerde, yetiştirilen ünlü bir bitkidir. Ama en çok ılık iklimleri sever. Ülkemizde Isparta gülleri çok meşhurdur. Özellikle verd Isparta gül esansı, çok hoş, güzel ve ferahlatıcı bir kokusu vardır. Gülün birçok çeşidi vardır. Bunlar, koku renk, şekil, irilik ve ufaklığıyla birbirinden ayrılır. En çok görülen çeşitleri; sarı gül, Van gülü, yediveren gülü, Yabani gül ve Şam gülüdür. Pembe gülün taze çiçeklerinden gülsuyu ve gül esansı elde edilir.¹²³

Gülyağı, onun özel kokusunu meydana getiren bileşiktir. Gülyağı, taze çiçeklerden elde edilir. Bir ton gülden ancak 300 gr. Gülyağı çıkar. Gülyağı üretiminin, ilk defa İran'da başladığı söylenir. Gülsuyunu batıya tanıtanlar Müslümanlardır. Ülkemizde özellikle Isparta ve Burdur civarında bol miktarda

¹²¹ Alkan, **a.g.e.**, s. 23; Asımgil, **a.g.e.**, s. 102; Ahmet Elmas Maranki, **Kozmik Bilim Işığında Şifalı Bitkiler**, Mozaik Yayınları, İstanbul 2008., **a.g.e.**, s. 134; Turgay, **a.g.e.**, s. 148.

¹²² er-Rahman 55 / 37.

¹²³ Asımgil, **a.g.e.**, s. 107; Alkan, **a.g.e.**, s. 25.

gülyağı çıkarılır ve dış ülkelere ihraç edilir. Gül yağı ihracatında önemli olan diğer ülkeler Tunus, Hindistan ve Fransa'yı sayabiliriz.¹²⁴

Gülün bazı tıbbi faydalarını şöyle sıralayabiliriz:

1- İshali keser.

2- Yaprakları kaynatılarak gargara şeklinde kullanılırsa, boğaz ve bademcik iltihabını giderir.

3- Taze yapraklarını suyla kaynatılması ile elde edilen merhem, göz iltihabı ve göz nezlesi için faydalıdır.

4- Krem ve parfümeri sanayisinde kullanılır.

5- Yaprakları kaynatılarak gargara şeklinde kullanmak, grip, soğuk algınlığı ve hafif öksürük için kullanılır.

6- Yaprakları kaynatılarak gargara şeklinde kullanmak, adet kanamalarını azaltmak ve adet süresini kısaltmak için kullanılır.

7- Gül suyu, mikrop öldürücü özelliğine sahiptir.

8- Ellerde ve dudaklarda soğuktan dolayı, meydana gelen çatlaklarda gül suyu ve vazelin karıştırılarak elde edilen merhem çok faydalıdır.¹²⁵

2.2. 13. Hardal

Kur'an-ı Kerim'de "hardal" kelimesi, iki yerde geçmektedir: "*Biz, kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Artık kimseye, hiçbir şekilde haksızlık edilmez. (Yapılan iş,) bir hardal tanesi kadar dahi olsa, onu (adalet terazisine) getiririz. Hesap gören olarak biz (herkese) yeteriz.*"¹²⁶

¹²⁴ Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, "Gül", III, 1414.

¹²⁵ Asımgil, **a.g.e.**, s. 108; Alkan, a.g.e., s. 25.

¹²⁶ el-Enbiya 21 / 47.

Burada hardaldan maksat, onun küçücük olan tohumudur. Hardal tohumundan maksat ise, gözlerin görebileceği en küçük, terazide de en hafif olan nesneyi tasvir etmektedir. Yani yapılan eylem ister iyi ister kötü olsun, bunlar kesinlikle kıyamet günü olan hesaplaşma gününde, Yüce Allah tarafından ortaya çıkarılacaktır, kesinlikle gözden kaçırılmaz. Son derece hassas ve dakik olan terazi onunla ya ağır basar ya da hafif kalır.¹²⁷

*“(Lokman, öğütlerine devamla şöyle demişti:) Yavrucuğum! Yaptığın iş (iyilik veya kötülük), bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa ve bu, bir kayanın içinde veya göklerde yahut yerin derinliklerinde bulunsa, yine de Allah onu (senin karşına) getirir. Doğrusu Allah, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır.”*¹²⁸

Bu ayette de “hardal” kelimesi, bir ölçü olarak kullanılmıştır. Bu ölçüyle Yüce Allah’ın bilgisi, duyarlılığı, kudreti ve yargılamasının ne kadar hassas olduğunu anlatılmaktadır. İnsanlar, sürekli bitkilerle alakadar olduğu için, insanların daha iyi bir şekilde kavraması için, Allah Teâlâ, onunla misal vermiştir.

Hardal, yakıcı sert, lezzetli ve 50 cm boyunda, tüylü yapraklı, koyu sarı çiçekli bir bitkidir. Daha çok ilkbaharla sonbaharda yetişir. Yetiştigi yerler bütün Avrupa, Kuzey Afrika, Hindistan’da ve ülkemizde yaygın bir şekilde yetişmektedir. Hardal, siyah ve beyaz olmak üzere iki kısma ayrılır. Eski Yunanlardan beri kullanılan bir bitkidir. Sağlık açısından yararlı bir bitki olan hardal, tedavi amacıyla çeşitli hastalıklar için kullanılır. Kuzey Amerika’lı Mohikan yerlileri hardalı, baş ve diş ağrıları için kullanırlar. Hardal, aynı zamanda bir baharat olarak da kullanılır. İngiliz ve Fransa mutfaklarında çok popülerdir.¹²⁹

¹²⁷ Turgay, **a.g.e.**, s. 139.

¹²⁸ Lokman 31 / 16.

¹²⁹ Asımgil, **a.g.e.**, s. 113; Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “Hardal”, III, 1488.

Hardalın bazı tıbbi faydalarını şöyle bir sıralamaya tabi tutabiliriz:

- 1- Bağırsaklardan su çekerek dışkıyı yumuşatır, ishal gibi tesir eder.
- 2- Acı lezzetinden dolayı, iştah açar.
- 3- Hazmı kolaylaştırır.
- 4- Göğsü yumuşatıp, öksürüğü keser.
- 5- Haricen lapa olarak kullanılırsa, ağrıyı keser.
- 6- Romatizma ve sinirsel ağrılara faydalıdır.
- 7- Deriyi tahriş ederek İç organlarda biriken kanı dışarı çeker ve iltihapları iyileştirmek için kullanılır.
- 8- Beyne veya akciğerlere kan hücum etmesi halinde faydalıdır.
- 9- Bronşit ve zatürreeden doğan şikâyetleri giderir.¹³⁰

2.2. 16. Kabak (Yaktîn)

Kur'an-ı Kerim'de bu ağaç ismi, sadece bir yerde geçmekte olup,¹³¹ Yûnus Peygamberin denizden çıkarıldığı zaman, yaprağıyla bedenini örttüğü ağaçtır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: *“Doğrusu Yunus da gönderilen peygamberlerdendi. Hani o, dolu bir gemiye binip kaçmıştı. Gemide olanlarla karşılıklı kur'a çektiler de kaybedenlerden oldu. Yunus kendini kınayıp dururken onu bir balık yuttu. Eğer Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı, Tekrar diriltilecekleri güne kadar onun*

¹³⁰ Asımgil, **a.g.e.**, s. 113; Alkan, **a.g.e.**, s. 27; Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, III, 1488.

¹³¹ es-Saffat 37 / 139–146.

*karnında kalırdı. Halsiz bir vaziyette kendisini dışarı çıkardık. Üstüne de (gölge yapması için) kabak türünden geniş yapraklı bir nebat bitirdik”.*¹³²

Bazı batı akılcı (rasyonalist), böyle bir olayı inkâr ederek, nasıl olurda bir insan balığın karnında yaşayabilmiş diye alay etmişlerdir? Ama çok geçmeden Allah Teâlâ, rasyonalizmin anavatanında İngiltere'de 19.yy. sonlarında, onlara öyle bir olayı gösterir ki onların bu yalanlamalarını temelden çürütmüş, böyle bir olayın mümkün olduğunu göstermiştir. Yüce Allah'ın onlara gösterdiği bu ibret verici olay, Mevdu'din'in Tefhim'ul Kur'an adındaki eserinde şu şekilde anlatılır:” 1891 yılının Ağustos ayında "Star of East" adındaki bir balıkçı teknesi, denizde balina avlamaya çıkar. Balıkçılar yaklaşık 20 fit uzunlukta 5 fit genişlikte ve tam 100 ton ağırlığında olan bir balınayı yakalarlar. Balınayı yakalamak için mücadele ettikleri bir esnada "James Bartly" adlı balıkçı denize düşer ve balina da onu yutar. Ertesi günü aynı balina ölü olarak bulunduğunda, balıkçılar onu güç bela tekneye çekerek karnını yararlar. Arkadaşları "James Bartly"yi balığın karnından diri olarak çıkarıldıklarında, balığın onu yutmasından bu yana tam 60 saat geçmiştir. (Urdu Digest, Şubat 1964) böylesine bir olay herhangi bir insan için mümkün olabiliyorken, Allah'ın mucizesi olması münasebetiyle Peygamber Yunus (s.a.v.) için neden mümkün olmasın?”¹³³

Yaktîn kelimesi hakkında değişik görüşler vardır. Âlimlerin çoğunluğu bunun bir kabak türü olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Normalde sapı ve gövdesi sert olan bitkilere şecer kelimesi kullanılmaktadır, yalnız Hicazlılar, buğday, arpa ve hurmaya şecer kelimesini kullanmışlardır.¹³⁴ Yani normal bir sapa sahip olan bütün bitkilere şecer diyorlar, ister sapı ince ister kalın olsun. Zeccâc ise; Yaktîn kelimesi, sapı olmayan bitkiler için kullanıldığını söylemiştir.¹³⁵ Kabak kelimesi için ayriyeten,

¹³² es-Saffat 37 / 139–146.

¹³³ Ebu'l-A'la el-Mevdudi, **Tefhim'ul Kur'an**, trc. Muhammed Han Kayani ve diğerleri, İnsan Yayınları, İstanbul 1996, V, 43.

¹³⁴ et- Taberi, **a.g.e.**, I, 551–557.

¹³⁵ ez-Zeccâc, **a.g.e.**, IV, 314.

“duba” ve “kar” kelimeleri de kullanılmaktadır. Normalde karpuz, acur ve hıyar gibi, bir kök üzerinde dikilmeyen her ağaç için kabak kelimesi kullanılmaktadır.¹³⁶

Enes b. Malik (r.a.), bir rivayette kabağı sevmediğini fakat Peygamber Efendimiz (s.a.v.) yediğı yemek içerisinde kabağı seçerek yediğini gördükten sonra kabağı sevdiğini anlatmıştır.¹³⁷

Hız. Muhammed (s.a.v.), kabak yemeğini tavsiye ederek, zira kabak, aklı güçlendirir demiştir. Hız. Aişe de kabağı mercimekle yiyenin kalbi yumuşar, çünkü İçeriğinde fazla yağ bulundurmaması nedeniyle kalp sağlığını korur, eğer ekşi nar ve sumak ile alınır, safra hastalığına iyi gelir demiştir.¹³⁸

Hız. Yûnus m. ö. VIII. Yüzyılda Allah tarafından peygamber olarak, Asur devletinin başşehri olan Ninova halkına görevlendirilmişti, kavmini uzun süre Allah'a davet ettiğı halde, kavmi onu dinlemeyip kendi bildiklerini yapmışlar. Bunun üzerine Hız. Yunus, kavminin ıslah olmayacağını düşünüp kavmini terk ederek ülkesinden kaçmak üzere bir gemiye biner. Gemi, fırtınaya yakalanmış, gemidekiler, yükünü hafifletmek ve geminin batmasını önlemek için yüklerini denize attığı gibi kur'a sonucunda Hız. Yûnus da denize atılır ve bir balık onu yutar. Nihayet Hız. Yunus, balığın karnında hatasını anlayıp dua etmiş, balık da onu karaya hasta olarak atmıştır. Orada Yaktîn diye bir şey yoktu, Allah Teâlâ onun bedenini çeşitli zararlardan korumak için anında Yaktîn ağacını bitiriverdi. Çünkü yaprakları büyük olduğu için gölgesi genişti. es-Sa'lebî (ö. 875/1454), Allah Teâlâ'nın bu ağacı orada yeşertilmesinin hikmetini şu şekilde anlatıyor; Hız Yûnus'un derisi incelmışti ki bu ağaç, derisi incelmış olanlara çok faydalıdır. Bir diğerk hikmet ise, derisi yüzenlere sinekler ve haşereler onu rahatsız eder, dolayısıyla bu tür ağaçların olduğu yerde

¹³⁶ Turgay, **a.g.e.**, s. 154–155.

¹³⁷ İbn Kayyim, **et-Tıbbu'n Nebevi**, s.408.

¹³⁸ Ebu Abdillah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebi, **et-Tıbbu'n Nebevi**, thk. Ahmed R'fet el-Bedravi, Daru İhyai'l-Ulum, Beyrut 1990, s.162.

sinekler oraya yaklaşamaz. Hz. Yûnus, tekrar Ninova'ya gitmekle görevlendirilir. Kavmi tövbe edip kendisine inanır ve cezalandırılmaktan kurtulurlar.¹³⁹

Yemeklerde yaygın olarak kullanılması nedeniyle hemen herkes tarafından bir sebze olarak adlandırılan kabak, aslında bir meyvedir. Kabak, hemen bütün mevsimde bulunması nedeniyle fiyatı uygun olup, sofralarda yaygın olarak yer alır. Kabak genel olarak, şiddetli soğuk ve sıcaklardan hoşlanmaz. Kabağın birçok çeşitleri olup şöyle sıralayabiliriz:

2.2. 16. 1. Asma Kabağı

Sakız kabağı cinsinden olup, en çok bahçelerde ve bostanlarda görülen bu kabak türünün dikkat çeken bir görünümü vardır. Boyu 70–80 cm, çapı ise 6–8 cm kadar olur. Suyu çok sever, bu nedenle suyun çok olduğu yerlerde daha kolay yetiştirilir.¹⁴⁰

2.2. 16. 2. Bal Kabağı

Bu kabak türü oldukça iri olup bu tür kabaklar, 40–50 kilogram gelenler de vardır. Aynı zamanda uzunca bir görünüme sahiptir. Bal kabağı sarı etli olup, daha çok tatlı olarak yenir.¹⁴¹

2.2. 16. 3. Helvacı Kabağı

Büyük, sert ve kabuklu bir kabak türüdür. Kış soğukluğuna karşı dayanıklı olup, kırmızı etlidir. Tatlı çeşitlerinde ve turşu yapımında kullanılır, ineklere yem olarak ta verilir.¹⁴²

¹³⁹ Abdurrahman b. Muhammed b. Mahluf es-Sa'lebî, **el-Cevahirü'l-Hisan fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Kerim**, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut 1997, V, 49; Karaman ve diğerleri, **Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri**, IV, 553.

¹⁴⁰ Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “Kabak”, IV, 1822.

¹⁴¹ Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “Kabak”, IV, 1822.

2.2. 16. 4. Kestane Kabağı

Sert kabuklu büyük cins bir kabaktır. Pişince kabukları yumuşar, zar gibi soyulur. Kırmızı etli kısmında şekerli, nişastalı maddeler boldur. Yemeği tatlısı yapılır.¹⁴³

2.2. 16. 5. Sakız Kabağı

Bu kabak türü beyaz etli renktedir, daha çok sarıya çalan bir rengi vardır. İnce ve uzunca bir yapısı vardır. 20–30 cm. uzunluğundadır. Siyah kabuklu olana ise, “Girit kabağı” denir.¹⁴⁴

2. 2. 16. 6. Su kabağı

Su kabağı, içi oyularak kab olarak kullanıldığı için bu ismi almıştır. Kabukları sert ve lifli olduğu için, küçüklerinden tas, büyüklerinde ise pekmez ve yağ gibi sıvılar için kullanılır. Meyvelerinin yarısı şişkin, yarısı dardır.¹⁴⁵

Yüce Allah'ın Kuran'da bahsettiği bu “Kabak Ağacını” incelediğimizde, pek çok önemli tıbbi faydası olduğu görölmektedir. Bazı faydalarını şöyle sıralaya biliriz:

- 1 – Susuzluğu giderir.
- 2 – Yüksek ateşli sıtmanın ateşini düşürür.
- 3- Mide ve bağırsağa yumuşaklık verir, kabızlığı giderir
- 4- Böbrek ve idrar yollarındaki iltihapları giderir.
- 5- Bağırsak kurtlarının düşürülmesinde yardımcı olur. Bilhassa çocuklarda kullanılmaktadır.

¹⁴² Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “Kabak”, IV, 1822.

¹⁴³ Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “Kabak”, IV, 1822.

¹⁴⁴ Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “Kabak”, IV, 1822.

¹⁴⁵Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “Kabak”, IV, 1822.

6- Prostattan doğan şikâyetleri giderir. Balkan ülkeleri, geleneksel olarak kabak çekirdeğini tükettiği için, diğer ülkelere nazaran prostat hastalığına daha az yakalanır. Bunun nedeni de, çekirdek içerisinde bulunan bazı maddeler ki bu maddeler, idrar yolundaki bütün engelleri kaldırarak, idrar yapmayı rahatlar.

7- Basura çok faydalıdır.

8- Tansiyona faydalı olup, yüksek tansiyonu düşürür.

9- Göğsü yumuşatır, öksürüğü keser.

10- Sargı yapılarak kullanıldığı zaman, boğaz ağrılarını ve kadınlarda görülen akıntıyı keser.

11- Yapraklarındaki suyu bir yere serpilse, oraya sinekler yaklaşmaz.

12- İncelmiş (tahriş, ezilmiş) olan cilde çok faydalıdır.¹⁴⁶

2. 2. 18. Mercimek (Adese)

Kur'an-ı Kerim'de sadece bir yerde geçmektedir: *"Hani siz (verilen nimetlere karşılık): Ey Musa! Bir tek yemekle yetinemeyiz; bizim için Rabbine dua et de yerin bitirdiği şeylerden; sebzesinden, hıyarından, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından bize çıkarırsın, dediniz. Musa ise: Daha iyiyi daha kötü ile değiştirmek mi istiyorsunuz? O halde şehre inin. Zira istedikleriniz sizin için orada var, dedi. İşte (bu hadiseden sonra) üzerlerine aşağılık ve yoksulluk damgası vuruldu. Allah'ın gazabına uğradılar. Bu musibetler (onların başına), Allah'ın âyetlerini inkâra devam etmeleri, haksız olarak peygamberleri öldürmeleri sebebiyle geldi. Bunların hepsi, sadece isyanları ve taşkınlıkları sebebiyledir".¹⁴⁷*

¹⁴⁶ es-Sa'lebî, a.g.e., V, s. 49; İbn Kayyım, **et-Tıbbu'n Nebevi**, s. 409; Turgay, a.g.e., s. 155; Maranki, a.g.e., s. 262; Asımgil, a.g.e., s. 138; Alkan, a.g.e., s.32.

¹⁴⁷ el-Bakara 2 / 61.

Mercimek, çeşitli değerli gıdaları ihtiva eden bir yiyecektir. Mercimekte, protein, B vitamini, demir, kalsiyum, manganez, sodyum, bakır, çinko ve bol miktarda fosfor vardır. Mart- Nisan aylarında ekilir. Mercimeğin ana yurdu Akdeniz ve Batı Asya ülkeleridir. Çok eski çağlardan beri bu bölgelerde yetiştirilir. Bugün Güney Amerika'da, Kuzey Afrika'da ve Asya'nın sıcak bölgelerinde geniş ölçüde yetiştirilir. Mercimek, yemeklik olarak kullanılır. Kuru bakliyatlar kategorisinde olan mercimek, insanın beslenmesinde önemli rol oynar. Mercimek, protein açısından çok zengindir. Hatta et kadar protein içerir. Bundan dolayı beslenme açısından büyük öneme sahiptir. Et yerine mercimek kullanmak, besin değeri aynı olmakla beraber maliyeti çok daha düşüktür.¹⁴⁸ Mercimek, sindirimi kolay bir yiyecektir. Diğer bütün baklagillere kıyasla gaz yapma işlevi daha azdır. Modern insanın başına bela olan kabızlığın giderilmesi için de, en ideal besindir. Yeteri kadar posa ihtiva ettiğinden bağırsakları yormaz.¹⁴⁹

¹⁴⁸ Ayhan Yalçın, **Şifalı Bitkiler Ansiklopedisi**, Geçit Kitabevi 1981, s. 577; Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, "Mercimek", V, 2326.

¹⁴⁹ Aile Sağlığı Ansiklopedisi, **Sefa Saygılı ve diğerleri**, İstanbul 1992, s. 395–396.

Mercimeğin bazı tıbbi faydaları maddeler halinde şöyledir:

1- Mercimeğin besin değeri çok yüksek olduğu için, beden ve zihin gücünü artırır.

2- Sinirleri kuvvetlendirir.

3- Bağırsaklara yumuşaklık verir.

4- Sinir zafiyetlerinde faydalıdır.

5- Hasta ve zayıf kimseler için bol kan yapıcıdır.

6- Anne sütünü artırır.

7- Mideyi kuvvetlendirir.

8- Öksürük ve bronşite iyi gelir.

9- Bağışıklık sistemine kuvvet verir.

10- Görme kuvvetini artıran maddeler ihtiva ettiği için, göze faydalıdır.

11- Mercimeğin kalori değeri yüksek olduğu için, vücuda enerji vererek yorgunluğu giderir.

12- Kandaki kolesterol oranını düşürerek, kan akışını hızlandırır.

13- Kalp kriz riskini azaltır.

14- Göğüs ağrısına iyi gelir.¹⁵⁰

2. 2. 19. Meyve (Fakihe, Semere ve Kutûf)

Meyve anlamına gelen fâkihe, semer ve kutûf kelimeleri, çoğullarıyla birlikte Kur'ân-ı Kerim'de toplam 38 yerde geçmektedir.¹⁵¹ “Kutûf” kelimesi de, bir cennet

¹⁵⁰ Maranki, **a.g.e.**, s. 266; Alkan **a.g.e.**, s. 47.

¹⁵¹ Yasin 36/57; Sad 38/51; ez-Zuhruf 43/71; ed-Duhan 44/55; et-Tur 52/22; er-Rahman 55/11, 52, 68; el-Vakia 56/20, 32; Abese 80/31; el-Mü'minun 40/19; es-Saffat37/ 42; el-Mürselat 77/42; el-

meyvesi olarak iki yerde geçmektedir.¹⁵² Fakihe, semere ve kutuf kelimeleri, Türkçede meyve anlamındadır. Bunlar, Kur'ân-ı Kerim'de bazen insanlara verilen dünya nimetleri için kullanılmış, bazen de insanlar için hazırlanan ahiret nimetleri için kullanılmıştır.¹⁵³

Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerim'de Bakara suresinde ahiret hayatında cennet ehline verilecek olan meyvelerden bahsederken “semere” kelimesini kullanarak, şöyle buyurmuştur: “*İman edip iyi davranışlarda bulunanlara, içinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele! O cennetlerdeki bir meyveden kendilerine rızık olarak yedirildikçe: Bundan önce dünyada bize verilenlerdendir bu, derler. Bu rızıklar onlara (bazı yönlerden dünyadakine) benzer olarak verilmiştir. Onlar için cennette tertemiz eşler de vardır. Ve onlar orada ebedî kalıcılardır.*”¹⁵⁴ Cennet ehli için, dünyada iken bildiği ve tanıdığı meyvelerin benzerleri ile karşılaşmak güzel bir sürpriz olacaktır. Ama cennet meyveleri, çok daha lezzetlidir. Zira cennet ve onun içinde bulunan şeyler yapı ve hakikat itibarıyla dünyada bilinen nesnelere farklıdır. Söz gelimi bunlar, elma, hurma vs. şeklinde ve renginde olacak ve cennet ehli ilk anda onları tanıyacaklar; fakat bu meyveler, dünyadaki elma ve hurmalardan çok daha lezzetli olacaktır.¹⁵⁵

Yukarıda da söylediğimiz gibi “kutûf” kelimesi, Kur'ân'da iki yerde geçmekte ve bununla cennet nimetleri kast edilmektedir: *Sabretmelerine karşılık onlara cenneti ve (cennetteki) ipekleri lütfeder. Orada koltuklara kurulmuş olarak bulunurlar; ne*

En'am 6/99, 141; el-Kehf 18/34, 42; Yasin 36/35; el-Bakara 22, 25, 126, 155, 266; el-A'raf 7/57, 130; er-Ra'd 13/3; İbrahim 14/32, 37; en-Nahl 16/11, 67, 69; el-Kasas 28/57; Fatır 15/27; Fussilet 41/47; Muhammed 47/15.

¹⁵² el-Hakka 69/23; el-İnsan 76/14.

¹⁵³ Muhammed Fuat Abdalbaki, **el-Mu'cemu'l-Mufehres li-Elfâzi'l-Kur'âni'i-Kerîm**, Dâru'l-Kütüb Mısır 1945 “fekehe”, “semere”, “ketefe”. s. 160- 161, 525, 548.

¹⁵⁴ el-Bakara 2 / 25.

¹⁵⁵ Hayrettin Karaman ve diğerleri, **Kur'an Yolu Tefsiri**, I, 91.

*yakıcı sıcak görülür orada, ne de dondurucu soğuk. (Cennet ağaçlarının) gölgeleri, üzerlerine sarkar; kolayca koparılabilen meyveleri istifadelerine sunulur.*¹⁵⁶ Mücahid'ten gelen bir rivayete göre: "Cennetlik olan kimse cennetteki ağaçtan meyveyi koparmak için ayağa kalktığında ağaç onun ulaşacağı bir yere kadar yükselir. Yatacak olursa yine onun ulaşacağı bir yere kadar eğilir. İşte meyvelerin toplanmasının kolaylaştırılmasından maksat budur. Katade'den gelen bir rivayet ise şöyledir: "Cennetliklerin, ağaçlara uzattıkları ellerine ne uzaklık ne de diken engel olacaktır."¹⁵⁷

Diğer bir ayette ise “fevakih” kelimesinin, bir dünya nimeti için kullanıldığını görüyoruz: “*Gökten uygun bir ölçüde yağmur indirip onu arzda durdurduk. Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter. Böylece onun (yağmurun) sayesinde sizin yararınıza hurma bahçeleri ve üzüm bağları meydana getirdik. Bunlarda sizin için birçok meyveler vardır ve siz onlardan yersiniz.*”¹⁵⁸ Bu ayetlerde Allah Teâlâ, insanlara bazı mesajlar vermektedir. Allah diyor ki, ey insanlar! Ben yarattıklarımın habersiz değilim. Aksine evreni nasıl bir ilim ve hikmetle kurduğumu ve onların yaşamalarını nasıl devam ettirdiğimi gösteren en ilgi çekici kanıtlardan biri yağmur olayıdır. Bu olayın etkisi ve hayata katkısı, bize hatırlatılmaktadır. Allah Teâlâ, bu yağmur sayesinde hurma bahçeleri ve üzüm bağlarını meydana getirmiştir. Yediğimiz bütün meyve ve sebzeleri, yağdırdığı yağmur sayesinde onlardan istifade edip, onları tüketiyoruz. Âyette de ifade edildiği gibi Allah Teâlâ, canlılar için bu kadar yararlı olan yağmuru yağdırmamaya veya yağdırsa bile faydasız hale getirmeye de kadirdir. Bu ise canlılar için en büyük felâkettir. Nitekim uzayda şimdiye kadar bilinenler içinde yağmur olayının cereyan ettiği tek gezegen dünyamızdır. Bir an Yüce Allah'ın dünyamızdan bu nimetini geri aldığını düşünürsek o zaman dünyanın bütün değerini ve anlamını yitirdiğini anlarız.

¹⁵⁶ el-İnsan 76 / 12–14.

¹⁵⁷ et- Taberi, **a.g.e.**, XXIII, 554.

¹⁵⁸ el-Mü'minun 23 / 18–19.

Çünkü dünyayı anlamlı ve değerli kılan şey hayattır. Su ise müteakip ayetlerden de anlaşılacağı üzere bir hayat kaynağıdır.¹⁵⁹

Bu konuda daha pek çok ayetler vardır. Hemen hemen hepsi aynı minvalde olup, aynı konu hakkında bilgiler vermektedir. Tüm bunlar, Yüce Allah'ın insanlara verdiği nimet ve ihsanlarıdır. Bu nimet ve ihsanlara karşı, ne kadar şükür etsek de yine azdır.

2. 2. 22. Nebat (Yerde Çıkan Bütün Ot)

“Nebat kelimesi, Kur'an-ı Kerim'de dokuz yerde geçmektedir.¹⁶⁰ “Nebat” ve “nebt” kelimeleri, cins isim ve masdar olarak kullanılır. Cins isim olarak kullanıldığında, yerde biten, yerden çıkan ve yetişen her şeye denir. Sonradan ise bu kelime örfte, hayvanların yediği ot olarak meşhur olmuştur. Türkçede de buna, ot denilir. Masdar olarak kullanıldığında ise, bitmek, ot bitmek, yetişmek, yetiştirmek, ortaya çıkarmak anlamlarına gelir. “İnbât” da bitirmek, yetiştirmek, neş'et ettirmek demek olur.¹⁶¹

Bir ayette Allah Teâlâ, Hz. Meryem'i güzel bir bitkiye benzeterek, “nebat” kelimesini kullanmıştır:

*“Rabbi Meryem'e hüsnü kabul gösterdi; onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi. Zekeriya'yı da onun bakımı ile görevlendirdi. Zekeriyya, onun yanına, mâbede her girişinde orada bir rızık bulur ve "Ey Meryem, bu sana nereden geliyor?" der; o da: Bu, Allah tarafındandır. Allah, dilediğine sayısız rızık verir, derdi.”*¹⁶²

¹⁵⁹ Karaman ve diğerleri, **Kur'an Yolu Tefsiri**, IV, 17.

¹⁶⁰ Al'ı İmran 3/37; el-En'am 6/99; Yunus 10/24; el-Kehf 18/45; Taha 20/53; el-Hadîd 57/20; Nuh 71/17; en-Nebe 78/15.

¹⁶¹ Soyalan, **a.g.e.**, s. 250.

¹⁶² Al'ı İmran 3 / 37.

Bu ayette Allah Teâlâ, annesinin adağı olan Meryem’i kabul ettiğini ve bu kabul edişini de, güzel ve temiz olan bir bitkiye benzeterak haber vermektedir. Zira gerçekten Hz. Meryem, bir bitki gibi temiz, nazik ve hatasızdı.

Diğer bir ayette ise, Allah Teâlâ, gökten suyu indirdiğini ve o suyla her şeyin bitkisini çıkarttığını bildirmektedir:

“O, gökten su indirendir. İşte biz her çeşit bitkiyi onunla bitirdik. O bitkiden de kendisinde üst üste binmiş taneler bitireceğimiz bir yeşillik; hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar; üzüm bağları; bir kısmı birbirine benzeyen, bir kısmı da benzemeyen zeytin ve nar bahçeleri meydana getirdik. Meyve verirken ve olgunlaştığı zaman her birinin meyvesine bakın! Kuşkusuz bütün bunlarda inanan bir toplum için ibretler vardır.”¹⁶³

Gökten suyu indiren kimdir? İndirdiği bu suyla yeryüzünde insanların muhtaç oldukları tüm nebatatı yaratan kimdir? Elbette tüm bunları yapan ve her şeyin nebatını çıkararak ve bitiren Yüce Allah’tır. Allah’ın indirdiği bu su, yeryüzündeki hayatın kaynağıdır. Onunla, yaşadığımız hayatın en tabii unsurlarını yaratıyor. Yemyeşil olan hayat, yemyeşil olan bitkiler, yemyeşil olan otlar, bunları çıkaran ve bunlara sebep olan Yüce Allah’ın indirdiği bu sudur.

Bu konuda daha pek çok ayetler vardır. Hemen hemen hepsi aynı minvalde olup, aynı konu hakkında bilgiler vermektedir.

2. 2. 23. Ot (Necm)

Bu kelime, Kur’an-ı Kerim’de sadece bir yerde geçmektedir: *“Otlar ve ağaçlar secde ederler.”¹⁶⁴* Burada otların da Yüce Allah’ın emrinde olduklarını “necm” kelimesiyle vurgulanmaktadır.

¹⁶³ el-En’am 6 / 99.

¹⁶⁴ er-Rahman 55 / 6.

“Necm” kelimesi, Kur’an-ı Kerim’de üç manaya gelmektedir:

1- “Necm” kelimesinin yıldız anlamında kullanılması, “(O, karanlığı) delen yıldızdır.”¹⁶⁵ “Daha nice alâmetler (yarattı). Onlar, yıldızlarla da yollarını doğrulturlar.”¹⁶⁶ “Bunun üzerine İbrahim yıldızlara şöyle bir baktı.”¹⁶⁷

2- “Necm” kelimesinin Kur’ân’ın kısım kısım inen bölümleri manasında kullanılması, çünkü Kur’an bir bütün şeklinde bir seferde nazil olmamıştır. “Hayır, (öyle değil); o nücûmun {yani, Cebrail’in Nebi’ye indirdiği Kur’ân’ın nücûmlarının: parça parça inen kısımlarının} mevkilerine kasem ederim ki.”¹⁶⁸

3- “Necm” kelimesini, sapı gövdesi olmayan bitki manasında kullanılması¹⁶⁹ şu âyette olduğu gibi: “Bitkiler ve ağaçlar secde ederler.”¹⁷⁰

2. 2. 24. Otlak (Mera)

“Mera” kelimesi, insan ve hayvan yiyeceği olan bitki ve yeşillikler anlamında Kur’an-ı Kerim’de iki yerde geçmektedir:

“Yerden suyunu ve otlagını çıkardı.”¹⁷¹ “Otlagı çıkararak odur. Sonra da onu karamsı bir sel köpüğü haline getiren o’dur.”¹⁷²

¹⁶⁵ et-Tarık 86 / 3.

¹⁶⁶ en-Nahl 16 / 16.

¹⁶⁷ es-Saffat 37 / 88.

¹⁶⁸ el-Vakıa 56 / 75.

¹⁶⁹ Mukâtil b. Süleyman, **Kur’an Terimleri Sözlüğü**, trc. M Beşir Eryarsoy,

İşaret Yayınları, İstanbul 2004. s. 355–357.

¹⁷⁰ er-Rahman 55 / 6.

¹⁷¹ en-Nâziât 79 / 31.

¹⁷² A’la 87 / 4.

“Mera” kelimesiyle, genellikle hayvanların yemi olan otlak ve çayırılık kastedilmektedir. Yalnız burada, insanlar ve hayvanlar için gıda anlamına da gelebilir.¹⁷³

2. 2. 25. Sarımsak (Fûm)

Kur'an-ı Kerim'de sadece bir yerde geçmektedir. Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor: *“Hani siz (verilen nimetlere karşılık): Ey Musa! Bir tek yemekle yetinemeyiz; bizim için Rabbine dua et de yerin bitirdiği şeylerden; sebzesinden, hıyarından, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından bize çıkarsın, dediniz. Musa ise: Daha iyiyi daha kötü ile değiştirmek mi istiyorsunuz? O halde şehre inin. Zira istedikleriniz sizin için orada var, dedi. İşte (bu hadiseden sonra) üzerlerine aşağılık ve yoksulluk damgası vuruldu. Allah'ın gazabına uğradılar. Bu musibetler (onların başına), Allah'ın âyetlerini inkâra devam etmeleri, haksız olarak peygamberleri öldürmeleri sebebiyle geldi. Bunların hepsi, sadece isyanları ve taşkınlıkları sebebiyledir.”*¹⁷⁴

Sarımsağın kokusundan dolayı, Peygamber Efendimiz onu pek sevmezdi. Bu durumu bir hadisi şerifle netleştirelim: Peygamber Efendimiz'e, içinde sarımsak bulunan bir yemek hediye edildiğinde, bu yemeği Ebu Eyyube'l-Ansari'ye göndermişti. Ebu Eyyub, ey Allah'ın elçisi, kendiniz tiksiniyorsunuz, fakat bana gönderiyorsunuz. Buna karşılık Peygamber Efendimiz: “ Ben senin münacatta bulunmadıklarına, münacatta bulunuyorum” diye cevap vermiştir.¹⁷⁵ Ortaçağ İspanyası'nda da, sarımsak yiyen asillerin bir ay boyunca saraya girmeleri yasaklanırdı.¹⁷⁶ Buna benzer Peygamber Efendimizin de bir hadisi vardır: “Her kim soğan ve sarımsak yerse, (kokusu gidene kadar) mescidimize yaklaşmasın! Eğer

¹⁷³ Mevdudi, a.g.e., VII, 31.

¹⁷⁴ el-Bakara 2 / 61.

¹⁷⁵ İbn Kayyim, et-Tıbbu'n Nebevi, s. 445.

¹⁷⁶ Gültekin ve diğerleri, Yeni hayat Ansiklopedisi, “Sarımsak”, V, 2828.

mutlaka yemek isterseniz, pişirerek kokusunu öldürünüz!¹⁷⁷ Başka bir hadiste ise peygamber efendimiz, şöyle buyurmuştur: "Sarımsağı yiyin, onunla tedavi olun. Zîrâ o, yetmiş derde devâdır. Eğer bana melek gelmemiş olsaydı, ben de onu muhakkak yerdim."¹⁷⁸

Sarımsağın içerisinde A, B, C vitaminleri, şekerler, sarımsağa özel koku, sarımsağın lezzetini veren kükürtlü bir uçucu yağ ve âlicin vardır. Yunan düşüncelerine göre sarımsak, ruh ve vücut koruyucusuydu. Bundan dolayı eski Yunanlar yollarda, kavşaklarda, yeraltı tanrısı için sarımsak bırakıyorlardı. Sarımsak çok eski devirlerden beri kullanılan ve bilinen tıbbî bir bitkidir. MÖ. 3000 yıllarına ait, taşlara yazılmış sarımsak reçeteleri bulunmuştur. Yine eski Mısır papirüslerinde, MÖ. 1600 yılında piramitlerde çalışan işçilerin, günlük yemeklerinde yeterli miktarda sarımsak ve soğan olmadığını ileri sürerek çalışmayı reddettikleri yazılıdır. Sebebi; soğan ve sarımsağın genel fizik kondisyonu arttıran ve özellikle o devirlerde bütün doğuda çok yaygın olan amipli dizanteriye karşı koruyucu maddeler ihtiva ettiğinin bilinmesidir. Bazı ülkelerde savaş öncesinde askerleri kuvvetlendirmek için onlara sarımsak verilmekteydi. Kuzey ülkelerine sarımsağı tanıtan Osmanlı'dır. 1. Dünya Savaşında, askerlerin mikrobik hastalıklardan kurtulması için sarımsak kullanmışlar. Sarımsak yenildiği zaman, içerisindeki bütün maddeler, kan yoluyla bütün vücuda yayılır. Sarımsağın vücuttan çıkartılması ise, nefes ve terle olur. Sarımsağın yol açtığı ağız ve vücut kokusunun sebebi de budur. Süte de geçtiği için emziren anneler kullanmamalıdır.¹⁷⁹

Birçok parçanın kabuklar tarafından iyice sarılarak tek bir baş gibi görünmesi, halkın bu bitkiyi sarımsak diye adlandırmasına sebep olmuştur. Sarımsak, dünyanın bütün ılıman iklimlerinde bahçe ve bostanlarda yetişmektedir. Onun ana yurdu,

¹⁷⁷ Ebu Davud, **a.g.e.**, Et'ime, 40.

¹⁷⁸ Alauddin Ali el-Muttakl b. Husamuddin el-Hindi, **Kenzu'-Ummâl fi Sünneti'l-Akval ve'l-Afal**, nşr. Hasan Razuk, Halep 1971, XV,271(Hadis no: 40939).

¹⁷⁹ Asımgil, **a.g.e.**, s. 245.

Asya'dır ancak daha çok Akdeniz kıyılarında yetişmektedir. Çok keskin bir kokuya sahiptir. Yüksekliği yaklaşık 30–100 cm olup, otsu bir bitkidir. Toprak altında iri bir soğanı vardır. Onun soğanın birçok dişi vardır. Bunların her biri, bir sarımsak hükmündedir. Bunlar, yere dikilerek çoğaltılır. Çiçekleri beyazımsı pembe olup, yaprakları uzun, yassı, paralel damarlı ve sivri uçlu olup, gövdeyi sarmıştır.¹⁸⁰

Sarmısağın bazı tıbbi faydaları, maddeler halinde şunlardır:

1- Yüksek tansiyonu düşürür. Rus bilim adamı Petkov, taze sarımsaklar tansiyonu düşürme etkisine sahiptir. Bayatladıkça bu etki azaldığını söyler.

2- Sarımsak, acı lezzetiyle iştah açıcıdır.

3- Solunum ve hazım sistemindeki mikropları öldürür.

4- Grip, tifo gibi salgın hastalıklar sırasında faydalıdır.

5- Hazmı kolaylaştırır.

6- Kabızlığı giderir.

7- Bağırsak solucanlarının düşürülmesine yardımcı olur.

8- Kanı sulandırarak, temizler.

9- Kalp adalelerini kuvvetlendirir.

10- Böbreklerin normal çalışmasını sağlar.

11- Karında ve bacaklarda toplanan suyun boşalmasında yardımcı olur.

12- Romatizma ve mafsallı iltihaplarında faydalıdır.

13- Damar sertliğini önler. Buda Rus bilim adamı Petkov tarafından, tavşanlar üzerinde yapılan deneylerle tesbit etmiştir.

14- Ateşi düşürür.

¹⁸⁰ Gültekin ve diğeri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, "Sarımsak", V, 2827.

- 15- Arpacık ve basur memelerinde faydalıdır.
- 16- Zehirlenmelerde kullanılır.
- 17- İdrar tutukluğunu giderir.
- 18- Saçların uzamasına da yardımcı olur.
- 19- Boğazı temizler balgamı kuruttur.
- 20- Felce iyi gelir.
- 21- Tıkanıklıkları açarak, sıkıştıran gazları ayrıştırır.
- 22- Zehirli hayvan sokmalarına, panzehir görevini görür.
- 23- Dövülüp, yılan ve akrebin ısırıldığı yere sargı yapılırsa fayda sağlar.
- 24- Özellikle doğu ülkelerinde, kalp ve damar rahatsızlıklarının meşhur ilacıdır.
- 25- Sarmısağın larenjitten doğan ses kısıklığına iyi gelir.
- 26- Karaciğer ve safra salgısını artırır.
- 27- Uykusuzluğu giderir.
- 28- Sarılığı tedavi eder.
- 29- Cinsel gücü artırır.
- 30- Sesi güzelleştirir.
- 31- Saç dökülmesini yavaşlatır.
- 32- Yaralarda kullanılır.
- 33- Sarımsak, en ince damarı dahi açarak, oraya kan gitmesini sağlar.¹⁸¹

¹⁸¹ ¹⁸¹ İbn Kayyim, **et-Tıbbu'n Nebevi**, s. 446; Asımgil, **a.g.e.**, s. 246; Alkan, **a.g.e.**, s. 58; Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, "Sarımsak", V, 2828; Maranki, **a.g.e.**, s. 269–270.

2. 2. 26. Soğan (Basal)

Soğan, Kur'an-ı Kerim'de sadece bir yerde geçmektedir. Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor: *“Hani siz (verilen nimetlere karşılık): Ey Musa! Bir tek yemekle yetinemeyiz; bizim için Rabbiniz dua et de yerin bitirdiği şeylerden; sebzesinden, hıyarından, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından bize çıkarsın, dediniz. Musa ise: Daha iyiyi daha kötü ile değiştirmek mi istiyorsunuz? O halde şehre inin. Zira istedikleriniz sizin için orada var, dedi. İşte (bu hadiseden sonra) üzerlerine aşağılık ve yoksulluk damgası vuruldu. Allah'ın gazabına uğradılar. Bu musibetler (onların başına), Allah'ın âyetlerini inkârâ devam etmeleri, haksız olarak peygamberleri öldürmeleri sebebiyle geldi. Bunların hepsi, sadece isyanları ve taşkınlıkları sebebiyledir.”*¹⁸²

Sarımsak konusunda zikrettiğimiz bir hadisi, burada tekrar zikredeceğiz: “Her kim soğan ve sarımsak yerse, (kokusu gidene kadar) mescidimize yaklaşmasın! Eğer mutlaka yemek isterseniz, pişirerek kokusunu öldürünüz!”¹⁸³ Hz. Ömer'den rivayet edilen diğer bir hadis ise şöyledir: Ömer İbni'l-Hattâb (r.a.) kendisinin hutbe okuduğu bir cuma gününde şöyle dedi: “Ey Müslümanlar! Sizler, kokusu hoş olmadığını bildiğim şu iki bitkiyi sarımsak ve soğan'ı yiyorsunuz. Gerçekten ben, Resûlullah (s.a.v.) in mescitte bir kimsede bunların kokusunu duyduğu zaman emredip o kişiyi Baki kabristanına kadar uzaklaştırdığını gördüm. Bu sebeple kim bunları yiyecekse, pişirerek kokusunu gidersin!”¹⁸⁴ Bu hadislerle baktığımız zaman, Peygamber Efendimizin toplumu rahatsız edici olan şeylerin üzerine nasıl durduğuna şahit oluyoruz. Zira dinimizin temel müessesesi ve Müslümanların sık sık ziyaret ettiği cami ve mescitlerin, her türlü rahatsızlık âmillerinden arındırılmıştır. Bize bu tür hakikatleri belgeleyen bu hadisler gösteriyor ki, İslâm'ın toplumsal kurallarının

¹⁸² el-Bakara 2 / 61.

¹⁸³ Ebu Davud, **a.g.e.**, Et'ime, 40.

¹⁸⁴ Yahya b. Şeref en-Nevevi, **Riyazü's-Salihin**, Daru'l-Maarif, y.y. 1987, s. 459.

ne kadar medenî ve çağdaş esaslar üzerine kurulmuş olduğunu da göstermektedir. Bu yasak, sadece cami ve mescitlere has değildir. Aynı zamanda, cenâze ve düğünlere, ilim meclislerine, dersanelere, konferans salonlarına, tekke dergâh gibi zikir meclislerine gitmeleri de yasaklanmıştır.

Soğan, 50–100 cm boyunda, Haziran-Ağustos aylarında çiçekler açarak boru şeklinde yapraklı bir bitkidir. Ana vatanı güney Asya olmakla beraber, günümüzde bütün her yerde yetiştirilmektedir. Soğan, eski Mısırlılardan beri bilinmektedir. Piramitlerin inşası esnasında işçileri salgın hastalıklardan korumak gayesiyle verilen sebzelerden biri de soğandır. Soğan, tıbbî gayeler dışında, lezzet vermesi için birçok yemeğe katılır.¹⁸⁵

Soğanda bulunan maddeler, A, B ve özellikle C vitamini, fosfor, iyot, kükürt, karbonhidrat, kalsiyum, demir, sodyum, potasyum, gibi, pek çok besleyici maddeler vardır. Soğanda antibiyotik ve hazım kolaylaştırıcı maddeler de vardır. Şifalı bitkiler içerisinde soğanın önemli bir yeri vardır. Sağlık açısından olan olumlu tesirleri asırlardan beri biliniyor, soğanın tıbbi faydaları uzmanlar tarafından bir reçete hâline getirilmiştir.¹⁸⁶

Soğanın bazı tıbbi faydalarını şöyle sayabiliriz:

- 1- İdrar tutukluğunu giderek, idrarı söktürür.
- 2- Vücutta biriken zararlı maddeleri ve suyu atar.
- 3- Romatizma ve mafsalları iltihabına faydalıdır.
- 4- Damar sertliğinde faydalıdır.
- 5- Böbreklerdeki kum ve taşların dökülmesine yardımcı olarak, Böbrek ağrısını dindirir.

¹⁸⁵ Asımgil, **a.g.e.**, s. 256.

¹⁸⁶ Maranki, **a.g.e.**, s. 270; Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “Soğan”, VI, 2919.

- 6- Zayıflatma özelliği de vardır.
- 7- Zihin yorgunluğunu dindirir.
- 8- Baygın insanlara koklatılarak, baygınlığı giderir.
- 9- Prostata iyi gelerek, prostat bezinin hastalanmasını önler.
- 10- İktidarsızlıkta faydalı olup, cinsel gücü artırır.
- 11- Egzama ve diğer cilt hastalıklarında faydalıdır.
- 12- Öksürüğü söktürerek, bronşları temizler. Nefes darlığına faydası vardır.
- 13- Astım nöbeti, akciğer hastalıkları, grip ve soğuk algınlığında faydalıdır.
- 14- Kandaki şeker seviyesini düşürerek, şeker hastalığına faydalıdır. Buda ihtiva ettiği sülfürlü bileşiklerden ileri gelmektedir.
- 15- Kolera ve veremde bağırsak solucanlarının düşürülmesine yardımcı olur.
- 16- İhtiyarlamayı geciktirir.
- 17- Yakıcı lezzetiyle, iştah açma özelliğine sahiptir.
- 18- Kalbi koruyarak, kuvvetlendirir.
- 19- Koroner damarları genişletir.
- 20- Cerahatlerin boşalmasına yardımcı olur.
- 21- Dolama ve arpacıkta da faydalıdır.
- 22- Zehir kokusunu giderir.
- 23- Mideyi temizleyerek, güçlendirir.
- 24- Cilt rengini, güzelleştirme özelliği vardır.
- 25- Suyu buruna çekildiği zaman, tıkanıkları açar.
- 26- Mide asidinin artmasına tesir ederek hazmı kolaylaştırır.
- 27- Kan basıncını azaltıcı tesiri vardır.

28- Hâricen, mikrop öldürücü tesirinden faydalanmak için çıbanların olgunlaştırılmasında ve yaraların mikrop kapmasının önlenmesinde kullanılır.

29- Kalp çarpıntısını dindirir.

30- Soğan, pankreas bezlerinin çalışmasında rol alarak insülin salgısını artmasına vesile olur, bu yönüyle şeker hastaları için çok faydalıdır.

31- Gıdaların bağırsaklarda kokuşup vücudu zehirlenmesini önler.

32- Arı sokmalarında acıyı keser, şişmeyi önler. Buda arının iğnesi çıkarıldıktan sonra, bu yere soğan sürülerek yapılır.

33- Soğan tohumu, saçkıran hastalığının çevresi ovulursa faydalıdır.

34- Soğan suyu, kulağa damlatılırsa, işitme ağırlığına ve çınlamaya faydalıdır.¹⁸⁷

2. 2. 28. Yaprak (Verâk)

Bu kelime, Kur'an-ı Kerim'de, üç yerde geçmektedir: *“Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır; onları O'ndan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; O'nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır.”*¹⁸⁸ Gaybtan maksat, evrende nice hazineler vardır, henüz insanoğlu, onu ortaya çıkarıp ta insanlığın hizmetine sunmamıştır. Yüce Allah, bunları bilir, zamanı geldiğinde onlardan dilediğini insanlığın istifadesine sunar.¹⁸⁹ Bu ayet bize, Yüce Allah'ın bilgisinin sonsuzluğunu ve inceliğini tasvir etmektedir. O kadar ki, tek bir yaprak

¹⁸⁷ İbn Kayyim, **et-Tıbbu'n Nebevi**, s. 451; Yalçın, **a.g.e.**, s. 596; Alkan, **a.g.e.**, s. 59.

¹⁸⁸ el-En'am 6 / 59.

¹⁸⁹ Karaman ve diğerleri, **Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali**, s. 133.

bile ondan habersiz düşmez. Yani hiçbir şey, Yüce Allah'ın iradesi ve ilmi dışında hareket edemez.

Yaprak kelimesinin geçtiği yerler ise şöyledir: *“Böylece onları hile ile aldattı. Ağacın meyvesini tattıklarında ayıp yerleri kendilerine göründü. Ve cennet yapraklarından üzerlerini örtmeye başladılar. Rableri onlara: Ben size o ağacı yasaklamadım mı ve şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi? diye nidâ etti”*.¹⁹⁰

*“Nihayet ondan yediler. Bunun üzerine kendilerine ayıp yerleri göründü. Üstlerini cennet yaprağı ile örtmeye çalıştılar. (Bu suretle) Âdem Rabbine âsi olup yolunu şaşırdı.”*¹⁹¹

Yaprak kelimesinin bu son iki ayetlerde şu durum için geçmiştir: Hz. Âdem ve onun eşi Hz. Havva'nın kendilerine yasaklanan cennet ağacından yiyince, hayâ yerleri göründü cennet yapraklarıyla kendilerini örtmeye çalıştılar.

Bu ayetlere baktığımız zaman, bazı önemli mesajları kavrayabiliyoruz. İnsandaki utanma ve hayâ duyguları fitrîdir. Hayânın ilk belirtisi, bir şahsın başka birisinin önünde mahrem yerleri açıldığında tabii bir şekilde hissettiği utanma duygusudur. Kur'an bize bu utanma duygusunun ne zamandan beri var olduğunu da gösteriyor. Her ne kadar bazılarının dediği gibi utanma duygusu, uygarlığın gelişmesiyle sonradan meydana geldiğini, yâda bazı Şeytan yandaşlarının ileri sürdüğü gibi insan tarafından kazanılabilen bir duygu değildir. Aslında utanma duygusu, insanoğlunun ilk yaratıldığından beri, onda bulunan fitrî bir duygudur.

İkinci mesaj: Cinsel duygu, insanoğlunun en zayıf tarafıdır. Bundan dolayı Şeytan, düşmanlarına hücum etmek için kullandığı ilk silah, cinsel duygularını tahrik etmektir. Bunun ilk adımı da hayâ yerlerini ortaya çıkarmaktır. Bugün dahi Şeytan ve

¹⁹⁰ el-A'raf 7 / 22.

¹⁹¹ Taha 20 / 121.

onun işbirlikçileri, kadını hayâ, iffet ve namus duygularından alıkoymak için aynı planı uygulamaktadırlar. Kadını tamamıyla soymadan belirli bir ilerleme kat edilemeyeceğini tasavvur dahi edememektedirler.

Üçüncü mesaj: İnsanoğlu, yapısı gereği kötülüğe ve iğrenç olan bütün şeylere, yapılan çağrılara kolay kolay kulak asmaz ve kabul etmez. Bu durum, insanda bulunan fitrî bir duygudur. Şeytan ve onun işbirlikçileri, İnsanı kendi tuzağına düşürmek için onun yararına ve iyiliğine çalışıyormuş gibi gözükerek kendi tuzağına düşürmeye çalışmaktadır.¹⁹²

2. 2. 29. Yeşillik (Hadr)

“Hadr” kelimesi, her türlü yeşillik anlamında Kur’an-ı Kerim’de bir yerde geçmektedir: *“O, gökten su indirendir. İşte biz her çeşit bitkiyi onunla bitirdik. O bitkiden de kendisinde üst üste binmiş taneler bitireceğimiz bir yeşillik; hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar; üzüm bağları; bir kısmı birbirine benzeyen, bir kısmı da benzemeyen zeytin ve nar bahçeleri meydana getirdik. Meyve verirken ve olgunlaştığı zaman her birinin meyvesine bakın! Kuşkusuz bütün bunlarda inanan bir toplum için ibretler vardır.”*¹⁹³

Bu ayette, gökten suyu indiren Yüce Allah’ın bizzat kendisi olduğunu, o su ile insanların, hayvanların ve bütün canlıların beslendikleri bitkileri çıkarmış. Yeşil sebzeler ve ekinler bitirmiş. Tüm bunlar, Yüce Allah’ın birliğine ve kudretine delalet eden birer işarettir. Yeşillikler, insanoğlu hayatında çok önemli bir yeri vardır. Hatta sadece yeşilliğe bakmak bile insanlara, bambaşka bir mutluluk vermektedir.

¹⁹² Mevdudi, a.g.e., II, 20–21.

¹⁹³ el-En’am 6 / 99.

2. 2. 30. Yonca (Kadb)

Yonca, Kur'an-ı Kerim'de bir yerde geçmektedir: “İnsan, yediğine bir baksın! Yağmurlar yağdırdık, Sonra toprağı göz göz yardık, Bu suretle orada ekinler bitirdik, Üzümler, yoncalar, Zeytinlikler, hurmalıklar, İri ve sık ağaçlı bahçeler, Meyveler ve çayırlar bitirdik. (Bütün bunlar) sizi ve hayvanlarınızı yararlandırmak içindir.”¹⁹⁴

Bu ayette baktığımız zaman, insanların ve hayvanların yiyeceklerinin nasılda aşama aşama detaylı bir şekilde meydana geldiğini, bunun hikâyesini görüyoruz. İnsan meydana gelen tüm bu nimetlere bir baksın. Bu nimetlerin meydana geliş sürecinde, acaba kendisinin hiçbir bir fonksiyonu var mı? Onlara düzen ve şekil vermesinde kendisinin hiçbir yetkisi, bulunuyor mu? Elbette tüm bu sorulara karşılık verilen cevap, olumsuz olacaktır. Bütün bu nimetlerin yaratıcısı, aynı zamanda insanın da yaratıcısı olan Yüce Allah'tır. Tüm bunları anladıktan sonra, rabbine itaat etmeyen, onun yolundan gitmeyen insanın ne kadar nankör olduğunu anlıyoruz.

Yonca, baklagillerden bir bitki türü olup, yaklaşık 150 kadar çeşidi vardır. 30–100 cm boyunda, iki yıllık otsu bir bitkidir. Gövdesi silindir biçiminde, tüysüz açık yeşil renkli, boyuna çizgili ve çok dallıdır. Yaprakları saplıdır. Çiçekleri sarı renkli ve güzel kokuludur. Dalların ucunda dik salkımlar halindedirler. Daha çok hayvan yemi olarak yetiştirilen önemli bir tarım bitkisidir. Türkiye’de çok eskiden beri tarımı, yapılır. Son zamanlarda daha da gelişmiştir. Tohumu, dış ülkelere özellikle Almanya’ya ihraç edilir. Bir defa ekilince, birkaç sene biçilir. Su yoncası türü de vardır kendi kendine suda yetişir.¹⁹⁵

Yoncanın bazı tıbbi faydaları şunlardır:

¹⁹⁴ Abese 80 / 24–32.

¹⁹⁵ Alkan, **a.g.e.**, s. 69; Hasan Günaydın, **Kur'an Işığında Faydalı Gıdalar ve Beslenme**, İstanbul 1995, s. 193; Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “Yonca”, VI, 3365.

- 1- Romatizma ağrılarını giderir.
- 2- İshali keser.
- 3- Midenin düzenli çalışmasını sağlar.
- 4- Sinirleri yatıştırır.
- 5- Baş ağrılarını dindirir.¹⁹⁶

2. 2. 33. Ziraat (Zurû)

Bu kelime, Kur'an-ı Kerim'de türevleriyle beraber on dört yerde geçmektedir.¹⁹⁷ Kur'an-ı Kerim'in bir yerinde, Allah Teâlâ, insanların ektiği tohumlara bakmasını ve bu konuda tefekkür etmelerini istemektedir. Ektiği bu tohumları, toprak altında muhafaza eden ve onu koruyan, kimdir? Toprak altından çıkaran ve bitiren kimdir?

“Şimdi bana, ektiğinizi haber verin. Onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa bitiren biz miyiz? Dileseydik onu kuru bir çöp yapardık da şaşar kalırdınız. "Doğrusu borç altına girdik. Daha doğrusu, biz yoksul kaldık" (derdiniz).”¹⁹⁸

Bu ayetlerde Allah Teâlâ, insanoğlunun dikkatini, kendisini yaratan olduğu noktasına çekmektedir. İnsanoğlu hayatını devam ettirebilmek için muhtaç olduğu rızık da Yüce Allah'ın yarattığını vurgulanmaktadır. Nasıl ki “Yaratılışınızda sizin, babanız tarafından annenizin rahmine bir sperm olarak bırakılmaktan başka bir payınız yoktur.” Aynı şekilde bir çiftçinin görevi de toprağa tohum eker, toprak, bu tohumun gerekli olan bütün ihtiyaçlarını karşılar ve sonunda tohumun ağaç, bitki, vs. olmasını sağlar. Peki, toprağa bu özellikleri veren kimdir? Elbette bütün bu tohumların yetişmesi için belli oranda su, ısı, hava, belli mevsimler meydana getiren

¹⁹⁶ Alkan, **a.g.e.**, s. 69.

¹⁹⁷ Abdalbaki, **a.g.e.**, “Zurû”, s. 330.

¹⁹⁸ el-Vakıa 56 / 63–67.

Yüce Allah'tır. Şimdi ey insan! Yüce Allah'ın bunca iktidarına karşı sizleri hem yaratan hem de hayatınızı devam ettirebilmeniz için gerekli olan rızıkı sağlayan Yüce Allah'a karşı, bir şükür borcunuz yok mu? Bunu yapmazsanız nankörlük yapmış olmaz mısınız? Bu ayetlerde hem tevhid hakkında deliller ileri sürülmüş hem de ahiret ile ilgili delillerin de mevcut olduğu görülür.¹⁹⁹

Başka bir ayette ise, yine Allah Teâlâ, insanların dikkatini kudretine ve onlara verdiği nimetlerine çekmektedir:

“Kupkuru yerlere suyu ulaştırdığımızı, onunla gerek hayvanlarının gerekse kendilerinin yedikleri ekini çıkarmakta olduğumuzu da görmediler mi? Hâlâ da göremeyecekler mi?”²⁰⁰

Yüce Allah, tüm bu ayetlerde insanlardan bu olaylardan ders çıkarmalarını istemektedir. Nasıl ki çorak ve kurumuş olan araziye bakan bir kişi, ilk etapta bunun canlanması ve çiçeklenmesini imkânsız görür, ama tek bir sağanak yağışla işler tamamen tersine dönerek, arazinin rengi tamamen değişir. Öylede ölmüş olan kişilerin kabirlerine bakan kişi de, bunların yeniden canlanmasını kesinlikle imkânsız olmadığını mümkün olduğunu bilmesi gerekir.

¹⁹⁹ Mevdudi, **a.g.e.**, VI, 103.

²⁰⁰ es-Secde 27.

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN'DA YER ALAN AĞAÇLAR

Bu bölümde, Kuran'da zikri geçen meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki türü olan ağaçlar ele alınacaktır.

2.1. AĞAÇ (ŞECER)

Şecer, bitki cinsindedir. Gövdesi üzerinde desteksiz duran, kış mevsiminde varlığını koruyan bir bitkidir. Hicazlılar, buğday, arpa ve hurmaya da şecer derler.²⁰¹

Ağaçların çeşitli faydaları ve hayatın safhalarını sembolize etmesi sebebiyle bütün dinlerde ağacın yeri vardır. Çiçeği, meyvesi ve zarafetiyle tarih boyunca insanların dikkatini çekmiş, insanlar tarafından, beşikten mezara kadar hayatın her safhasında kullanılmıştır. Ağaçların iklimlere bağlı olarak türleri de değişir. Her mevsimde görünümü değişmesi, insanlara haşri hatırlatır. İnsanlar arasında ağacın özünde bir göç ve kudretin varlığına sahip olması inancı, ona aşırı saygı gösterilerek kutsiyet izafe edilmiştir. Bundan dolayı hemen hemen bütün dinlerde, değişik şekillerde de olsa ağaca önem verilmiştir.²⁰²

²⁰¹ et- Taberi, **a.g.e.**, I, 551–557.

²⁰² Hikmet Tanyu, “Ağaç”, **DİA**, TDVY, İstanbul 1988, I, 456–457.

“Ağaç” anlamına gelen “şecer”, Kuran’da 26 defa geçer. “Bitki” anlamına gelen “nebat” kelimesi de aynen ağaç gibi eşit bir şekilde 26 defa geçmektedir.²⁰³ Kur'an-ı Kerim’de şecer veya şecere kelimesi hem ağaç hem genel olarak bitki anlamında olup, yirmi altı yerde geçmektedir.²⁰⁴ Kur’an’da, ağaçla ilgili birkaç ayetleri zikrederim:

*“Rabbin bal arısına: Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan kendine evler (kovanlar) edin. Sonra meyvelerin her birinden ye ve Rabbinin sana kolaylaştırdığı yaylın yollarına gir, diye ilham etti. Onların karınlarından renkleri çeşitli bir şerbet (bal) çıkar ki, onda insanlar için şifa vardır. Elbette bunda düşünen bir kavim için büyük bir ibret vardır.”*²⁰⁵

*Söyleyin şimdi bana, tutuşturmakta olduğunuz ateşi, Onun ağacını siz mi yarattınız, yoksa yaratan biz miyiz?*²⁰⁶

Ağaçların maddi faydasından öte manevi faydaları da pek çoktur. İnsanlara Yüce Allah’ı hatırlatmaktadır. Ağaçların varlığı, Allah’ın azametini ve kudretine de delalet etmektedir.

2.1.1. Kur’an’da Dikkat Çekilen Bazı Ağaçlar

Kur’an-ı Kerim’de özel vasıflarıyla anılan, övgü veya yergi ile anlatılan belli ağaçlar vardır. Biz bu başlık altında bu ağaçları tek tek ele alacağız.

²⁰³ Abdulkaki, a.g.e., “Şecer”, s. 375; Kuran Araştırmaları Grubu, **Kur’an Hiç Tükenmeyen Mucize**, İstanbul Yayın Evi, İstanbul 2005, s. 330.

²⁰⁴ en-Nisa 4/65; en-Nahl 16/10, 68; el-Hacc 22/18; Yasin 36/80; er-Rahman 55/6; el-Vakıa 56/52,72; Neml 27/60; el-Bakara 2/35; el-A’raf 7/19, 20, 22; İbrahim 14/24,26; el-İsra 17/60; Taha 20/120; el-Mü’minun 23/20; en- Nur 24/35; el-Kasas 28/30; Lokman 31/27; es- Saffat 37/ 62, 64,146; ed-Duhan 44/43; el-Fetih 48/18.

²⁰⁵ en-Nahl 16/ 68,69.

²⁰⁶ el-Vakıa 56/ 71,72.

2.1.1.1. Ebediyet Ağacı (Şeceretu'l-Huld)

Kur'an-ı Kerim'de dikkatimizi çeken bir diğer ağaç ebediyet ağacı (şeceretü'l-huld) diye bilinen ağaçtır. Buna baktığımız zaman, Kur'an-ı Kerim'de Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın yemekten menedildikleri ağaç "şeceretü'l-huld" olarak adlandırılmıştır. Bu hususu Kur'an-ı Kerim'de Allah Teâlâ, şöyle haber veriyor: "şeytan onun aklını karıştırıp "Ey Âdem! Dedi, sana ebedîlik ağacını ve sonu gelmez bir saltanatı göstereyim mi?"²⁰⁷

*"(Allah buyurdu ki) : Ey Âdem! Sen ve eşin cennette yerleşip dilediğiniz yerden yiyin. Ancak şu ağaca yaklaşmayın! Sonra zalimlerden olursunuz. Derken şeytan, birbirine kapalı ayıp yerlerini kendilerine göstermek için onlara vesvese verdi ve: Rabbiniz size bu ağacı sırf melek olursunuz veya ebedî kalanlardan olursunuz diye yasakladı, dedi."*²⁰⁸

*"Biz: Ey Âdem! Sen ve eşin (Havva) beraberce cennete yerleşin; orada kolaylıkla istediğiniz zaman her yerde cennet nimetlerinden yiyin; sadece şu ağaca yaklaşmayın. Eğer bu ağaçtan yerseniz her ikiniz de kendine kötülük eden zalimlerden olursunuz, dedik."*²⁰⁹

Ağaç kelimesi, sapı üzerinde duran her bitki için kullanılır. Âlimler, Hz. Âdem'e yasaklanan bu Şeceretü'l-huld diye bilinen ağacın, hangi ağaç olduğu hakkında değişik görüşler zikretmişlerdir. Abdullah b. Abbas (ö. 68/687), Ebu Mâlik, Atıyye (ö. 111/729), Katâde (ö. 117/735), Muharip b. Dinar ve Hasanı Basri (ö. 110/728) gibi zatlar, bu ağaçtan maksat "Başak"(sümbül) ağacı olduğunu söylemişlerdir. Bundan dolayı Allah Teâlâ, Sümbül'ü, dünyada insanlara rızık kılmıştır. Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Mes'ud (ö. 32/652), diğer bir kısım sahabe,

²⁰⁷ Taha 20 / 120.

²⁰⁸ A'raf 7 / 19-20.

²⁰⁹ Bakara 2 / 35.

Süddi (ö. 127/744), Câde b. Hubeyre, Said b. Cübeyr (ö. 95/713) ve Muhammed b. Kays. İbn-i Cüreyc (ö. 150/767) ve bir kısım sahabe ise, bu üzüm veya incir ağacı olduğunu söylemişlerdir.²¹⁰ Aslında Âlimler arasında, Şeceretü'l-huld diye bilinen ağacın adı ve özelliği hakkında, her ne kadar ihtilaf konusu olmuşsa da, Kur'an-ı Kerim'de onun hakkında herhangi bir bilgi belirtilmemiştir. Bunun hakkında açık bir delil ve sahih bir hadis yoktur. Bunu bilmek ve araştırmak da zaruri bir şey değildir. Eğer ağacın hangisi olduğunu bilmek zaruri bir mesele olsaydı, Allah Teâlâ bize mutlaka bildirirdi. Burada önemli olan yenilen ağacın ürününden ziyade Yüce Allah'ın yasağının çiğnenmiş olmasıdır.²¹¹

2.1.1.2. Hoşnutluk Ağacı (Şeceretü'r-Rıdvan)

Kur'an-ı Kerim'de, dikkatimizi çeken önemli bir diğer ağaç ise Hoşnutluk Ağacı (Şeceretü'r-Rıdvan) diye bilinen ağaçtır. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de, bu ağaçla ilgili Fetih suresinde şöyle buyuruyor: *“Andolsun o ağacın altında (Hudeybiye'de) sana bey'at ederlerken Allah, müminlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş onlara güven indirmiş ve onları pek yakın bir fetih ile mükâfatlandırmıştır.”*²¹²

Bu ayette, hicretin altıncı yılında Hudeybiye'de, Peygamber'in sahabeden aldığı biatten bahsedilmektedir. Bu biatin ismini bizzat Allah Teâlâ, Rıdvan biati (gönül hoşluğuyla yapılan biat) adını koymuştur. es-Sabuni'nin (ö. 1437 / 2015), çok güzel bir şekilde bu biatin oluş sebebini müfessirlerden özetlemiş olduğunu görüyoruz; Peygamber (s.a.v.) hicretin altıncı yılında Hudeybiye'ye ulaşınca, Müşriklerin kendilerini engellemek için ordu hazırladıklarını öğrenen Hz. Peygamber, Osman b. Affan'ı (r.a.), Müslümanların geliş amaçlarının savaş değil umre olduğunu bildirmek için Mekke'ye gönderdi. Hz. Osman, oraya gidince

²¹⁰ et-Taberi, **a.g.e.**, I, 551–557.

²¹¹ Karaman ve diğerleri, **Kur'an Yolu Tefsiri**, I, 108–109.

²¹² el-Fetih 48 / 18.

müşrikler, onu yanlarında hapsedip, Hz. Peygamber'e de Hz. Osman'ın öldürüldüğü haberi verildi. Hz. Peygamber de Müslümanlarla Mekke'ye muharip olarak girmek üzere biat yaptı. Sahabe de ölmeyi göze alarak ona bîat ettiler. Böylece "bîatu'r-ıdvân" diye bilinen bir hadise İslam tarihinde meydana geldi. Müslümanların Hz. Peygamberle yaptıkları bu sarsılmaz biat müşriklere ulaşınca hemen Hz. Peygamber'e bir elçi göndererek Müslümanların gelecek yıl Mekke'ye gelip orada üç gün kalmalarını teklif ettiler. Bu bîat, Hudeybiye'de 'semure' ağacı altında yapılmış ve bu İslam tarihinde "Bîatu'r-ıdvân" diye kayda geçmiştir. Müslümanlar üzgün bir şekilde Mekke'ye girmeden oradan ayrılınca, Allah Teâlâ, onların kalplerini hoşnut etmek için Fetih suresini indirerek onları teselli etti. Hz. Peygamber'le (s.a.v.) bîat edenler 1400 kişi idi. Bunların hakkında " *Andolsun o ağacın altında (Hudeybiye'de) sana bey'at ederlerken Allah, müminlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş onlara güven indirmiş ve onları pek yakın bir fetih ile mükâfatlandırmıştır.*" mealindeki âyet inmiştir.²¹³

2.1.1.3. Mübarek Ağaç (Şecere-i Mübâreke)

Kur'an-ı Kerim'de dikkatimizi çeken bir diğer önemli ağaç da Allah Teâlâ'nın Nur suresinde bahsettiği mübarek olan ağaçtır. Ayetin meali şöyledir: "*Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu,) nûr üstüne nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir.*"²¹⁴

Âyette geçen "mübârek ağaç", zeytin diye açıklanmış ve bu özel zeytin ağacının ne doğuya ne de batıya nisbet edilemeyen mübarek bir ağaç olduğu ve

²¹³ es-Sabuni, a.g.e., III, 223.

²¹⁴ en-Nur 24 / 35.

yağının yanmadığı halde bile çevresini aydınlattığı ifâde edilmiştir. Bazı âlimlerin işaret ettiği gibi, bu ağacın elektriği temsil ettiğini söylemek mümkündür.²¹⁵

Kur'an'ın kelimeleri evrenseldir. Zeytin ve zeytinyağı bugün dahi insanların vazgeçilmezlerinden olup bütün insanlarca bilinmektedir. Zeytin ağacı, peygamberler diyarı olarak bilinen orta doğunun en önemli sembollerindedir. Bu ağacın tarihi Peygamberle özdeşleşmiş olup Rabbimiz, "Tin" Suresinde şöyle buyurmuştur:²¹⁶ "İncire, Zeytine, Turu Sina'ya ve şu emin beldeye yemin olsun" demiştir.²¹⁷ Seyyid Kutub (ö. 1386/1966), bu ayeti şu şekilde yorumlamıştır: aslında bu ağaç bilinen ve tanınan bir ağaç değildir. Dolayısıyla bir yere ve bir yöne de bağlı olmayıp sırf Allah Teâlâ'nın, bize bazı şeyleri anlatmak ve yaklaştırmak için verilen soyut bir örnektir.²¹⁸

Bazı âlimler ise, mübarek ağaçtan maksat, belli bir ağaç türü olan zeytin ağacı olduğunu söylemişlerdir. Mübarek şecereden maksat, zeytin ağacıdır. «Ne şarklı, ne garplıdır» tabirinden maksat ise, sahrada yeşerdiğini belirtmek içindir. Onu ne herhangi bir ağaç, ne de herhangi bir dal gölgelendirir. Onu güneşten koruyacak herhangi bir şey de yoktur. Böyle olan Zeytin ağaçları yağları daha temiz ve lezzeti de bambaşkadır. Yağı o kadar güzeldir ki, ateşe yaklaştırmasan dahi kendiliğinden parlayabilir.²¹⁹

2.1.1.4. Şecere-i Tayyibe ve Şecere-i Habîse

Kur'an-ı Kerim'de, dikkatimizi çeken bir diğer ağaç da İbrahim suresinde geçmektedir. Allah Teâlâ, şöyle haber veriyor: "Görmedin mi Allah nasıl bir misal

²¹⁵ Celal Kırca, **Kur'an-ı Kerim'de Fen bilimleri**, Marifet yayınları, İstanbul 1989, s. 119.

²¹⁶ Toptaş, **a.g.e.**, V, 381–383.

²¹⁷ et- Tin 95 / 1–3.

²¹⁸ Kutup, **a.g.e.**, X, 509.

²¹⁹ Ali Arslan, **Büyük Kur'an Tefsiri**, Arslan Yayınları, İstanbul 1995, XII, 163–168.

getirdi: *Güzel bir sözü, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca (benzetti). (O ağaç), Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir. Kötü bir sözün misali, gövdesi yerden koparılmış, o yüzden ayakta durma imkânı olmayan (kötü) bir ağaca benzer.*"²²⁰ Allah Teâlâ bu ayette, güzel sözü, kökü sağlam olan bir ağaca benzetmiştir. Nasıl ki sulama, budanma ve güzel bir bakım ağaç için şartsa, kalpteki iman ağacı için de durum aynen böyledir. Eğer kişi faydalı ilim, sahih amel, zikir ve tefekkürle her zaman bakıp onu gözetmezse kuruyabilir. Bir hadis-i şerifte peygamber (s.a.v.) bu hakikati bize şöyle bildiriyor: "Elbise nasıl yıpranır eskirse, kalpteki iman da öylece yıpranır, eskir. O halde imanınızı daima tazeleyin".²²¹

Bu ayette Allah Teâlâ, muhatapların dikkatini çekmek ve onlara çok önemli bir mesajı iletmek için, şöyle bir yöntem kullanmıştır: Güzel söz ile güzel ağaç, kötü söz ile de kötü ağaç arasında bir benzerlik kurarak, bunu somut bir örnekle insanlara bir öğüt olarak vermiştir. Bunların arasındaki benzerlik ise şöyle açıklanıyor: İyi olan ağacın kökü yerin altında sağlam olur, ne fırtına nede kasırga onu deviremez. Dalları ise yukarıya doğru çıkarak aralıksız güzel meyveler veriyor. Güzel ve sağlam olan süzün de daima çevreye, insanlara faydalı olup, hiç bir batıl rüzgâr onu sarsamaz tağutların balyozları da onu asla etkilemez. Batıl söz de tıpkı iğrenç bir ağaç gibidir. Kabarıyor, yükseliyor, bazı insanlar onun güçlü olduğunu sanabilirler, ama kökü toprağın dışındadır. Onun bu görkemi geçici olup, devam etmez.²²²

Allah Teâlâ, insanlara böyle örnekler vererek, bunların vasıtasıyla insanları, bazı şeyleri daha çok kavramaya ve ibret almaya teşvik etmektedir. Çünkü bu tür örnekler, insanları soyut olan şeylerden alarak, somut, gözle görülür, kulakla işitilir

²²⁰ İbrahim 14 / 24–26.

²²¹ Muhammed b. Abdullah Hâkim en-Neysâbüri, **Müstedrek ale's-Sahihyn**, thk. Mustafa Abdulkadir Ata, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1990, I, 45.

²²² Muhammed Mahmud Hicazi, **Furkan Tefsiri**, trc. Mehmet Keskin ve diğerler, İlim Yayınları, İstanbul tsz. III, 284–285.

maddi olan şeylere götürürler. Dolayısıyla insanlar, bu tür önemli olan meseleleri artık şeksiz ve şüphesiz bir şekilde anlayacaklar. Çünkü Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de, bu tür meselleri boş olarak söylememiştir. Bütün bunlar insanların öğüt ve İbret almaları içindir.

2.1.1.5. Tûbâ Ağacı

Kur'an-ı Kerim'de, dikkatimizi çeken bir diğer ağaç da Allah Teâlâ'nın er-Ra'd suresinde bahsettiği Tûbâ ağacıdır. Bu kelime Kur'an'da, yalnız bir yerde geçiyor. *“Onlar ki iman etmişlerdir ve iyi ameller işlemektedirler, ne hoş, tubâ onların, istikbal güzelliği onların”*²²³

Tûbâ kelimesi, değişik anlamlarda kullanılmıştır. Habeş ve Hind dillerinde cennetin ismi için kullanılmıştır. Bazı hadislerde ise, cennetteki bir ağacın ismidir diye ifade edilmiştir.²²⁴ Tûbâ kelimesi, lügatte tayibin masdarı olup, güzel yaşam, nimet, hayır, güzellik, iyilik, huzur ve rahatlık, göz aydınlığı, ayrıca en güzel, en hayırlı gibi manalara da geliyor.²²⁵

Elmalılı Hamdi Yazır (ö. 1361/1942) ise Hak Dini Kur'an Dili adlı tefsirinde, Tuba kelimesinin, hem cennetin adı hem de cennete bir ağacın ismi olduğuna dair iki rivayet getirmiştir. Tûbâ Kelimesinin lügat açısından incelemesine gelince, dil âlimleri, bunun "ukba" vezninde olduğunu söylemişler. Misk gibi tayyip olmak, hoş olmak demektir. Masdar olan tûb kelimesi, temiz, güzel kokular ve hoşluktur. "Tuba lehum" deyimini ise, bir dua cümlesidir. Anlamı ise şudur: "hoş olasınız, hoş olunuz" demektir. Bazı görüşlere göre ise, "Tuba" kelimesinin "atyeb" kelimesinin müennesi olarak "hüsna" gibi ismi tafdil olması da ihtimali vardır.²²⁶ et-Taberi (ö. 310/922) de

²²³ er-Ra'd 13 / 29.

²²⁴ Soyalan, **a.g.e.**, s. 332.

²²⁵ et-Taberi, **a.g.e.**, XIII, 522; Zuhayli, **a.g.e.**, VII, 175.

²²⁶ Yazır, **a.g.e.**, V, 147–148.

" tûbâ " kelimesinin ne anlama geldiği hususunda Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'an adlı tefsirinde farklı görüşler zikrettiğini görüyoruz; bazı alimlere göre " tûbâ ", cennet isimlerindedir. Bazılarına göre ise cennette bulunan ve müminlerin, altında gölgelenecekleri büyük bir ağacın ismidir.²²⁷

Âlimler tarafından tuba kelimesinin kökeni ve anlamıyla ilgili farklı açıklamalar yapılmıştır. Bazı âlimler, sahih hadisin varlığına da dayanarak bunun cennette bir ağaç olduğu görüşünü tercih etmiştir.²²⁸ Aslında, Tûbâ kelimesinin Cennet'te bir ağacın ismi olması, Yüce Allah'ın ihsanına ve kudretine mani değildir. Çünkü bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur: "Cennette hiç bir gözün görmediği, hiç bir kulağın duymadığı ve hiç bir insanın aklına gelmeyeceği şeyler (nimetler) vardır,"²²⁹ İbn Kesir'in (ö. 774 / 1372) de et-Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm adlı eserinde bu görüşü tercih ettiğini görüyoruz. Bir hadiste geçtiği gibi Tubâ, Cennetteki bir ağacın adıdır. Cennetteki her evde bu ağacın bir dalı mevcuttur.²³⁰

Bediüzzaman (ö. 1381/1960) da bazı İslam âlimleri gibi, tuba kelimesinin cennette bir ağacın ismi olduğunu Sözlere adlı kitabında şöyle söylemiştir: "Demek iman, bir manevî tûbâ-i cennet çekirdeğini taşıyor. Küfür ise manevî bir zakkum-u Cehennem tohumunu saklıyor".²³¹ Kitaplara baktığımız zaman, cennet ve cehennemden dünyaya dallar uzamakta; Cehennemden uzanan dallara Şecere-i zakkum, Cennetten uzanana ise Şecere-i tuba denilmektedir.

²²⁷ et-Taberi, **a.g.e.**, XIII, 525.

²²⁸ Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî el-Kurtubi, **el-Camiu li-Ahkami'l Kur'ân**, thk. Abdullah b. Abdi'l-Muhsin et-Türkî, Müessesetü'r- Risale, Beyrut 2006, XII, 68.

²²⁹ Zuhayli, **a.g.e.**, VII, 179

²³⁰ İbn Kesir, **a.g.e.**, VIII, 143.

²³¹ Nursi, **Sözlere**, Sözlere Neşriyat, İstanbul 2003, 17.

2.1.1.6. Yeşil Ağaç (Şecere-i Ahder)

Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de bu ağaç hakkında şöyle haber vermektedir: “Yeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran O'dur. İşte siz ateşi ondan yakıyorsunuz.”²³² Allah Teâlâ, bu ayeti getirerek insanlara şöyle mesaj vermek istiyor: Ey insanlar! Bak Yemyeşil ağaçtan ateş çıkarmaya muktedir olan Yüce Allah, çürümüş kemikleri diriltmeye de kadirdir.²³³ Kur'an, bize geçmiş ve gelecek birçok şeylerden haber verir. Zaman ilerledikçe Kur'an'ın bize haber verdiği şeyler de zuhur etmeye başlıyor. Bu ayette dikkatli bir şekilde baktığımız zaman, Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de insanoğluna haber verdiği bir mucizeyi daha görürüz. Çünkü Allah Teâlâ, tesadüfî bir şekilde bütün ağaçlar arasında, yeşil ağaçtan bahsetmemiştir. Zira Bedeviler, kendilerine ateş elde etmek için şu yola başvuruyorlardı: Merh ve Afar ağaçlarının ikisi de yeşil olup suları damlarken, o damlayan su gaz gibi tutuşur. Birbirine sürtülerek ateş çıkarırlardı.²³⁴ Âyette ağaç için yeşil sıfatı kullanılması rengini belirtmek için değil, ıslaklığına dikkat çekmek içindir.²³⁵ Bedevilerin kullandığı ağaçlar hakkındaki ayetin yorumunda, Elmalılı Hamdi Yazır'ın şu ifadeleri gerçekten ufuk açıcıdır: "merh" ile "afar" Hicaz topraklarında yetişen, bedevilerce bilinen iki yeşil ağacın ismidir ki, bunları birbirlerine sürtmek suretiyle ateş çıkarırlardı. Bedevilerin inanışına göre bunun birisi erkek, diğeri de dişi idi. Bazı âlimler ise, ağaçtan kasıt cinstir, Merh ve Afar misal yoluyla anılmıştır demişlerdir. Burada önemli bir nokta daha vardır ki, bu ayetteki ağaç zikrinden maksat odun veya kömürü göstermek değildir. Asıl mesele, nasıl olurda yeşil ağaçların sürtmesinden

²³² Yasin 36 / 80.

²³³ Karaman ve diğerleri, **Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali**, s. 444.

²³⁴ Ömer b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed Carullah ez- Zemahşerî, **el- Keşşaf an Hakaikiku't-Tenzil ve Uyuni'l-Akavil fi Vücubi't-Te'vil**, thk. Adil Ahmed ve Ali Muhammed, Meektebetü'l-Abikan, Riyad 1998, V, 197; Ahmed Davudoğlu, **Tibyân Tefsiri Tercümesi**, Akpınar Yayınları, İstanbul 1980, IV, 20.

²³⁵ Karaman ve diğerleri, **Kur'an Yolu Tefsiri**, IV, 515.

dolayı hararet ve tutuşma meydana gelir. Bu ayet, bu gön bildiğimiz elektriğe işaret ediyor olabilir.²³⁶ Mevdudi (ö.1401/1979) ise, bu konuda şöyle bir izahat getirmiştir: Allah Teâlâ, insanlara yeşil ağaçtan ateş elde edebilme özelliği vermiştir. İnsanlar, bu ağaçlardan odun keserek ateş elde ediyorlar. Mevdudi, ayette geçen diğer bir olaya da dikkat çekerek şöyle devam eder: Araplar'ın kullandığı o ağaçlar, muhtemelen çakmak vazifesini görüyordu.²³⁷ İnsanlar bu ağaçları birbirlerine sürterken Allah Teâlâ, içlerinde bir ateş yaratıyor. Yani onlarda daha önce ateş saklı değildir. Demek ki, onları ilk yaratan, yeşil ağaçtan ateş çıkaran, gökleri ve yeri büyüklüklerine rağmen yaratan, o kâfirlerin benzerlerini yaratmaya kadir değil midir?²³⁸

Burada akla gelen arasında kömür ve petrolün hammaddesi olan ağaçlar da olabilir. Ağaçtan kasıt, oksijen de olabilir. Çünkü oksijen, fotosentez yoluyla ağaçlar tarafından üretilir. Bu ayeti tefsirlerde araştırdığımız zaman, Bazı çağdaş müfessirlerin görüşlerine göre, bu tür ayetlerde elektriğin icadına dahi işaretler mevcuttur.²³⁹

Bediüzzaman, bu ayeti Sözler adlı kitabında, haşir konusuyla ilgili bağlantısını ortaya koyarak şöyle tefsir etmiştir: "Bedeviler için kibrit yerine ateş çıkaran meşhur ağacın, yeşil iken iki dalı birbirine sürüldüğü vakit ateşi yaratan ve rutubetiyle yeşil ve hararetiyle kuru gibi iki zıt tabiatı cem'e dip, onu buna mense etmekle her bir şey hattâ anasır-ı asliye ve tabayi-i esasiye, onun emrine bakar, onun kuvvetiyle hareket eder, hiçbirisi başıboş olup tabiatıyla hareket etmediğini gösteren bir zâttan, topraktan yapılan ve sonra toprağa dönen insanı, topraktan yeniden

²³⁶ Yazır, **a.g.e.**, VI, 425- 426.

²³⁷ el-Mevdudi, **a.g.e.**, IV, 559.

²³⁸ Arslan, **a.g.e.**, XIII, 462- 463.

²³⁹ Ebu'l-Fazl Şihabu'd-dîn Mahmud el-Alusî, el-Bağdadî, **Ruhu'l Meânî fi Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azîm ve's-Sebu'l-Mesanî**, Daru İhyai't- Turasi'l- Arabî, Beyrut tsz. XXIII, 55-56.

çıkarması istib'ad edilmez. İsyân ile ona meydan okunmaz."²⁴⁰

Bu ayet ile ilgili çeşitli tefsir kaynaklarında birbirinden farklı izahlar bulunmaktadır. Bunlardan dikkat çeken ve gerekli gördüğümüz birkaç yorumu almakta fayda gördük.

Bu ayette çıkarılan bazı dersler, ölüden dirinin çıkarılması ile ilgili tereddüt ve itirazlara karşı verilen bu örnekte yine birbirine tamamen zıt görünen iki özellikten ve birincinin diğerine dönüşmesinden söz edilmektedir: Islaklık ve ateş. Âyette ağaç için yeşil sıfatının kullanılması renk belirtmek için değil, bu durumdaki ağacın temel özelliği olan ıslaklığa dikkat çekmek içindir.²⁴¹ Ayette geçen yeşil ağaçtan kasıt, Arabistan'da "Merh" ve "Afar" denilen iki ağaç türüdür. Bu ağaçlar yemyeşil olmalarına rağmen ve onlardan su damladığı halde birbirlerine sürtüldükleri takdirde ateş çıkaran iki ağaçtır. Bedevilerin bu ağacı bildikleri de beyan edilmiş.²⁴²

Celal Yıldırım, İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri adlı eserinde bu ayeti şöyle tefsir etmiştir: Ağaçta enerjinin depolandığı; özellikle jeolojik devirlerde toprak altına geçen dev yapılı ağaçların zamanla kömürleşip büyük bir enerji kaynağı oluşturduğu bir gerçektir. İlgili âyetle bu hususa da işaret edilmiş olabilir. Aynı zamanda âyette bir incelik daha söz konusudur; o da «ağaç» anılırken «yeşil» sıfatına yer verilmesidir. Bu, yeryüzünü örten bitki tabakasının durmadan yakıcı madde olan oksijeni neşrettiğini; yanma olayının ancak oksijenle gerçekleşebileceğini yansıtmaktadır. Böylece yeşil ağacın birkaç yönden insan hizmetine sevk edildiği ve her yönüyle ilâhî kudret damgasını taşıdığı ortaya çıkmakta ve bütün bunlar, işaret ediyor ki, Allah Teâlâ, ölüleri tekrar dirilteceğine delil gösterilmektedir.²⁴³

²⁴⁰ Said Nursi, **a.g.e.**, s. 390

²⁴¹ Muhammed Tahir b. Muhammed b. Muhammed Tahir İbn Aşur et-Tunisi, **et-Tahrir ve 't-tenvir**, Daru't-Tunisiyye, Tunus 1984, XXIII, 77.

²⁴² ez-Zemahşerî, **a.g.e.**, V, 197.

²⁴³ Yıldırım, **a.g.e.**, X, 5073.

Allah Teâlâ, bize bu ayette “yeşil ağaçla” ilgili çeşitli mesajlar vermektedir. Bu mesajlar içerisinde hem maddi hem de manevi mesajlar vardır. Maddi mesajlar, yukarıda beyan ettiğimiz gibidir. Diğer önemli bir nokta da, burada Allah Teâlâ, insanlar ve ağaçlar arasındaki ilgi ve alakayı ortaya koyuyor. Akla gelen ilk ilgi belki de ağaçların, insanlar için bir ısınma, pişirme, yakmadan dolayı enerji edinme halidir. Ağaçları yakarak da onlardan elde edilen ateş, insanlar için çok önemli bir nimettir. İnsanlar asırlar boyunca bu nimetten istifade etmişlerdir. Ağaçlar, insanlar için birer enerji deposudur.

Bu ayet bize bazı manevi mesajlar da vermektedir. İnsanların, taze ve ıslak olan bir şeyden, yanan kuru bir şeyin çıkarılmasını Yüce Allah'ın birliğinin ve ölülere diriltmeye kadir olduğunun delillerindendir. Çünkü bu iki zıt şeyden birisini diğerinden çıkarmak manasına gelir ki, yeşil ağaç sudan yetişir. Su ise soğuk ve yaştır ki bu özellikler ateşin özelliklerinin tam tersidir. Ne su ateşi söndürür, nede ateş ağacı yakıyor. Buda Yüce Allah'ın, her şeye kadir olduğunun göstergesidir.²⁴⁴

2.1.1.7. Zakkum Ağacı

Zakkûm, tozlu, küçük yuvarlak yapraklı, dikensiz, kötü kokulu, acı, gövdesinde birçok boğum bulunan, zayıf damarları olan, bal arısının bal için konduğu, çiçekleri beyaz ve yapraklarının tepesi/tomurcukları hakikaten çirkin olan bir ağaçtır.²⁴⁵

Zakkum; Arap dilinde "ez-Zakm" kökünden gelir. Yemek, içmek ve yutmak anlamlarına geldiği gibi zehirli, tehlikeli yiyecek" mânâlarına da gelmektedir.²⁴⁶

²⁴⁴ Zuhayli, **a.g.e.**, XII, 61.

²⁴⁵ İbn Sîde, Ebu'l-Hüseyin Ali b. İsmail el-Endelusî, **el-Muhassas**, thk. Halil İbrahim Ceffâl, Dâru İhyâit-Türâsil-Arabî, Beyrut, 1996, III, 243.

²⁴⁶ Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mukerrem İbn Manzûr, **Lisânu'l-Arab**, Daru'l-Fikr, Beyrut 1968, XII, 268.

Zakkum; Tihame çölünde biten küçük yapraklı, acı ve fena kokan bir ağacın ismi olup, meyvesi, cehennem ehlinin gıdası olan bir ağaçtır.²⁴⁷

Kur'an-ı Kerim'de, dikkatimizi çeken bir diğer ağaç da zakkum ağacıdır. Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de, bu ağaç hakkında şöyle buyuruyor: “*Şimdi ziyafet olarak, cennet ehli için anılan bu nimetler mi daha hayırlı, yoksa zakkum ağacı mı? Biz onu (zakkumu) zalimler için bir fitne (imtihan) kıldık. Zira o, cehennem dibinde bitip yetişen bir ağaçtır. Tomurcukları sanki şeytanların başları gibidir. (Cehennemdekiler) ondan yerler ve karınlarını ondan doldururlar. Sonra zakkum yemeğinin üzerine onlar için, kaynar su karıştırılmış bir içecek vardır.*”²⁴⁸ “*Şüphesiz zakkum ağacı, Günahkârların yemeğidir. O, karınlarda maden eriyiği kaynar. Sıcak suyun kaynaması gibi.*”²⁴⁹ *Sonra siz ey sapıklar, yalancılar! Elbette bir ağaçtan, zakkum ağacından yiyeceksiniz. Karınlarınızı ondan dolduracaksınız.*”²⁵⁰

Kur'an-ı Kerimin başka bir ayetinde ise, bu ağaç değişik bir isimle anılarak şöyle geçiyor: “*Hani sana: Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır, demiştik. Sana gösterdiğimiz o görüntüleri ve Kur'an'da lânetlenen ağacı, ancak insanları sınamak için meydana getirdik. Biz onları korkuturuz da, bu onlara, büyük bir azgınlıktan başka bir şey sağlamaz.*”²⁵¹ Bu ayette her ne kadar bu ağaç için lanetlenen ağaç deyip zakkum ismi sarahaten geçmese de, en sahih görüşe göre, bu ağaç zakkum ağacıdır.²⁵² Zakkûm ağacının geçtiği bu yerlerde, dikkatimizi şöyle bir şey çekiyor: Bütün bu yerlerde zakkûm ağacı olumsuz olarak geçmektedir. Zeccâc, Araplar'ın sevmediği ve hoşlanmadığı yemeklere genellikle mekruh ve lanetli diye

²⁴⁷ Yazır, **a.g.e.**, Dili, VI, 437.

²⁴⁸ es- Saffat 37 / 62–67.

²⁴⁹ ed- Duhan 44 / 43–46.

²⁵⁰ el- Vakıa 56 / 51–53.

²⁵¹ el- İsrâ 17 / 60.

²⁵² Yazır, **a.g.e.**, V, 310–311.

zikretmiştir.²⁵³ Şevkani (ö. 1250/1834), Fethü'l-Kadir adlı eserinde, âyette bu ağacın bir fitne olarak gösterilmesini de şöyle açıklar: Peygamber, cehennemde böyle bir ağacın varlığından bahsettiği zaman, Ebû Cehil ve onun gibi fırsatçı müşrikler, "Muhammed hem cehennemin ateşi, taşı bile kavuracağını söylüyor hem de orada ağaç biteceğinden söz ediyor" diyerek peygamberi alaya almıştır. Dolayısıyla bu ayet nazil olmuştur.²⁵⁴

Müfessirlerin izah ettiği gibi, zakkum ağacı, cehennemde biten ve cehennem ehlinin yiyeceği ve gıdasıdır. Kâfirler ve müşrikler, zakkum ağacı hakkında nazil olan bu ayetleri inkâr ettiler. Zira onlar şu tezi savundular: Ateşin içinde ağaç da nasıl olur? Çünkü Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de, Cehennem içinde biten ağaçtan söz edince, onlar şunu dediler: Dünyada Ateş ağacı yakarken cehennemde ateş içerisinde nasıl ağaç biter diye alay ettiler. İşte bunun üzerine Yüce Allah, onların dünyada inkâr ettiği bu ağacı, cehennemde onlara gıda olarak takdim ederek, onları böyle imtihan etti.²⁵⁵

²⁵³ ez-Zeccâc, **a.g.e.**, III, 248.

²⁵⁴ Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkani, **Fethu'l-Kadir**, Daru'n-Nevadır Kuveyt 2010, III, 239.

²⁵⁵ Karaman ve diğerleri, **Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali**, s. 447.

2.2. HAMT (BİR AĞAÇ TÜRÜ)

Bu ağaç türü Kur'an-ı Kerim'de, bir yerde geçmektedir: *“Ama onlar yüz çevirdiler. Bu yüzden üzerlerine Arîm selini gönderdik. Onların iki bahçesini, buruk yemişli, acı ılgınlı ve içinde biraz da sedir ağacı bulunan iki (harap) bahçeye çevirdik.”*²⁵⁶ Bu ayette geçen “hamt” kelimesi değersiz, meyvesi boruk olan bir ağaç türüdür. Yani verimsiz, değersiz ve kalitesiz kendilerinden istifade edilmeyen bir bitkidir. Ayette geçen “hamt” kelimesi, erik ağacı yâda her türlü dikenli ağaç, “esl” kelimesi ise, ılgın ağacına benzeyen bir çalı türü olan bir bitkidir. Sedir ağacı ise meyvesi az, dikenli bol olur.²⁵⁷ Hamt kelimesi, acı olup, tiksindiricidir. Zeccâc, yenilmesi mümkün olmayacak derecede acı olan her bitkinin hamt olduğunu söyler. Müberred de, iştah almayacak şekilde dönüşen her şeyin hamt olduğunu söyler. Süt ekşidiğinde ona da "hamt" denilir.²⁵⁸

Bu ayet hakkında detaylı bilgi Arabistan kirazı olan, sedir ağacı konusunda verildi. Burada kısa olarak, şunları söyleyebiliriz: Yüce Allah'ın onlara verdiği tüm bu nimetlerin karşısında, onlar görevlerini yapmayarak yüz çevirdiler. Bunca nimetlerin kıymetini anlamadılar. Onların yaptıklarına karşılık olarak Allah Teâlâ, üzerlerine kendi elleriyle yaptıkları Arîm barajını göndererek, onların bağ ve bahçelerini yerle bir etti. Ülkelerini harabeye çevirdi. Allah Teâlâ, onlara Sadece bazı değersiz ve verimsiz ağaçlar bıraktı. Yemişi acı ve buruk olan sedir ve hamt ağaçlarını bırakıverdi. O güzel değerli ve faydalı, bereketi bol olan, meyve ağaçları, sulama tesisleri, ırmakları, içindeki köşkleri, sarayları harap ediverdi. Anlaşılan şu ki, biz de eğer bu kavim gibi, Yüce Allah'ın bize verdiği bunca nimetlerine karşılık

²⁵⁶ Sebe 34 / 16.

²⁵⁷ Kutup, a.g.e., VIII, 382.

²⁵⁸ es-Sabuni, a.g.e., II, 550.

nankörlük edersek, Yüce Allah'ın kudreti daimi olduğuna göre, buna benzer azap türleri bizim de başımıza gelebilir.²⁵⁹

2.3. HURMA AĞACI (NAHL)

Arapçada "nahl" kelimesiyle ifade edilen hurma ağacı, Kur'an'da yirmi yerde geçmektedir.²⁶⁰ Aynı zamanda hurma, Kur'an'da bir cennet meyvesi olarak da geçiyor. Çünkü Kur'an'da, cennette müminler için arzu edilen, canın çekeceği her türlü meyvenin hazırlanmış olduğunun bildirilmesiyle yetinilmemiş, ayrıca bunlardan bazı örnekler de verilmiştir. Allah Teâlâ Kur'an'da, muhtelif ayetlerde hurma ağacından bahsetmektedir. İnsanlara bazı mesajlar vermek için de farklı misaller vermiştir. Bu mesajlar sadece o dönemin insanı için değil kıyamete kadar herkes için bir şeyler ifade etmektedir. Zira Kur'an'ın mesajları kıyamete kadar geçerliliğini koruyacaktır.

Hurma, insanların çok eskiden beri yetiştirdiği ve ondan faydalandığı bir besindir. Adı hem Kur'an'da hem de İncil'de geçmektedir. Mezopotamya'da ele geçirilen ve 5000 yıl öncesine ait tabletlerde, hurma yetiştirme hakkında bilgiler bulunduğu görülmüştür. Hurma ağacı dikiminden ancak 6–10 yıl sonra meyve vermeye başlar. Her ağaç ortalama, 50–300 kilo arasında hurma verir. Hurma ağacı, sıcak ve kurak olan iklimleri sever. Hurma ağacının yetişmesi ve meyve vermesi için iki önemli şeye muhtaçtır. Biri su, diğeri de güneş. Bunlardan herhangi birisi yeterli derecede olmazsa yetişmez. Hurma ağacının gövdesi sütun şeklinde ve uzun boyludur. Yaklaşık olarak 30 metre kadar yükselebilir. Bu kocaman gövde, sıcak bir ortamda hayatını idame ettirmesi için devamlı ve bol su istemektedir. Ama yaz yağmurları, meyvesine zararlı olup olgunlaşmasını engeller. Hurmanın anavatanı, Basra körfezinin çevresi olduğu kabul edilir. Buradan da doğuda Pakistan ile Hindistan'a, batıda ise Amerika'ya kadar yayılmıştır. Ayrıca Kuzey Afrika ülkeleri,

²⁵⁹ Yıldırım, **a.g.e.**, X, 4941.

²⁶⁰ ez-Zehabi, **a.g.e.**, s. 198; Abdalbaki, **a.g.e.**, "Nahl", s. 690.

Arabistan ve Sudan’da çok yaygındır. Çin, İspanya, Fransa ve İtalya’da da yetiştirilir. Ülkemizde ise, ancak Hatay çevresinde yetiştirilir. Hurmanın meyvesinden tutun kütlesine, çekirdeklerine ve yapraklarına kadar, kısacası her şeyiyle, insanlara ve hayvanlara fayda sağladığı bilinen en eski meyve çeşitlerindedir.²⁶¹

Kur’an’da hurmanın çok sık zikredilmesi, hurmanın insanlar için ne kadar önemli bir besin maddesi olduğunun göstergesidir. Allah Teâlâ, Meryem suresinde bize bazı mesajlar vererek, şöyle buyuruyor:

“Doğum sancısı onu bir hurma ağacına (dayanmaya) sevk etti. Keşke, dedi, bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim! Aşağısından (İsa yahut melek) ona şöyle seslendi: "Tasalanma! Rabbin senin alt yanında bir su arki vücuda getirmiştir. Hurma dalını kendine doğru silkele ki, üzerine taze, olgun hurma dökülsün. Ye, iç. Gözün aydın olsun! Eğer insanlardan birini görürsen de ki: Ben, çok merhametli olan Allah'a oruç adadım; artık bugün hiçbir insanla konuşmayacağım.”²⁶²

İşte Kur’an, asırlar önceden bize bir hakikati anlatmaya çalışarak adeta şöyle diyor: Tatlı yiyecekler, lohusalar için uygun bir besin maddesidir. Bu tatlı yemek içerisinde ise, hurma lohusa kadınlar için en yararlı bir yiyecek türüdür.²⁶³ Zira Allah Teâlâ, Hz. Meryem'e böyle bir emir vermesinin, mutlaka pek çok hikmetleri vardır. İşte bu hikmetleri bilim, daha yeni yeni, tespit etmeye çalışıyor. Yüce Allah'ın Hz. Meryem'in doğumunu kolaylaştırmak için sunduğu hurmayı, özellikle hamile ve doğum yapan kadınlar için ne kadar önemli ve faydalı olduğunu bugün bilimsel olarak da tespit edilmiştir. Çünkü hurma, yaklaşık %60–65 oranı ile en çok şeker içeren meyvelerden biridir. Doktorlar da, doğum yapan kadınlara hemen meyve şekeri içeren yiyecekler verilmesi gerektiğini belirtmektedirler. Bunun sebebi de annenin zayıf düşen vücuduna enerji kazandırmak, aynı zamanda da bebeğe gerekli

²⁶¹ Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “Hurma”, III, 1602.

²⁶² Meryem 19 / 23–25.

²⁶³ Kutup, **a.g.e.**, VII, 161.

olan sütün oluşması için, süt hormonlarını harekete geçirmek ve anne sütünü çoğaltmaktır. Bir de doğum esnasında oluşan kan kaybı ve halsizlik, vücut şekerinin düşmesine sebep olur. Hurmada ise, şeker oranının yüksek olmasından dolayı vücuda tekrar şeker girişinin sağlanması açısından önemlidir.²⁶⁴

Modern tıp, hurmada bulunan oksitosin maddesinden dolayı onu doğum kolaylaştırıcı bir ilaç olarak kullanmaktadır. Araştırmacılar, insanın sadece hurma ve suyla yıllarca yaşaya bileceğini belirtmektedirler. Bazıları ise şöyle demiştir: “Bir hurma ve bir bardak süt, bir insanın günlük besin ihtiyacını karşılamaya yeter”.²⁶⁵

Bu hakikat, bir hadisi şerifte de geçmektedir. Resûlallah (s.a.v.) "Kadınlarınıza (loğusa döneminde) hurma yediriniz. Kim (hamilelik döneminde) hurma yerse, onun çocuğu halim(akıllı ve ağır başlı) olur. Zira hurma Hz. Meryem'in de yiyeceği idi. (Allah Teâlâ, Hz. Meryem validemize kuru bir hurma ağacından onu vermişti). Şayet (hamilelik döneminde) hurmadan daha iyi bir yiyecek olsa idi Allah Teâlâ, Onu Meryem'e ikram ederdi"²⁶⁶ buyurarak hurmanın ne kadar değerli bir besin olduğunu bize belirtmişlerdir.

Yapılan araştırmalarla hurmanın hamile kadınlara ve halsiz olan kişilere birçok fayda sağladığını görüyoruz. Zaten Allah Teâlâ'nın Hz. Meryem'e hamileliğinde hurma yemesini emir buyurması, asırlar boyunca hep insanların dikkatini çekerek, hurmayı araştırmaya sevk etmiştir. Bu araştırma neticesinde de, Yüce Allah'ın asırlar öncesinden bize bildirdiği o hikmet ve mucizeleri ortaya çıkmaktadır.

Nasıl ki Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'in birçok yerinde hurmadan bahsediyor, öylede kâinatın efendisi Rasulullah (s.a.v.) de birçok hadiste değişik misallerle

²⁶⁴ Harun Yahya, **Kur'an Mucizeleri**, Araştırma Yayıncılık, İstanbul 2014, II, 20–21.

²⁶⁵ Yahya, **a.g.e.**, II, 20–21.

²⁶⁶ ez-Zehebi, **a.g.e.**, s. 88–89.

hurmadan bahsetmiştir. ez-Zehebi (ö. 748/1347), et-Tıbbu'n-Nebevi adlı kitabında hurma hakkında rivayet olunan bazı hadisleri toplayarak, bize sunmuştur. Onlardan bazılarını bizde burada getireceğiz. “En hayırlı hurmanız berni'dir. (hurmanın bir türü) Onda şifa vardır hastalığa (yol açacak bir şey) yoktur”. Saad İbn Ebi Vakkas rivayet ediyor. Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdular. “Kim sabah aç karınla yedi tane acva (hurmanın bir türü) hurması yerse o gün ona ne sihir ne zehir tesir eder.” Başka bir rivayette “o gün ona sihir ve zehir zarar vermez.”²⁶⁷ Rasulullah (s.a.v.) bize, hurmanın insan sağlığı için ne kadar faydalı olduğunu 1400 küsur sene öncesinden haber vermektedir. Rasulullah (s.a.v.) zamanında ne teknoloji, ne alet, nede hiçbir cihaz yoktu. Bizim asrımızda bu kadar ileri teknolojiye rağmen bilim adamları, daha yeni yeni bazı şeylerin tespitini yapıyorlar.

Rasulullah (s.a.v.), başka bir hadis-i şerifte oruçlu kişi için iftarda, yemekten önce hurma tüketmelerini önermiştir: “Kim hurma bulursa onunla iftar etsin, onu bulmazsa suyla iftarını yapsın çünkü su tahirdir”²⁶⁸ demiştir. O gün bu gün hurmayla iftar açmak sünnet olmuştur. Hurma yemenin sünnet oluşunun hikmeti, tatlıda orucun zayıflattığı gözü kuvvetlendirme hassası olduğundandır. Kalbi de rikkate getirir onun için hurma yemek sünnet olmuştur. Bundan dolayıdır ki, Tabiînden bazıları, mutlak surette tatlı ile iftar etmeyi müstehab görmüştür.²⁶⁹ İbnü'l-Kayyim(ö. 751/1350) ise, bu Peygamber (s.a.v.) 'in ümmetine olan kemâl-i şefkatindendir. Zira boş mideye tatlı bir şey vermek yorgun insanlar için çok faydalıdır.²⁷⁰ Hurmanın besleyici bir gıda olduğundan, hurma yetiştiren ülkelerde bu değerli besin, ekmek gibi yenmektedir. Bundan dolayı akşama kadar acıkıp kuvveti azalan oruçlu kişi,

²⁶⁸ Süleyman İbnü'l-Eş'ab Ebu Davud, **Sünen-i Ebi Davud**, Mektebetü'l-Maarif, Riyad, Siyam 21.

²⁶⁹ Muhammed b. İsmail es San'ani, Sübülü's-Selâm şerhu Bülûğu'l-Merâm, thk. Muhammed Suphi Hasan Hallak, Daru İbni'l-Cevzi, Riyad 2000, III, 179.

²⁷⁰ Şemsuddin Muhammed b. Ebi Bekr el-Cevziyye İbn Kayyim, **Zadu'l-Mead, Müessesetü'r-Risale**, Beyrut 1998, II, 48.

vücuduna hurma gibi çok besleyici bir gıdanın girmesi, hem bedenini güçlendirir hem de vücuda kısa yoldan enerji kazandırır.

Yeni doğan çocuklara tahnik (ağızına hurmayı çiğnetmek) yapma, konusyla ilgili hadislerde değişik rivayetler vardır. Bu rivayetlerin ortak noktası, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde yeni doğan çocuklara tahnik (ağızına hurmayı çiğnetmek) uygulanmaktaydı. Ebû Mûsâ tahnik ile ilgili bir olayı şöyle anlatmış: “bir oğlum dünyaya geldi, Hz. Peygamber (s.a.v.) 'e gittim. Resûlallah (s.a.v.) ona İbrahim adını verdi ve bir hurma çiğnetti; hem de ona bereket duasında bulundu”. “Yeni doğan bir çocuğa hurma çiğnetmek, hurmayı veya hurma gibi tatlı bir şeyi çocuğun ağızına koyarak suyunun midesine inmesini te'min etmektir. Bunu Yapacak zâtın da ehl-i hayır ve bereketi umulur bir kimse olması gerekir.”²⁷¹ Evet, nasıl ki yeni doğan çocuklarımızı maddi hastalıklardan korumak için onları aşıyoruz. Öylede onları manevi hastalıklardan korumak için de onları aşılamamız gerekmektedir. Çünkü maddi hastalıklar, onun sadece bu dünyasını karartır. Ama manevi hastalıklar ise, hem bu dünyasını hem de ahiretini karartır.

Hurmanın ne kadar kuvvetli, değerli ve bereketli bir besin olduğu şu hadis-i şerifte, bize bildirilmektedir. Peygamber (s.a.v.), “Evinde hurma olmayanlar açtır.”²⁷² Buyurarak bu hakikati bize işarî bir yolla da olsa söylemiştir. Çünkü Peygamberimizin (s.a.v.), 1400 küsur sene önce, adeta hurma içerisindeki bütün mineralleri, özellikleri ve faydaları görerek bunu söylemiştir. Ama modern tıp, Peygamberimizin (s.a.v.) işaret ettiği bu şeylerin daha yeni tespitini yaparak, hurmanın çok çeşitli faydalar sağladığını, pek çok hastalıklara karşı önlem alıp tedavi görevini yerine getirdiğini söylemiştir. Bu hadiste, Araplar için hurmanın ne kadar önem arz eden bir unsur olduğunu da anlıyoruz. Zira Arabistan'ın en önemli bitkisinden olan hurma, hem ağaç kütlesiyle hem de meyvesiyle Hz. Peygamber ve ashâbının hayatında ne kadar önemli bir yer tuttuğunu Hz. Peygamber'in siretinden

²⁷¹ es San'ani , a.g.e., VII, 357–358.

²⁷² ez-Zehebi, a.g.e., s. 91.

anlıyoruz. Ağacın gövdesi malzeme olarak, Mescid-i Nebevî'nin ve hâne-i saâdet odalarının yapımında direk, yaprakları da tavan örtüsü olarak kullanılmıştır. Yapraksız dalları da Kur'ân-ı Kerim'in yazılışında malzeme olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda memleketimizde hac yâda umre görevlerini ifa edenler, zemzemsiz ve hurmasız bir dönüşü hemen hemen mümkün değildir. Zira onların ziyaretlerine gelenlerin güzü, birisi Mekke'nin diğeri de Medine'nin iki hatırasındadır. Bundan dolayı diyebiliriz ki hurma, Müslümanların örf, adet ve kültüründe önemli bir yer tutmuştur.

Diğer bir hadis-i şerifte ise, Peygamber (s.a.v.) hurma ağacını, bir soru şeklinde ashabına sorarak, hurmanın Peygamber (s.a.v.) ve onun ashabının hayatında ne denli önemli bir yere sahip olduğunu anlamaktayız. Olay aynen şöyledir: İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre, bir zamanlar Peygamber Efendimizin yanında oturuyordu. O sırada bir hurma göbeği getirildi, bunun üzerine peygamber efendimiz şöyle buyurdu: “Ağaçların içinden bir türü vardır ki yaprağı düşmez. O ağaç olgun bir Müslüman'a benzer. O ağacın ne olduğunu söyleyin?” Oradakiler, kırlardaki ağaçları saymaya başladılar. Abdullah İbn-i Ömer der ki: Bunun hurma ağacı olduğunu hatırama geldiye de, hurma ağacı olduğunu söylemek istememe rağmen, çevreme baktığımda yaş bakımından topluluğun en küçüğü olduğumu gördüm, bunun üzerine söylemeye utanarak susmayı tercih ettim. Bu soruya karşı kimseden ses çıkmayınca, Peygamber Efendimiz, soruyu kendisi cevaplayarak şöyle dedi: “ O, hurma ağacıdır,” Ben bunu babama Ömer'e anlattım. Bunun üzerine babam bana şöyle dedi: “ Eğer söyleseydin, o benim için şundan şundan daha makbul olurdu”²⁷³ dedi.

Bu hadis-i şeriften çıkarabileceğimiz bazı sonuçları sunmak istiyoruz:

²⁷³ İbn Kayyim, *et-Tıbbu'n Nebevi*, s. 402–403; Turgay, *a.g.e.*, s. 145–146.

1- Toplumda önder konumunda bulunan âlimler, çevredeki insanlara veya kendi talebelerine bazı meseleleri aktararak, onların zihinlerini imtihan eder ve onların anlamadıkları noktaları onlara izah eder.

2- Bu hadis, bizi ilimde anlayış sahibi olmaya teşvik etmektedir.

3- Utangaçlık, bir yararı elden kaçırmaya yol açmadığı sürece müstehaptir. Bundan dolayı Hz. Ömer, ” Eğer söyleseydin, o benim için şundan şundan daha makbul olurdu” demesiyle Abdullah’ın utanmayarak cevap vermesinin daha güzel olacağını düşünmüştür.

4- Burada, Sahabenin büyüklüklerine karşı, ne kadar saygılı ve hayâli olduğu, gözler önüne serilmektedir.

5- Ayrıca bu hadiste, Peygamber Efendimizin eğitim tarzını, metodunu ve ashabını araştırmaya nasıl sevk ettiğini görüyoruz.

6- Eğitim ve öğretim alanında değişik terimlerden, darb-ı mesellerden, mecaz ve teşbihlerden yararlanmak ve onları kullanmak mümkündür.

7- Bu hadiste, hurma ağacı ve meyvesinin bereketine işaret vardır.

8- Bir baba, çocuğunu dini bir başarıyı elde ettiği için, ne kadar sevinse yine de azdır.

9- Bu hadiste Müslüman kişinin yararının çokluğu, hurmanın bereketine, gölgesinin sürekliliğine, meyvenin hoşluğuna ve varlığının devamlılığına benzetilmiştir²⁷⁴

Hurma, yüksek besin değeri olan bir meyve olduğu için içerdiği uygun mineral dengesinden dolayı hiçbir şey yenmese de sadece hurma tek başına, insanın hayatını idame ettirebilmesi için yeterlidir. Bu hakikati da Urve’nin Hz. Âişe’den (r.a.) rivayet ettiği bir hadisi şeriften anlıyoruz. Hz. Âişe, “Ey kız kardeşimin oğlu! Allah’a yemin ederim ki, biz bir hilâli, sonra diğerini, sonra bir başkasını, yani iki

²⁷⁴ İbn Kayyim, *et-Tıbbu'n Nebevi*, s. 403; Turgay, *a.g.e.*, s. 146

ayda üç hilâli görürdük de, Resulullah (s.a.v.)’in evlerinde hiç ateş yakılmazdı,” demişti. Ben, “Teyzeciğim! O halde geçiminiz ne idi?” dedim. Teyzem, “İki siyah, yani hurma ve su varidi. Ancak şu var ki, Resûlullah (s.a.v.)’in Ensar’dan sağmal hayvanları bulunan komşuları vardı. Onlar Resûlullah (s.a.v.)’e bu hayvanların sütlerinden gönderirlerdi o da bize içirirdi,” dedi.²⁷⁵

Ashabın, fakirlikten dolayı sadece hurma ve su ile günlerini geçirdikleri bilinmektedir. Bu durum, onların hayatlarında sık sık yaptıkları bir şeydi. Nitekim bilim adamları, bir hurma ve bir bardak sütün insanın günlük ihtiyacını karşılamaya yeteceğini söylemişlerdir.²⁷⁶

Başka bir hadisi şerifte ise, Acve hurmasının kalp hastalığına ne kadar faydalı olduğunu anlıyoruz. Bu meseleyi, Sa’d b. Ebî Vakkâst’an dinleyelim: Sa’d b. Ebî Vakkâs: “Bir gün iyice hastalanmıştım. Resûlullah (s.a.v.) ziyaretime geldi ve elini göğsümün üzerine koydu, onun ellerinin soğukluğunu kalbimde hissettim “Sen kalp hastası bir adamsın. Sakîf’in kardeşi Haris b. Kelede’nin yanına git. Çünkü o hastalıklara ilaç yapmakla uğraşan bir kimsedir. (Ona söyle) Medine’nin acve hurmasından yedi tane alsın, çekirdekleriyle (birlikte) dövsün, sonra onları suya koyup sana içirsin” buyurdu.²⁷⁷ Peygamber Efendimiz, Sa'd b. Ebî Vakkâs’a kalp hastalığının teşhisini koymuş, bu hastalığa ilaç olarak da Acve denilen iyi cins Medine hurmasının olduğunu söylemiş. Aynı zamanda bu ilacın kullanılış şeklini de tarif ettiğini ve hastayı tıptan anlayan bir kişinin tedavi etmesi gerektiğine dikkat çektiğini görüyoruz. Hatta Hz. Peygamber’in bu ilacın nasıl kullanılacağını dahi söyleyerek, ilacın kullanış tarzını doktordan daha iyi bildiğini de göstermiştir.

Diğer bir hadiste ise, hurmayla ilgili farklı bir husus zikredilmiştir. İbn-i Abbas’tan (r.a.) gelen bir rivayette göre, Hz. Peygamber iki kabrin yanından geçtiği

²⁷⁵ en-Nevevi, **a.g.e.**, s. 158.

²⁷⁶ Yahya, **a.g.e.**, II, 21.

²⁷⁷ Ebu Davud, **a.g.e.** Tıbb 12.

bir sırada şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz bunlar azap görmekte dirler. Ancak büyük bir günah tan dolayı azap görmüyorlar. Bunlardan biri laf alıp götürüyordu. Diğer i ise idrar sıçramasına karşı korunmazdı.” Bunun üzerine Hz. Peygamber yaş bir hurma fidanı getirilmesini istedi. Onu ikiye böldü. Sonra birisinin üzerine bir bölümünü diğerinin üzerine de bir bölümünü dikti ve arkasından şöyle buyurdu; “Belki bunlar yaş kaldıkça azaplarının hafifletileceğini ümit ederim.”²⁷⁸ İşte Peygamber Efendimizin bu hareketi, şu ayeti kerimenin bir hakikatini taşıyor: “*Göklerde ve yerde olanların hepsi, mülkün sahibi, eksiklikten münezzeh, azîz ve hakîm olan Allah'ı tesbih eder*”.²⁷⁹ Demek Âlemdeki tüm canlı ve cansız varlıklar Rabbimizi sürekli bizim anlayamayacağımız kendilerine özel bir şekilde tesbih ederler. Bu hadisi şerife dayanarak, bazı yerlerde kabirlerin üzerlerine ağaç ve çiçekler koymak adet olmuştur. Yalnız yaş ağaçlar koymak gerekir, sünnet olan budur. “Kabirlerin üzerlerine mücerret yaş, güzel kokulu çiçekleri, yeşillikleri koymak bir şey değildir, sünnet olan ağaç dikmektir.”²⁸⁰

Hurma ağacı hakkında son bir hadisi şerif daha ele alacağız. O da hurma ağacının Hz. Peygambere olan vefasıyla ilgilidir. Zira Hz Enes'ten rivayet edilen bir hadiste; Rasûlullah (s.a.v.) bir hurma kütüğüne (dayanarak) hutbe okurdu. Minber yapılınc a (hutbelerde kütüğü bırakıp) minbere çıktı. Bunun üzerine kütük, (bu ayrılığa dayanamayıp ağlayıp) inledi. Hz. Peygamber yanına gelip kucaklayıp teselli etti, kütük sustu. Hz. Peygamber şöyle dedi: “Eğer onu kucaklamasaydım kıyamet gününe kadar inleyecekti.”²⁸¹ Eğer içinde ruh barındırmayan bir hurma kütüğü, Hz. Peygamber'e karşı böyle davranmışsa, onun fırakına dayanamamışsa, biz Müslümanlar daha çok peygamberi sevmeliyiz ve ona karşı saygılı olmalıyız. Onun sünnetine sıkı bir şekilde yapışmamız gerekmektedir.

²⁷⁸ Müslim, **a.g.e.** taharet 34.

²⁷⁹ el-Cum'a 62 / 1.

²⁸⁰ Bilmen, **Büyük İslam İlmihali**, Bilmen Yayınları, İstanbul 1966, s. 264.

²⁸¹ İbrahim Canan, **Kütüb-i Sitte Tercüme ve şerhi**, Akçağ Yay. Ankara tsz, XVII, 104.

Hurmanın kendisi hem meyve, hem besin, hem de ilaç olarak kullanılır, aynı zamanda suyu da (şerbeti) şifa olup içecek olarak kullanılır. Yapılan araştırmalar hurmanın, ne kadar faydalı bir besin olduğunu ortaya konmuştur. Hurma içerik olarak çok çeşitli vitamin ve minerale sahiptir. Lif, yağ ve proteinler açısından da çok zengindir. Hurmanın içerdiği maddeler şunlardır: Sodyum, protein, potasyum, kalsiyum, magnezyum, demir, kükürt, fosfor, klor, B1, B2, B3, B6, A ve C vitaminleri. Hurmanın bazı yan tesirleri de vardır. Fazla yenilince, baş ağrısı, göz ağrısı yapar. Sıcak mizaçlı kişilerde hararet yapar. Bunun telâfisi için, baş ağrısı ve göz ağrısına karşı badem içi, hararet yapmaması için de soğutucu gıdalar, acur, kavun, karpuz, hıyar yenilmelidir. Tüm yan etkilerine karşı, sirke ile yapılmış bal şerbeti tavsiye edilir.²⁸²

Hurmanın faydalarından yalnızca bazılarını maddeler halinde zikredeceğiz:

- 1- Bedeni ve zihni gelişmeyi sağlar.
- 2- Fazla hurma tüketmek, vücudu kansere karşı koruyarak, kanser oluşumunu engeller.
- 3- Zihin yorgunluğu giderir.
- 4- Anne sütünü artırarak, besleyici olmasını sağlar.
- 5- Boğaza faydalı olup, ağrıyı keser.
- 6- Kemik hastalıklarında/zayıflığına faydalıdır.
- 7- Bronşit, öksürük, balgam ve soğuk algınlığına iyi gelir.
- 8- Çok besleyicidir. Bundan dolayı, bugün ABD’de üretimine büyük önem verilmektedir.
- 9- Hurma çekirdekleri, kavrulup kahve yerine de kullanılır.
- 10- Kansızlığa ve vereme çok faydalıdır.

²⁸² Yahya, a.g.e., II, 23.

- 11- Kolesterolü yok eder.
- 12- Görme gücünü artırır.
- 13- Vücudun şeker oranını dengeleyen tek meyvedir.
- 14- Anne karnındaki çocuğun gelişmesini sağlar.
- 15- Meniyi çoğaltır, damar sertliğini giderir.
- 16- Aç karınla alındığı zaman, balgam söktürür.
- 17- Bugüne dek kalp ve damar hastalıklarından korunmada elmanın sihirli gücü biliniyordu. Ama bilim adamları, kalbin gerçek dostunun hurma olduğunu kanıtladı.
- 18- Böbrek taşının oluşmasını önler
- 19- Basur ve ishale çok iyidir.
- 20- Güçsüz düşmüş ya da yorgun olan kimseler için çok faydalıdır.
- 21- Hurmanın çekirdekleri, develer için yem olarak kullanılır.
- 22- Diş etlerini kuvvetlendirir.
- 23- Hurmada B1 ve B2 vitaminleri olduğu için karaciğeri güçlendirir.
- 24- Sarı olgun salatalıkla yenmeye devam edilirse sarılığa iyi gelir.
- 25- Bol miktarda fosfor içerdiği için kısırlık tedavisinde doğal bir ilaçtır.
- 26- İştah açıcıdır.
- 27- Bağırsak tembelliğini yok eder.
- 28- Göz ilacı olup, görme gücünü artırır. Ama göz ağrıdığı zaman yenmemelidir. Çünkü o zaman ağrıyı artırır.
- 29- Vücuttaki zehirleri atıcıdır. Bağırsaklar çalıştığı için, zehri dışarıya atar.
- 30- Hurmada bol miktarda demir olduğu için kan yapıcıdır.
- 31- Hurma bol lifli olduğu için hazmı kolaylaştırır.

- 32- Adaleleri kuvvetlendiricidir. Buda B1 vitamini sayesinde.
- 33- Hurma, içerdği B1 vitamininden dolayı, sinirleri teskin ederek sinir bozukluğunu giderir.
- 34- Hurma yemek, kanamayı durdurmasıyla kan kesici özelliği vardır.
- 35- Hurma, saçları istenilen yere yatırarak, adeta jöle görevini görüp, hem de jöleden daha sağlıklıdır. Çünkü içinde ne alkol ne ilaç hiçbir şey yoktur.
- 36- Hurma suyu ile cilt bakımı yapılarak, cildi besler.
- 37- Hurma ezmesi, yara ve iltihaplar için faydalıdır.
- 38- Mide kuvvetlendirici olup, ülser için faydalıdır.
- 39- Böbreklerdeki oluşan kum iltihapları için faydalıdır.
- 40- Zihin açıcı ve dinlendiricidir.
- 41- Hurma yemek, ağız içi yaraları geçirir.
- 42- Kan tükürmesine karşı faydalıdır.
- 43- Yarayı çabuk iyileştiricidir.
- 44- Stres ve gerginlik giderici etkisine sahiptir.
- 45- Yapılan araştırmalarla, sinirleri güçlendiren B6 vitaminin ve kasların çalışmasında önemli rol oynayan magnezyum mineralinin hurmada yüksek miktarda bulunduğunu ortaya konmuştur.
- 47- İçerdği B2 vitaminiyle de, vücudun enerji sağlanması ve hücrelerin yenilenmesi için yardımcı olur.
- 48- Hamilelik döneminde kadınlar için A vitamini ihtiyacı da artar, hurmada bu vitamin olduğu için hem görme gücünü hem de vücut direncini artırır.
- 49- İçerdği protein sayesinde, vücudu hastalıklara ve enfeksiyonlara karşı korunmasını sağlar.

50- İçerdiği potasyum sayesinde vücuttaki su dengesinin korunmasında son derece etkilidir.

51- Bir insan günde 15 hurma yiyerek, demir eksikliğinden kaynaklanan rahatsızlıklardan kendisini koruyabilir.²⁸³

Hurmanın faydasıyla ilgili saydığımız ve daha sayamadığımız tüm bu maddeler, Yüce Allah'ın sonsuz ilmini göstermektedir. Modern tıbbın Allah'ın Kur'an'da 14 küsur asır önce bize bildirdiği bu hakikatleri, daha yeni yeni tespit ettiğine şahit oluyoruz.

2.4. İNCİR (TİN)

İncir'in bittiği toprak, hurmanın yetiştiği toprağa (özellikleri açısından) ters düşer. Ancak Cenâb-ı Hak yüce kitabında, incirin faydasının çokluğundan dolayı İncir'le yemin ederek, inciri, bir surenin ismi yapmıştır.²⁸⁴ “İncire, zeytine, Sina dağına ve şu emîn beldeye yemin ederim ki, Biz insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra da çevirdik aşağıların aşağısına attık. Fakat iman edip sâlih amel işleyenler için eksilmeyen devamlı bir ecir vardır. Artık bundan sonra, ceza günü konusunda seni kim yalanlayabilir? Allah, hüküm verenlerin en üstünü değil midir?”²⁸⁵ Allah Teâlâ, bütün meyveler arasında özellikle incirden bahsetmesi ve onunla yemin etmesi, elbette boşuna ve tesadüfî bir durum değildir. Zira incir, güzel bir meyvedir, artığı yoktur. Latîf ve hazmı çabuk bir gıdadır, faydası ise sayılmayacak kadar çoktur. İnsanın hayatında incirin rolü pek büyüktür. Zira incirde insanların gıda, ilaç, meyve ve ticaret açısından maslahatları vardır.

İncir ağacı, yaprağı geniş ve dilimlidir. 5–10 metre boyunda, meyvesi yaz sonunda çıkan bir ağaçtır. İncirin ana yurdu sıcak Akdeniz ülkeleridir. Ülkemizde de

²⁸³ İbn Kayyim, **et-Tıbbu'n Nebevi**, s. 404; Turgay, **a.g.e.**, s. 144–145; Alkan, **a.g.e.**, s. 29; Yahya, **a.g.e.**, II, 21.

²⁸⁴ İbn Kayyim, **et-Tıbbu'n Nebevi**, s. 406.

²⁸⁵ et-Tin 95 / 1–8.

başta Ege bölgesi olmak üzere hemen her yerde yetişir. Ege’de yetiştirilenler, İngiltere, İsveç, Brezilya, Amerika, İsviçre, Almanya, Mısır, Küba, Belçika ve Yeni Zelanda’ya ihraç edilir. İncir meyvesi, armut biçiminde olup, kabuğu içerisinde çiçekler bulunur. Bu çiçekler, olgunlaşarak tohum olur. İncir, taze olarak yendiği gibi kurutularak da yenilebilir. Kuru incir, hemen hemen hurma kadar faydalı ve besleyicidir. Ülkemizde en lezzetli incir çeşidi İzmir inciridir. Taze olan incirlerin çeşitleri karayaprak, bardacık, şeker inciri, mor inciri, yediveren inciri, patlıcan inciri, kavak ve sultanselim incirleridir.²⁸⁶

Normal olarak hadis kaynaklarına baktığımız zaman, meyvelerle ilgili pek çok rivayetler vardır. Ama bir meyve türü olan incir ile alakalı rivayetlerin sınırlı olduğu görülür. ez-Zehebi, et-Tıbbu'n Nebevi adlı eserinde bir hadisi şerif naklederek şöyle demiştir: “Peygamber Efendimize bir tabak incir hediye edildi, bunun üzerine Peygamber Efendimiz: Bir meyvenin cennetten indiğini söyleseydim inciri söylerdim, çünkü cennet meyvesi çekirdeksizdir. İncirden yiyiniz, zira incir basuru keser ve eklem ağrılarını yok eder.”²⁸⁷ Nitekim bu hadiste, incir meyvesinin besin değerine vurgu yapılmış ve incirin taşıdığı özellikler sebebiyle de bir cennet meyvesi olduğuna işaret edilmiştir. İncir, Peygamber Efendimizin methine mazhar olmuştur, bu rivayet ayrıca Peygamber Efendimizin tıp bilgisini de gözler önüne sermektedir.

İncirin insan sağlığına ne kadar faydalı olduğuna işaret eden diğer bir rivayet ise Hz. Ali’nin şu sözüdür: “İncir yiyiniz, zira o karın ağrılarını iyi gelir”²⁸⁸ demiştir. İslam âlimlerinden bilim adamlarına kadar, herkes incir üzerinde araştırmalar yapmıştır. Çünkü Allah Teâlâ, Kur’an’da bütün meyveler arasında sadece incir ve zeytinle yemin etmiştir. İncirin insan hayatı için ne kadar faydalı olduğunu, gönümüz ilmiyle daha iyi anlaşılmaktadır. Elmalılı bu konuda şunları anlatmıştır: “ İnsan,

²⁸⁶ Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “İncir”, III, 1678–1679.

²⁸⁷ ez-Zehebi, **a.g.e.**, s. 92.

²⁸⁸ Hüseyin b. Bistam ez-Zeyyâd, **İmamların Tıbbı**, (trc. Hayrettin Tekümit), İstanbul 2000, s.156–157.

yaşamak için maddî ve manevî gıdalara muhtaçtır. Maddî gıdaların en önemlileri tatlı ve tuzlu, yağlı ve yağsız yiyecekler, bunların en güzelleri de meyvelerdir. İşte incir ve zeytin ya meyvelerin en faydalı ve en mübarekleri olmaları itibarıyla özel durumlarına yâda özeli zikredip geneli kastetmek yoluyla önemli meyveleri temsil edecek birer misal olarak kendilerine yemin edilerek zikredilmişlerdir”.²⁸⁹

Fahreddin er-Râzî (ö. 604/1209), incir ağacının özelliklerinden bazılarını şöyle işaret etmiştir:

I- İncir, kabukları sert olan ceviz ve benzerleri gibi bir meyve olmayıp, içi dışı hepsi yenilebilir. Ama bazı meyveler öyle olmayıp, dışı sert olup sadece içi yenilir. İncir aynı zamanda çekirdeksiz olup bazı meyveler gibi içinde çekirdekler de yoktur. Zira çekirdekli meyveler, sadece dışları yenilir. İncir, ceviz ve karpuz gibi dışı işe yaramayan ama içi çok güzel olan meyveler gibi de değildir. İncir, hurma ve erik gibi içi değil de dışı yenilen meyveler gibi de değildir. Demek incir, zikrettiğimiz bütün bu meyvelerden daha faydalıdır.

II- Üç çeşit ağaç vardır. Birisi çiçek açar, meyve verecekmiş gibi yapar, fakat meyve vermez. Şeceretu'l-hilâf olan sulağan ağacı buna örnek verilebilir. İkincisi, çiçek açar ve meyve verir. Buda elma ağacı gibi ağaçlardır. İlk önce tomurcuklanıp, çiçek açan, daha sonra da meyve verenlerdir. Üçüncüsü ise, çiçek açmadan yani bir vaatte bulunmadan doğrudan meyvesini sergileyen ve bol verendir. Bu da incir ağacıdır. Çünkü incir ağacı, meyvesini çiçek açmadan verir. Yani incir, kendisini hiçbir şeyin arkasına saklamayan ve doğrudan çıkan meyve türlerindedir.

III- İncir ağacı diğer ağaçlardan farklıdır. Zira diğer ağaçlar, meyvelerini düşürüldüğünde artık o yıl yeniden meyve vermezler. Ama incir ağacı böyle değildir. Düşen ya da koparılan meyvenin yerine yenisi çıkar. Bu bakımdan o, devamlı bir şekilde insanlara hizmet sunan bir meyve ağacıdır.

²⁸⁹ Yazır, a.g.e., IX, 305.

IV- Fahreddin er-Râzî, burada incirin rüyada görmenin hususundan bahseder. Rüyada incir görmek, zengin ve hayra delalet eder. Rüyasında incir elde ettiğini görürse, büyük bir mal varlığına kavuşacağına işarettir. Rüyasında incir yediğini görürse, Allah Teâlâ'nın ona çoluk-çocuk vereceğine bir işarettir.²⁹⁰ Sonuç olarak, Yüce Allah'ın bu meyve üzerine yemin etmesinin hikmetini onun gıda ve şifa kaynağı olması özellikleriyle açıklamaya çalışmışlardır.

2.4.1. İncirin İçerdiği Maddeler

İncirin içerdiği maddeler, Şeker % 50–70, pektin % 5, albüminli maddeler, organik asitler, karotin (provitamin A), unlu maddeler, A, B2, C, D vitaminleri, Ca, Fe, Na, Mg, Cl, kükürt, fosfor, brom.

Yan tesirleri: Fazla yenirse midede biraz şişkinlik yapar. Dutla beraber yenilmesi de mide için iyi değildir. Sütü alerji yapar. Dalağa zarar verir. Telafisi: Şişkinlik yapması, sirkeli balla telafi edilir. Dalağa zarar vermesi, ceviz ve bademle telafi edilir.²⁹¹

İncirin tespit edilmiş bazı tıbbi faydaları

- 1- İncir, yumuşak, soğutucu ve hazmı kolay, besin değeri diğer gıdalardan yüksektir.
- 2- Bağırsakları çalıştırarak, kabızlığı giderir.
- 3- İncir, zeytinyağına batırılarak ya da sade yenilirse mideyi çalıştırır.
- 4- Vücudu ve sinirleri kuvvetlendirir.
- 5- Cevizle birlikte yenirse öksürüğü keser, bronşite ve nezleye faydalıdır.
- 6- Çıbanların olgunlaşmasını sağlar.

²⁹⁰ er-Râzî, **a.g.e.**, XXXII, 8–9.

²⁹¹ Maranki, **a.g.e.**, s. 279.

- 7- Lapası, yanık ağrılarını keser.
- 8- Dallarından akan süt, nasır ve siğilleri giderir.
- 9- İncir sütle veya sirkeyle, ya da zeytinyağına batırılıp yenmeye devam edilirse basura faydalıdır.
- 10- Nezle ve sıtmada da kullanılır.
- 11- Cevizle birlikte yenildiği zaman, cinsel gücü artırır.
- 12- Cevizle birlikte yenildiği zaman, zehirlenmeyi önler.
- 13- Yenilmeye devam edilirse idrar söktürür, rahmi temizler, hayızı da söktürür.
- 14- İncir, halis zeytinyağına batırılıp yenmeye devam edilirse hazmı kolaylaştırır, çok güçlü bir kuvvet macunu olur.
- 15- Anasonla veya sütle yenen incir romatizmaya faydalıdır.
- 16- İncir yemeye devam edilirse karaciğer ve dalaktaki tıkanıklıkları giderir.
- 17- İncir, kalp için çok faydalıdır.
- 18- İncir yakılıp külü dişlere sürülürse dişleri beyazlatır, parlatır.
- 19- Saralı olanların (epilepsi hastalarının) incir yemeleri faydalıdır.
- 20- Süt, ceviz ve bademle yenmeye devam edilirse anne sütünü artırır.
- 21- Anasonla beraber yenmeye devam edilirse zayıf vücudu şişmanlatır.
- 22- Zencefille yenirse balgamı söker, öksürüğü iyileştirir.
- 23- Sütle kaynatılıp içilirse kızamıklığa faydalıdır.
- 24- Sütle veya sade olarak yenirse felce, damar tıkanıklığına faydalıdır.
- 25- Tansiyonu dengeleyen (tansiyon yüksekliği ve düşüklüğüne fayda sağlayan) yegâne ilaçtır.
- 26- Böbrek ve mesanedeki taşları ve kumları, temizler.
- 27- Boğaz kurumasına, göğüs sertliğine ve akciğere faydalıdır.

- 28- Ciğer ve dalağı yıkayarak, temizler.
- 29- Balgamdan kaynaklanan susuzluğu, giderir.
- 30- Özellikle aç karınla alındığı zaman, faydası çoktur.
- 31- Kilo verdirici olup bedeni zayıflatır.
- 32- Beden direncini artırır.
- 33- Ağız kokusunu giderir.
- 34- Saçların uzatılmasında çok faydalıdır.
- 35- Felç hastalığına karşı bir sigortadır.
- 36-Bedeni dinlendirip, her türlü yorgunlukları giderir.
- 37- Meyveler arasında en güzel damar açıcıdır.
- 38- Kanser oluşmasını engelleyen bir takım maddeler içerir.
- 39- Kuvvetli kan yapıcı bir meyvedir.
- 40- Kronikleşmiş olan öksürüğe çok faydalıdır.
- 41- İlaç olarak da vücuttaki fazlalıkların çıkarılmasında kullanılır.
- 42- Sırt ağrısı için faydalıdır.
- 43- Prostat için de faydalıdır.²⁹²

Sonuç olarak buraya kadar yer verdiğimiz incirin faydaları, insan sağlığı ve sıhhati için ne kadar değerli bir besin olduğunu, tartışmasız bir şekilde herkes tarafından kabul edilmektedir. Aynı zamanda bu Yüce Allah'ın insanoğlu için ne kadar şefkatli ve merhametli olduğunun da göstergesidir. Günümüzde teknik imkânların daha da geliştiği için incir üzerine yapılan araştırmalar, bu meyvenin

²⁹² ez-Zehebi, **a.g.e.**, s. 92; Zuhayli, **a.g.e.**, XV, 691; el-Melik Muzaffer Yusuf b. Ömer, **el-Mu'temed fi'l-Edviyeti'l-Müfredeti**, thk. Mehmud Ömer, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2000, s. 43.

Maranki, **a.g.e.**, s. 279–280; Alkan, **a.g.e.**, s. 31.

sağlığımız açısından büyük bir hazine olduğunu teyit etmektedir. İncir meyvesi sadece bir ayette "tîn" şeklinde zikredilmiştir. İçinde yer aldığı surenin de ismi olmuştur. Hem sûrenin isminin "tîn" (yani incir) olması hem de burada incir üzerine yemin edilmiş olması, tüm araştırmacıların dikkatlerini bu meyve üzerine çekmiştir. Zira Kur'an-ı Kerim'de Allah Teâlâ'nın bazı varlıklara yemin etmesi, onların değerli birer varlıklar olduklarının bir başka göstergesidir.

2.5. KÂFUR

Bu kelime Kur'an'da sadece bir yerde geçmektedir." *Doğrusu biz, kâfirler için zincirler; demir halkalar ve alevli bir ateş hazırladık. İyiler ise, kâfur katılmış bir kadehten (cennet şarabı) içerler*".²⁹³ Bu ayette, cehennemın şuan var olduğuna da bir delil vardır.²⁹⁴ Kâfur, beyaz, rengi hoş, kokusu güzel, serin, kötü kokuya karşı ve doğal olarak kalbi kuvvetlendirme özelliğini taşıyan meşhur bir maddedir.²⁹⁵ Araplar, içkilerine bazen "kâfur" bazen de "zencefil" katarak lezzetini artırırlardı. Bu yüzden onlara cennette, içine "kâfur" karıştırılmış bol ve gür bir içecek pınarının olduğunu haber veriliyor.²⁹⁶ Demek ki kâfur karışımı içecekler, toplumun elit tabakasının kullandığı bir şeydi. Diğer alt tabaka insanlar da bunu özlemle isterlerdi.

İşte Allah Teâlâ'nın üslubu ne kadar da güzeldir. Yüce Allah, öncelikle korkutuyor sonrada imrendiriyor. Önce kâfirlerden ve onlar için hazırlanmış olan çok korkutucu şeylerden söz ediyor, sonrada mü'minlerden ve onlar için hazırlanmış olan güzel nimetlerden bahseder ki, onların arasındaki fark apaçık bir şekilde ortaya çıksın ve insanlar bunun mukayesesini yapabilsinler. Onları cennette götürecek olan amellere daha çok imrendirsin. Netice Allah Teâlâ burada, inkârcıları uyan ve Salih mü'minleri müjdeleyip yüreklerini pekiştiren bir üslup kullanılmıştır.

²⁹³ el-İnsan 75 / 4-5.

²⁹⁴ er-Râzi, **a.g.e.**, XXX, 240.

²⁹⁵ Yazır, **a.g.e.**, VIII, 463.

²⁹⁶ Kutup, **a.g.e.**, X, 302.

Kâfur ağacı, 2000 sene gibi uzun ömürlü, kışın yaprağını dökmeyen 30–40 metreye kadar yükselebilen bir ağaçtır.²⁹⁷ Kâfur ağacı, Japonya, Çin, Formosa, Borneo ve Sumatra’da yetişmektedir.²⁹⁸ Azda olsa, Akdeniz ülkelerinde ve yurdumuzda da yetişmektedir. Bu ağacın dallarından su buharı damlatılmasıyla “kâfur” denilen madde elde edilir. Bu madde, zeytinyağıyla karıştırılarak kullanılır. Kâfur, renksiz, özel kokulu, acı ve yakıcı lezzette bir maddedir. Uçucu özelliğiyle bilinen kâfur, kapalı kaplarda saklanmaktadır. Kâfur, asırlarca uzak doğu halkı tarafından kullanılmıştır. Şunu da belirtelim ki, tıpta kullanılan “kâfur”, Japon “kâfuru” dur. Suda çok az erir, alkollerde ve yağlarda çok erir. Kâfur, tıpta genellikle, ispiro ve yağlarla birlikte kullanılır.²⁹⁹

Hz. Muhammed, vefat eden kızının yıkandığı yere giderek, Onu su ve sidir ile üç, beş veya lüzum görürseniz daha fazla yıkayın en sonda da suya kâfûr'da koyun. Yahut bir parça kâfur koyun buyurdular. Bundan dolayı, artık cenaze suyuna kâfur koymak sünnet olmuştur. Âlimler, cenaze suyuna kâfur koymanın bazı hikmetlerini zikretmişler; cenazenin yanında bulunan meleklerle insanlara güzel kokması içindir. Birçok özelliği daha vardır, bunlar kurutmak, soğutmak, içeriye işlemek, cenazeyi katılaştırmak, sinek ve haşereleleri defetmek, bozulmaktan korumak gibi şeylerdir. Bu hususta kâfur, güzel kokular içerisinde en keskin olanlardır.³⁰⁰

Kâfurun birçok tıbbi etkisi var olup, bunlardan bazılarını maddeler halinde sıralayacağız:

- 1- Solunum ve dolaşım uyarıcısıdır.
- 2- Uyanık kalmayı sağlanmasıyla, dikkati artırır.

²⁹⁷ Asımgil, **a.g.e.**, s. 139.

²⁹⁸ Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “Kâfur”, IV, 1828.

²⁹⁹ Asımgil, **a.g.e.**, s. 139–140; Alkan, **a.g.e.**, s. 32; Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “Kâfur”, IV, 1829.

³⁰⁰ es' San'anî, **a.g.e.**, III, 263.

- 3- Haricen ağrı kesici özelliğine sahiptir.
- 4- Mikrop öldürme özelliğine sahiptir.
- 5- Romatizmaya faydalıdır.
- 6- Vücutta kan dolaşımını kuvvetlendirir.
- 7- Kalbi kuvvetlendirerek, kalp yetersizliğini giderir.
- 8- Zatüre ve akciğer hastalıklarında faydalıdır.
- 9- Ateşli olan hastalıklarda da kullanılır.
- 10- Zehirlere karşı, panzehir etkisi vardır.
- 11- Öksürüğü yatıştırır.
- 12- İdrar söktürücüdür.
- 13- Adet kanamasını düzenler.
- 14- Beyin ve sinirleri uyarır. Kokusu, beyin ısınısını giderir.
- 15- Baş ağrısına iyi gelir.
- 16- Bronşların ifrazatını arttırır.
- 17- Uyuşturucu maddelerin zehirlenmesine karşı, etkilidir.
- 18 Gece terlenmesine karşı, etkilidir.
- 19- Kâfurdan bir miktar içmek, ishali keser.³⁰¹

2.6. MUZ (TALH)

Kur'an-ı Kerim'de bu ağaç ismi, sadece bir yerde geçmektedir. Allah Teâlâ, bize bu ağacın bir cennet meyvesi olduğunu şu ayette bildiriyor: “*Sağdakiler, ne*

³⁰¹ ez-Zehebi, **a.g.e.**, s. 167; Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “Kâfur”, IV, 1829; Asımgil, **a.g.e.**, s. 139–140; Alkan, **a.g.e.**, s. 32.

*mutlu o sağdakilere! Düzgün kiraz ağacı, Meyveleri salkım salkım dizili muz ağaçları, Uzamış gölgeler, Çağlayarak akan sular, Sayısız meyveler içindedirler; Tükenmeyen ve yasaklanmayan. Ve kabartılmış döşekler üstündedirler”.*³⁰²

Genel olarak hadis kaynaklarına baktığımız zaman, cennet ehli için sunulan meyveler arasında muz meyvesini bulamıyoruz. Ama müfessirlerin çoğunluğu, ayette geçen “talh” kelimesi, muz ağacı olduğunu söylemişler. Hz. Ali (ö. 40/660), İbn Abbâs, Mücahid (ö. 103/721, Hasan, İbn Züheyr, İkrime (ö. 107/725), Katâde, Ebu Hüreyre (ö. 57/677), Said el-Hudri (78/697) ve daha birçok âlim, Kur'an-ı Kerim'de geçen “talh” kelimesinden kasıt, muz ağacı olduğunu söylemişlerdir.³⁰³ Ayette geçen “talh” kelimesinin muz olmadığını söyleyen bazı âlimler de vardır. Bunun dünya muzuna benzer, meyvesi baldan tatlı bir ağaç olduğu zikretmişlerdir.³⁰⁴

Bu ayetlerde Allah Teâlâ, cennet ehli için hazırlanmış olan ikramlardan bahseder. Kuran'da ve hadislerde bize cennet ehli için hazırlanan nimetler anlatılırken, insanların nefislerinin hoşuna gidecek ve canlarının istediği, son derece lezzetli pek çok yiyecek olduğu bildirilmiştir. Özellikle dünyada da makbul yiyecekler arasında sayılan meyvenin her çeşidi cennet ehline bol bol sunulacaktır.

Bu ve buna benzer ayetlerin amacı, bize şunları bildirmektir: Cennet, öyle güzel nimetlerle doludur ki gözlerin görmediği, kulakların duymadığı ve insanoğlunun hayal bile edemediği şeylerdir. Yalnız Allah Teâlâ, bu nimetler hakkında bizi haberdar etmek için, bu ayetler adeta birer fotoğraf makinesi görevini görerek, onların fotolarını çekip bize sunuyor. Ama şunu bilmemiz gerekiyor ki, hiçbir fotoğraf aslının güzelliğini yansıtmaz. Allah Teâlâ, cennet hayatının birbirinden güzel nimetlerle dolu olduğunu söylemekte, bu güzel nimetlere düşkün

³⁰² el-Vakıa 56 / 27–34.

³⁰³ İbn Kayyim, **Hâdi'l-Ervâh ilâ Bilâdi'l-Efrâh**, Daru Alemlî'l-Fevaid, thk. Zaid Ahmed en-Neşiri, Riyad tsz. I, 345.

³⁰⁴ Yazır, **a.g.e.**, VII, 399.

olanların bu hayatı istemesini ve onu elde etmek için de durmadan çaba sarf etmek gerektiğini bildirir. Bu çaba, Kur'an-ı Kerim'de de belirtildiği gibi, Yüce Allah'ın emrettiği şeyleri yapmak, yasakladığı şeylerden de sakınmak, yani takvâ sahibi olmaktır.

Kur'an-ı Kerim'de geçen muz, cennet nimetleri arasında olup, insan sağlığı için faydası kanıtlanmış bir meyvedir. Kendine has olan güzelliğiyle, benzersiz lezzeti ve sayısız faydasıyla pek çok kişinin sevdiği bir nimettir. “Muz, sıcak bölgelerde yetişen, çok yıllık ve çok büyük otsu bir bitki cinsidir. Yurdumuzda Antalya ve Anamur çevresinde yetiştirilir. Muz ağacının gövdesi; toprak altında kök-sap veya soğan halinde bulunur. Yaprakları bu kök-saptan çıkar. Tabandaki çiçekleri meyve verir. Meyvelerin tamamı sarkık bir sapın üzerinde toplu halde bulunur. Nişasta ve şeker bakımından zengin, lezzetli bir meyvedir. Fırında veya güneşte kurutulduğu zaman çok besleyici bir un verir”.³⁰⁵

Kur'an-ı Kerim'de geçen muz, insanlar için pek çok faydası olup, bazılarını şöyle sıralaya biliriz:

- 1- Vücudun ihtiyacı olan bütün maddeleri karşılar.
- 2- Kemiklerin gelişmesini sağlar.
- 3- Nekahet devresini kısaltır.
- 4- Sinir zafiyeti ve yorgunluğu giderir.
- 5- Böbrek ve mafsal iltihabında, bağırsak hastalıklarında faydalıdır. Müzmin kabızlık çekenler fazla yememelidir.
- 6- Sindirimi kolay olan bir meyvedir.
- 7- Çocukların beslenmesinde çok faydalıdır.
- 8- Kalp ve damar sağlığı için çok faydalıdır.

³⁰⁵ Alkan, a.g.e., s. 48.

9- Muz, mide asidi üretimini dengeleyerek mide ülseri oluşumunu önler ve mevcut ülserin tahriş olmasını engel olur.

10- Muz, içerdiği vitaminler sebebiyle, göz sağlığı için çok faydalıdır.

11- Düzenli bir şekilde muz tüketmek hafızayı güçlendirir.

12- Yüksek ateş ve ishal gibi kilo kaybına neden olan hastalıklara karşı, besin değeri yüksek olan muz, çok faydalıdır.³⁰⁶

Muz'un faydalarından en iyi şekilde yararlanabilmek için olgunlaşmış muz tüketmeliyiz. Çürümeden hemen yemeliyiz, çünkü çürümeye başlamadan hemen önce tüketilen muz, taze halinden daha fazla antioksidan içerir.

2.7. NAR (RUMMÂN)

Bu ağaç türü Kur'an-ı Kerim'de, üç yerde geçmektedir: “O, gökten su indirendir. İşte biz her çeşit bitkiyi onunla bitirdik. O bitkiden de kendisinde üst üste binmiş taneler bitireceğimiz bir yeşillik; hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar; üzüm bağları; bir kısmı birbirine benzeyen, bir kısmı da benzemeyen zeytin ve nar bahçeleri meydana getirdik. Meyve verirken ve olgunlaştığı zaman her birinin meyvesine bakın! Kuşkusuz bütün bunlarda inanan bir toplum için ibretler vardır.”³⁰⁷ Çardaklı ve çardaksız (üzüm) bahçeleri, ürünleri çeşit çeşit hurmaları, ekinleri, birbirine benzer ve benzemez biçimde zeytin ve narları yaratan O'dur. Her biri meyve verdiği zaman meyvesinden yiyin. Devşirilip toplandığı gün de hakkını (zekât ve sadakasını) verin, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez.³⁰⁸ İkisinde de her türlü meyveler, hurma ve nar vardır.³⁰⁹ Evet, aynı havayla, aynı yağmurla, aynı rüzgârla, üzüm bahçelerini yaratan O dur, zeytin ve nar bahçelerini de

³⁰⁶ Alkan, a.g.e., s. 48; Turgay, a.g.e., s.151.

³⁰⁷ el-En'am 6/ 99.

³⁰⁸ el-En'am 6/ 141.

³⁰⁹ er-Rahman 55 / 68.

yaratan O dur, birbirine benzeyen ve benzemeyen, bütün nimetleri yaratan O dur, şekil ve tad bakımından, ağaç ve ot bakımından birbirine benzeyen ve benzemeyen her çeşidi yaratan Yüce Allah'tır.

Arapça'da nar kelimesi "rumman" kelimesiyle ifade edilir. Aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'de, bir cennet meyvesi olarak geçen nar meyvesi, hadislerde de geçer. Nitekim İbn Abbas, rivayet ettiği bir hadiste, cennette tek bir nar, o kadar büyüktür ki birden fazla insan onu yemesi için etrafında toplayabilir. Başka bir hadiste ise, cennet narının semer vurulmuş bir deve gibi iri olduğunu bildirilmiştir.³¹⁰

Nar, genel olarak, sıcak ülkelerde yetişen bir bitkidir. Yabani olarak en çok Batı Asya'da, Kuzeybatı Hindistan'da bulunur. Bununla beraber, ılıman iklimlerde ve Akdeniz bölgesinde de yetiştirilir. Yurdumuzda ise, tüm Anadolu ege ve Akdeniz de yetiştirilir. Nar, yurdumuzda yemiş olarak yenir, suyu içilir. Bazı ülkelerde nar, çeşitli ticari alanlarda kullanılır. Nar, çok eskilerden bile insanların tanıdıkları, yedikleri bir meyvedir. Hz. Süleyman mabedinde bile resimlerine rastlanılmıştır.³¹¹

Nar, Akdeniz geleneklerine göre, büyüdü ve şifalı olan bir bitki olarak kabul ediliyordu. Fenikeliler ve Mısırlılar, narı, kutsal olarak kabul edip dini ayinlerinde kullanıyorlardı. Bazı devletlerin paralarında nar resmi tanrı resmi ile birlikte bulunmuştur. Hükümdarlar, saraylarında verdikleri ziyafet sonunda, hazmettirici olarak nar suyu içerlerdi.³¹²

Nar meyvesinin bazı faydalarını şöyle sıralayabiliriz:

- 1- Vücudu kuvvetlendirir.
- 2- İshali keser.
- 3- Burun poliplerine faydalıdır.

³¹⁰ Abdurrahman Celaluddin es-Suyufi, **el-Büdüürü 's-Safire**, Beyrut 1991, s. 524.

³¹¹ Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, "Nar", V, 2457.

³¹² Asımgil, **a.g.e.**, s. 217.

- 4- Şerit düşürür.
- 5- Kolesterolü azaltıyor, kalbi kuvvetlendirir.
- 6- Zayıflara faydalıdır.
- 7- Mide için faydalıdır. Özellikle yanma yapan mideye faydalıdır.
- 8- Nar suyu idrar artırıcı ve kuvvet vericidir.
- 9- Midedeki bulantıyı engelleyerek, kusmaya mani olur.
- 10- Karaciğer için faydalıdır.
- 11- Kalp ve mide ağrıları için faydalıdır.
- 12- Hazmı kolaylaştırır.
- 13- Nar suyu, eklem iltihapları ve yüksek tansiyona faydalıdır.
- 14 Nar yaprakları, mikrop öldürücü özellikleriyle, iltihaplı yaralarda veya gargara olarak kullanılır.
- 15- Cilde sürüldüğü takdirde, yenileyip güzelleştirerek, cildi gençleştiriyor.
- 16- Ağızdaki zararlı bakteriyelleri öldürerek, ağız, diş ve diş etlerini korur.
- 17- Beyni koruyup, güçlendirir.
- 18- Boğaza, göğse ve akciğere faydalıdır.
- 19- Öksürüğe iyi gelir.
- 20- Nar suyu, karnı yumuşatır.
- 21- Vücuda bol besin sağlar.
- 22- Cinsel gücü artırır.
- 23- Ekmekle yenildiği zaman, ekmeğin midede bozulmasını önler.
- 24- Sıtma için faydalıdır.

25- Narın diğer bir faydası, merhem olarak kullanılıp, yaralara sürülür.³¹³

26- Bazı âlimler, dibağat diye bilinen, derinin rutubetini kurutan ve onu bozulmaktan koruyan bazı nebatlarla birlikte nar kabuğunu de zikretmiştir.³¹⁴

Bazı insanlar, nar yemeyi ihmal ederek tüketmiyor, bunun başlıca sebebi ise, soyup yemesi biraz zaman alıp, zahmetli olmasıdır. Ama bütün bu zahmetlere değecek kadar çok faydasının olduğu bilinmesi gerekir. Hatta bu konuda Hz. Ali (r.a.), narı zarıyla birlikte yemek, mide için çok faydalıdır demiştir.³¹⁵ Zehebi'nin de et-Tıbbu'n-Nebevi adlı kitabında, buna benzer bir ibare nakletmiştir.³¹⁶

³¹³ İbn Kayyim, **et-Tıbbu'n Nebevi**, s. 434; Asımğil, **a.g.e.**, s. 217–218; Alkan, **a.g.e.**, s. 50; Turgay, **a.g.e.**, s. 148–149.

³¹⁴ Davudoğlu, **Büluğ'ül-Meram Tercümesi ve şerhi**, Sönmez Yayınları, y.y.1967, I, 38–39.

³¹⁵ İbn Kayyim, **et-Tıbbu'n Nebevi**, s. 434.

³¹⁶ ez-Zehebi, **a.g.e.**, s. 123.

2. 8. ÜZÜM (INEB)

Kur'an-ı Kerim'de "ineb" ve "a'nab" Toplam 11 yerde geçmektedir.³¹⁷ Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: *"O, gökten su indirendir. İşte biz her çeşit bitkiyi onunla bitirdik. O bitkiden de kendisinde üst üste binmiş taneler bitireceğimiz bir yeşillik; hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar; üzüm bağları; bir kısmı birbirine benzeyen, bir kısmı da benzemeyen zeytin ve nar bahçeleri meydana getirdik. Meyve verirken ve olgunlaştığı zaman her birinin meyvesine bakın! Kuşkusuz bütün bunlarda inanan bir toplum için ibretler vardır."*³¹⁸ Bu ayette, Yüce Allah'ın kudreti, ilmi, hikmeti ve rahmetinin delillerini görürüz. İnsanlara ne kadar da mükemmel bir ihsan yapıldığına şahit oluyoruz. Bu ayette geçen bitkiler ise, çok yüce nimetler ve mükemmel ihsanlardır. Ayette önce hububat, sonra hurma, üzüm, zeytin ve rumman dört çeşit ağaç zikredilmiştir. Gördüğümüz gibi ekini, zikrettiğimiz bu ağaçlardan önce getirmiştir. Bunun sebebi de, ekin gıdadır, ağaçların meyvesi ise yemiştir. Gıda asıl olduğu için, yemişe mukaddemdir. Hurma da diğer meyvelere takdim edilmiştir, çünkü hurma ehemmiyetinden dolayı, Araplar'da gıda makamındadır. Bir de filozoflar, hurma ile hayvanlar arasında, pek çok özellik bakımından öyle bir benzerlik var ki bu benzerlikler, diğer bitki çeşitlerinde bulunmadığını söylemişlerdir. İşte tamda bu manya işaret olarak Hz. Peygamber (s.a.v.) "Halanız olan hurma ağacının kadrini bilin. Çünkü o, Hz. Âdem (s.a.v.)'in yaratıldığı toprağın arta kalanından yaratılmıştır" diyerek, bu benzerliğe işaret etmiştir. Hurmadan sonra üzümü zikretmiştir. Çünkü üzüm, meyveler içerisinde en şerefliyelerdendir. Zira üzümün faydası, ilk çıkışından başlar ve bu başlangıç son haline kadar bütün safhalarından devam eder. Üzüm ağacında ortaya çıkan ilk şey, yeşil, incecik, tadı mayhoş olan sürgünlerdir. Bundan yemek yapmak ve yiyeceklerde kullanılması da mümkündür. Daha sonra üzümün koruğu

³¹⁷ el-Bakara 2/266; el-En'am 6/99; er-Ra'd 13/4; en-Nahl 16/11, 67; el-İsra 17/91; el-Kehf 18/32; el-Mü'minun 23/19; Yasin 36/34; en-Nebe 78/32; Abese 80/28.

³¹⁸ el-En'am 6 / 99.

(olgunlaşmamış şekli) meydana çıkar, bu da ister hastalar için ister sağlıklı kimseler için güzel ve hoş bir yiyecektir. Üzümün kuruğundan, safrası olanlara yararlı şuruplar da yapılır. Buda belki de ekşili meşrubatların en lezzetlisidir. Bu merhaleden sonra üzüm, tam olgunlaştığında, çok tatlı ve iştah kabartıcı olur. Üzümden sıkça kullandığımız bazı şeyleri de yapıyoruz. Bunlar, kuru üzüm, pekmez, sirke, pestil, sucuk, kesme, helva ve benzeri gıda maddelerini sayabiliriz. Bütün bunların faydalarını, saymaya kalkarsak ciltler dolusu kitaplarla ancak mümkün olabilir. Hekimler, üzümün çekirdeğinden bazı karışımlar yapar ki, buda midesi zayıf olan kişi için pek çok fayda sağlar. Demek üzüme yemişlerin sultanı denilirse kelam yerindedir. Zeytine gelince, onunda pek çok faydası vardır. Zeytinin kendisi de taneleri de yenebilir. Yağı da çıkarılır ki bu yağın faydası, insanlara pek çoktur. er-Razi son olarak narın özelliğini de belirterek; narın durumu gerçekten insanlara, hayranlık veriyor. Zira nar, dört şeyden oluşmaktadır. Bunlar kabuğu, zarı, çekirdeği ve suyudur. Bunlar arasında nar suyu, gayet lezziz, hoş ve tabiatı mutedil olanlar için de, en münasib olanıdır. Bünyesi zayıf olanlar için, adeta bir takviye ve performans artırıcıdır. Nar hakkında iyice düşündüğümüz zaman, Yüce Allah'ın kudreti ve rahmetini görebiliyoruz. Zira narda birbirinden tamamıyla farklı iki zıd mevcuttur. Netice olarak Yüce Allah, bu dört kısım bitkiden bahsetmiş, zira bunlar, bitki çeşitlerinin en şereflieleridir. Bunları zikretmesiyle dikkatimizi diğer bitkilere çevirmek istemiştir.³¹⁹

Başka bir ayette Allah Teâlâ, şöyle haber vermektedir: “*Biz, yeryüzünde nice nice hurma bahçeleri, üzüm bağları yarattık ve oralarda birçok pınarlar fişkirttik.*”³²⁰ Allah Teâlâ bu ayette, bütün meyveler arasında özellikle hurma ve üzümü zikretmesinin sebebi, bunlar meyvelerin en lezzetlileri ve en tatlı olanlarıdır. Bu tatlılık ise, hurmada daha fazladır. İkinci bir sebep ise, bunlar hem katık, hem meyve sayılırlar. Diğer meyveler ise böyle değildir. Üçüncü bir sebep ise bunların

³¹⁹ er-Râzi, a.g.e., XIII, 115–116.

³²⁰ Yasin 36 / 34.

faydaları, diğer meyvelerin faydalarından daha çoktur. Çünkü bunlar, diğer meyvelerin aksine uzak yerlere bozulmadan da taşına bilir. er-Razi bu ayette diğer önemli bir noktaya daha dikkat çekmiştir; Allah Teâlâ, burada hurmayı ağacı ile üzümü ise meyvesi ile zikretmiştir. Yani temr yerine nahl, kerm yerine ise, ineb demiştir. Zira üzümün çubuğu, üzüme nisbetle önemi ve faydası daha azdır. Ama Hurma ağacı ise, meyvesiyle hemen hemen aynı önemi taşımaktadır. Bundan dolayı, kıymetlidir ve verimlidir. Çünkü çoğu kaplar ondan yapılır, kabuğundan yararlanılır.³²¹

Allah Teâlâ, Araplar'ın dikkatlerini çekmek için, onların arasında çok değerli iki besin kaynağı olan hurma ve üzümü, Kur'an'da sık sık zikretmektedir. Allah Teâlâ, bu ayetlerle, İnsanların dikkatini bazı konularda toplayarak, kendi kudretinin eşsizliğini göstermiştir. Allah Teâlâ, hem insanı hem de onun faydalandığı nimetleri yaratmıştır. İnsanlar, tüm bu durumların karşısında, haddini bilip Yüce Allah'a karşı gelmemelidir. Kur'an'da zikri geçen tüm sebzeler, meyveler ve bitkileri yaratan, onları var eden Yüce Allah'tır. Yani tüm bunlar, insanların çalışması, yorulması, enerjisi ve kuvveti ile değil, sadece Allah'ın rahmetiyle meydana gelmiştir.

Üzüm, Kuzey Amerika'nın güney tarafında, kuzey Afrika ülkelerinde, Güney Avrupa'da, İspanya, Fransa, İtalya, Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya ve Türkiye'de yetiştirilmektedir. Ülkemizde Ege bölgesinde yetiştirilen üzümler meşhurdur. Üzüm, gerek yaprağıyla, gerek kurusuyla, gerek çekirdeğiyle, gerek kuruğuyla, velhasıl her şeyiyle insan sağlığı ve sıhhati için önemli bir rol oynamaktadır. Özetle Üzüm, insanlar için büyük bir enerji kaynağıdır. Araba için yakıt ne ise, insan için de enerji odur. Allah Teâlâ, üzümü, hem bu dünyada hem de ahirette insanlara verdiği bir nimettir. Üzüm, hem meyve, hem azık, hem katık, hem ilaç hem de içecektir.³²²

³²¹ er-Râzi, **a.g.e.**, XVI, 67.

³²² İbn Kayyim, **et-Tıbbu'n Nebevi**, s. 472; Asımgil, **a.g.e.**, s. 288.

Üzüm, içinde bol miktarda potasyum, magnezyum, demir, kalsiyum, fosfor ve glikoz bulunmaktadır. Vitaminler olarak, en çok B ve C vitaminleri barındırır. İşte tüm bunlara binaen, Üzüm ve kuru üzümün bazı tıbbi faydalarını, maddeler halinde zikredeceğiz:

- 1- Bedeni ve zihin gücünü artırır.
- 2- Üzüm içerisinde bulunan demir maddesinden dolayı, kan yapıcıdır.
- 3- Vücutta biriken zararlı maddelerin dışarı atılmasını sağlar.
- 4- Yüksek tansiyonu düşürür.
- 5- Mide ülseri ve gastrit için faydalıdır. Mideyi, kuvvetlendirir.
- 6- Karaciğer, Akciğer, Dalak hastalıkları, romatizma ve mafsallı iltihabında faydalıdır.
- 7- Kabızlığı giderir.
- 8- Kalbi kuvvetlendirir.
- 9- Kanı temizler.
- 10- Şişmanlıkta faydalıdır.
- 11- Hamile kadınların mide bulantısını önler.
- 12- Cilt güzelliğini sağlar.
- 13- Nekahet devresinin kolayca atlatılmasına yardımcı olur.
- 14- Böbreklerdeki ağrıyı giderir, kum ve taşların düşürülmesine de yardımcı olur.
- 15- İdrar artırıcıdır.
- 16- Damar sertliğinden dolayı, kan dolaşımı düşük olan kimselerde tavsiye edilir.

- 17- Mesane ağrısına iyi gelir.
- 18- Kuru üzüm, ciğeri rahatlatır ve fayda sağlar.
- 19- Kuru üzüm, hafızayı güçlendirir.
- 20- Besin bakımından incire eş değerdir.
- 21- Kalorisi yüksek olduğu için, insana canlılık ve zindelik verir.³²³

2.9. ZENCEFİL (ZENCEBİL)

Kur'an'da zencefil kelimesi, cennette iyi insanlara ihsan edilecek nimetlerden söz ederken adı geçen bir ağaçtır. Allah Teâlâ, şöyle buyuruyor: “*Onlara orada bir kâsedan içirilir ki (bu şarabın) karışımında zencefil vardır. (Bu şarap) orada bir pınardandır ki adına Selsebil denir.*”³²⁴ Bundan önceki ayetlerde Allah Teâlâ, Cennet ehli için hazırlanmış olan yiyecek, giyecek, meskenlerinin niteliklerini ve orada nasıl oturacaklarından bahsettikten sonra, bu ayetlerde ise Yüce Allah, cennet ehli için hazırlanmış olan içecek ve o içeceklerin kaplarından bahsetmiştir. Zencefil baharat karışımları arasına konan, köklü bir bitki olup, kokusu çok hoştur. Zencefil, sıcak ülkelerde yetişir. Hoş kokulu, iştah açıcıdır. Mideyi bozmaz, ekşimeye neden olmaz. Sindirimi çok kolaydır. Hekimlikte de kullanılır. Zencefilin ana vatanı Asya'nın tropikal bölgeleridir. Yetiştigi yerler Şam, Avustralya, Malezya, Çin, Hindistan, Batı Afrika ve Amerika Birleşik Devletleri'nin tropikal bölgelerinde yetiştirilmektedir.³²⁵

Âlimlerin çoğunluğuna göre, burada geçen “Selsebil” kelimesinden maksat, İçimi ve boğazdan geçişi kolay ve tatlı olan sular için kullanılır. Allah Teâlâ, cennet ehlinin şarabından bahsederken, bunun karışımında zencefilin de olduğunu görüyoruz. Bunun sebebi, Araplar kokusunun hoşluğundan dolayı, içeceklerine

³²³ İbn Kayyim, **et-Tıbbu'n Nebevi**, s. 421; Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “Üzüm”, VI, 3234; Alkan, **a.g.e.**, s. 47. 66.

³²⁴ el- İnsan 76 / 17–18.

³²⁵ Zuhayli, **a.g.e.**, XV, 318; Turgay, **a.g.e.**, s.156.

zencefil katmayı severler. Zira zencefil, o içekte bir tür acı meydana getirir ki o acı, boğazda tadını bir müddet hissetme özelliğini kazandırır ve yiyeceğin hazmedilmesini de kolaylaştırır.³²⁶ Zencefilin ne kadar değerli bir bitki olduğuna delil olarak, şu olay yeterlidir: Peygamber Efendimize Rum Kralı tarafından, bir zencefil küpü hediye edildi. Efendimiz (s.a.v.) de bunu kendine aldığı gibi, ashabına da biraz dağıtmıştır.³²⁷

Zencefil, hem baharat hem de sağlık alanında dünyanın en güzel bitkisidir. Dünyanın en büyük zencefil üreticisi Hindistan'dır. Dolayısıyla en makbul ve en iyi zencefil de yine orada yetiştirilir. Zencefilin pek çok faydaları arasında, bazı faydalarını maddeler halinde sıralayacağız.

- 1- Mide bulantısını geçirir.
- 2- Deniz tutmasına iyi gelir.
- 3- Sindirimi hızlandırır.
- 4- Baş dönmesine iyi gelir.
- 5- Mide ve bağırsaklarda oluşan gazları azaltır.
- 6- Kronik ağrıları azaltır.
- 7- Kas ağrılarını hafifletir.
- 8- Romatizma ağrılarına iyi gelir.
- 9- Solunum yollarını açar.
- 10- Alerjik reaksiyonları azaltır.
- 11- Soğuk algınlığı belirtilerini hafifletir.
- 12- Kan şekerini düşürür.

³²⁶ er-Râzi, **a.g.e.**, XXX, 250; el-Kurtubi, **a.g.e.**, XXI, 476.

³²⁷ en-Neysâbüri, el-Müstedrek, IV, 135.

- 13- Kan dolaşımını güçlendirir.
- 14- Hazımsızlığa iyi gelir.
- 15- Adet ağrılarını azaltır.
- 16- Boğaz ağrısına iyi gelir.
- 17- Terlemeyi arttırarak ateşi düşürür.
- 18- Karnı yumuşatır.
- 19- Cinsel gücü artırır.
- 20- Üşütmelere karşı son derece iyi gelir.
- 21- Hafızayı güçlendirerek, ezberleme gücünü artırır. Aynı zamanda beden gücünü de artırır.
- 22- Zehirlenmeye karşı etkilidir.
- 23- Vücuda oluşan fazla balgamı söktürür.
- 24- Göz kararmasına faydalıdır.
- 25- Ağız kokusunu güzelleştirir.
- 26- İştah açıcıdır.
- 27- Bazı uzak doğu ülkelerde hoş kokusu ve iyileştirici özelliğinden dolayı, kahve, çay ve ıhlamur gibi, içeceklerde kullanılır.
- 28- Ses kısıklığına iyi gelir.
- 29- Kolesterol ve tansiyon düşürücü özelliği var.
- 30- Kışta soğuk ve nezle tedavisinde en iyi doğal tedavi yöntemlerdendir.
- 31- Kan dolaşımına ve böbreğe iyi gelir.
- 32- Zencefil yağı, bağırsak kurtlarının düşürülmesinde yardımcı olur.
- 33- Ciddi bilinen bir yan etkisi yoktur.

34- Özellikle yaşlı insanlar için faydalıdır.³²⁸

2.9. ZEYTİN (ZEYTÛN)

Kuran'da dikkat çekilen diğer bir ağaç da zeytin ağacıdır. Son yıllarda yapılan araştırmalarla, zeytinin yalnızca lezzetli bir besin değil, aynı zamanda önemli bir şifa deposu olduğunu da ortaya koymuştur. Zeytin anlamındaki zeytûn kelimesi, Kur'an-ı Kerim'de toplam altı yerde geçmektedir. Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: *“İnsan, yediğine bir baksın! Yağmurlar yağdırdık, sonra toprağı göz göz yarıdık, bu suretle orada ekinler bitirdik, üzümler, yoncalar, zeytinlikler, hurmalıklar, iri ve sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar bitirdik. (Bütün bunlar) sizi ve hayvanlarınızı yararlandırmak içindir”*.³²⁹ Bu ayetlerde Allah Teâlâ, insanlara kendi yiyeceklerine bakmasını ve düşünmesini emretmektedir. Bütün bu imkânları insanlara sağlayan, bizzat Yüce Allah'tır. Eğer Allah, bu tür imkânları sağlamasaydı, insanlar, bütün göç ve kuvvelerini harcasaydı yine bunları yapamazdı. Bütün bu nimetlerin meydana gelmesi de, yağmurun inmesine bağlıdır. Yağmurun yağması da Mevdudin'in dediğı gibi; “Güneşin ısıyla denizlerden su buharlaşır ve bulutlar oluşur. Rüzgârlar onları dünyanın çeşitli bölgelerine götürür ve yükseklerde soğuk havanın etkisiyle tekrardan su haline gelirler. Yağmurun yağmasıyla birlikte, bu su yeryüzünde kuyulardan, çeşmelerden, nehir ve derelerden akar-gider. Dağlarda kar halinde kalır ve yağmur mevsimleri dışında, bu kar eriyerek nehirlerden suların akmasını sağlar”. Bahsettiğimiz bu sistem ve düzeni, yaratan insan mı acaba? Elbette tüm bu sistemleri yaratan Yüce Allah'tır. Eğer Allah Teâlâ, insanoğlunun rızkını elde

³²⁸ İbn Kayyim, **et-Tıbbu'n Nebevi**, s. 478–479; **Zadu'l-Mead, Müessesetü'r-Risale**, Beyrut 1998, IV, 293; ez-Zehabi, **a.g.e.**, s. 127; Alkan, **a.g.e.**, s. 70; Turgay, **a.g.e.**, s. 156; Maranki, **a.g.e.**, 225–226; Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “Zencefil”, VI, 3396.

³²⁹ Abese 80 / 24–32.

edebilmesi için bu imkânları hazırlamamış olsaydı, insanoğlu hayatını nasıl idame ettirecekti? Elbette hiçbir şekilde hayatını devam ettiremezdi.³³⁰

Zeytin ağacı, çok eskiden beri meyveleri ve yağı için yetiştirilen bir ağaçtır. Zeytin, salamura yapılarak yendiği gibi, ezilerek yağ çıkarmakta da kullanılır. Aynı zamanda zeytin, endüstri değeri yüksek olan bitkilerin başında geliyor. Zeytin ağacı, ortalama yüksekliği 2–8 metre arasında olup, ilkbahar aylarında yeşilimsi beyaz çiçekler açarak, kışın de yapraklarını dökmeyerek, meyvesini sonbaharda veren uzun ömürlü bir ağaçtır. Zeytin ağacı, uzun ömürlü olup 700, 1000, hatta 2000 seneye kadar yaşayanlarda vardır. Nitekim “Filistin'deki bazı zeytin ağaçları İsa Peygamber'den bu yana var olduğu söylenmektedir”.³³¹ Zeytin ağacının yetiştiği yerler, Akdeniz iklimi ve deniz kıyısı olduğu yerlerde yetişir. Yurdumuzda da Ege ve Akdeniz bölgelerinde, hem yabani hem de aşılınmış zeytin ağaçları yetiştirilir.³³²

Kur'an-ı Kerim'de zeytinden bahsedildiği başka bir ayet ise, şöyledir: “*O, gökten su indirendir. İşte biz her çeşit bitkiyi onunla bitirdik. O bitkiden de kendisinde üst üste binmiş taneler bitireceğimiz bir yeşillik; hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar; üzüm bağları; bir kısmı birbirine benzeyen, bir kısmı da benzemeyen zeytin ve nar bahçeleri meydana getirdik. Meyve verirken ve olgunlaştığı zaman her birinin meyvesine bakın! Kuşkusuz bütün bunlarda inanan bir toplum için ibretler vardır*”.³³³ Burada Allah Teâlâ, insanlara şöyle bir mesaj vermek istiyor: Ey insan! Bak ve ibret al. Meyve ilk çıktığı zaman ve olgunlaştığı zaman bak ve bu iki durum arasında mukayese yap. Göreceksin ki bütün bu durumlar, Yüce Allah'ın öldükten sonra diriltmeye kadir olduğuna ayetler vardır. Ama bu ayetler ve nişaneler, ancak iman eden bir topluluk için fayda olup, onları

³³⁰ el-Mevdudi, **a.g.e.**, VII, 42–43.

³³¹ el-Mevdudi, **a.g.e.**, III, 409.

³³² Asımgil, **a.g.e.**, s. 307; Gültekin ve diğerleri, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, “Zeytin”, VI, 3399.

³³³ el-En'am 6 / 99.

düşündürür. Onlar bu manzaraya bakarak, Yüce Allah'ın kudreti ve azametini anlarlar.

Zeytinin mübarek bir ağaç olduğunu bizzat Allah Teâlâ, şöyle haber veriyor: *“Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu,) nûr üstüne nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir”*.³³⁴ Evet, zeytin hem katık hem şifadır. Pek çok yerde halkın katığı ve yağı olan, pek çok ilaca katılan ve pek çok hastalığa şifa olan yağ, ondan elde edilmektedir.³³⁵ Zeytinin mübarek bir ağaç olduğunun bazı yönleri şöyledir: Zeytin, hem kendisi hem yağı hem de yaprağıyla, insanların geçim kaynağı olup, değişik ilaç ve tedavilerde sık sık kullanılmaktadır. Nasıl ki Allah Teâlâ, bunun mübarek bir ağaç olduğunu söylemiş, aynı zamanda Peygamber Efendimiz de bunun mübarek bir ağaç olduğunu bir hadisi şerifte şöyle buyurmuştur: "Zeytinyağı yiyip onunla yağlanın. Çünkü o, mübarek bir ağaçtandır"³³⁶ diyerek, zeytinyağının insanlar için çeşitli yönlerden yararlı olduğuna dikkat çekmiştir. Netice olarak, zeytin ve zeytinyağı, hem Kur'an'da hem sünnette bereketli, kutlu, uğurlu, sayısız yarar sağlayan anlamına gelen, mübarek sıfatıyla nitelendirilmiştir. Yapılan araştırmalarda yağların kalbe iyi gelmediği tesbit edilmiştir. Ama diğer tüm yağların aksine zeytinyağı, uzmanlar tarafından, başta kalp ve damar sağlığı için olmak üzere en çok tavsiye edilen yağ çeşidi olarak bilinmektedir.³³⁷

³³⁴ en-Nur 24 / 35.

³³⁵ Zuhayli, **a.g.e.**, XV, 692.

³³⁶ ez-Zehebi, **a.g.e.**, s. 127–128.

³³⁷ Yahya, **a.g.e.**, II, 41.

Zeytin ağacının değerini gösteren bir başka hadis-i şerifte ise şöyledir: Muaz (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.v.) bir zeytin çubuğu ile dişlerini misvak etmiş ve Peygamber efendimizin şöyle dediğini duymuştur: "Zeytin (ağacının çubuğu) ne güzel misvaktır! O mübarek bir ağaçtandır, ağza hoş bir koku verir ve dişlerin sarılığını giderir. O benim de, benden önceki Peygamberlerin de misvakıdır" buyurarak, bu hakikatleri bize bildirmiştir.³³⁸

Zeytin ve zeytinyağının bazı tıbbi faydalarını, maddeler halinde sunacağız:

1- Zeytinyağı, safra akışını artırır. Safra taşını dökerek, yeniden oluşmasını engeller.

2- Zeytinyağı, karaciğerin tamirini yaparak, onu çalıştırır.

3- Zeytinyağı, karaciğer ağrılarını keser.

4- Zeytinyağı, sarılıkta faydalıdır.

5- Zeytinin yaprakları ve kabukları, yüksek tansiyonu düşürür.

6- Zeytin yaprakları, kaynatılıp birer su bardağı içilmeye devam edilirse, kandaki şeker miktarını düşürür.

7- Zeytin yaprağı kaynatılıp balla tatlandırılarak aç karnına (sabah) birer su bardağı içilirse, bağırsak solucanlarının düşürülmesine yardımcı olur.

8- Zeytinyağı, içindeki azotlu maddeler sebebiyle besleyicidir.

9- Zeytinyağı, içindeki fosfor maddelerinden dolayı, vücuda kuvvet verir.

10- Yeşil zeytin yemek, ağız kokusunu giderir.

11- Zeytin ağacının sakızı, çam sakızı, keten tohumuyla karıştırılıp balla macun yapıp birer tatlı kaşığı aç karına yenmeye devam edilirse, mide ülseri için faydalıdır.

³³⁸ el-Kurtubi, a.g.e., XXII, 363.

12- Zeytinyağı, karaciğerin ilacıdır. Hâlis sızma zeytinyağı aç karnına yenmeye devam edilir. Mutlaka her sofrada zeytinyağı bulunmalı, yemeklere zeytinyağı katmalı, zeytinyağlı enginar da karaciğer hastalıklarına çok faydalıdır.

13- Zeytinyağı kına ile krem yapılıp kaşınan yerlere sürülür. Aç karnına zeytinyağı içilirse, kaşıntı için faydalı olur.

14- Zeytinyağı, jöle olarak da kullanılır. Zeytinyağı, çörek otu yağı karıştırılıp saç diplerine sürülürse, saç için faydası çok olur.

15- Zeytinyağı, böbrek taşı ve kumu için faydalıdır. Aç karnına yarım çay bardağı zeytinyağına 1 limon sıkılıp içilmeye devam edilir.

16- Hâlis zeytinyağı, sıcak suyla beraber içilirse karın ağrıları için faydalı olur.

17- Yemeklerde zeytinyağı yenilirse, hazmı kolaylaştırır.

18- Yemeklerde zeytinyağı yenilirse, beyin hücrelerinin gelişmesini sağlar.

19- Zeytinyağı, Yanık kremi olarak da kullanılır, yumurta akı, zeytinyağıyla krem haline getirilip, bal mumu eritilip içine zeytinyağı dökülüp soğumaya terk edilerek, yanıklara sürülür.

20- Zeytinyağı, pelesenk yağıyla karıştırılıp ovulursa, romatizma için fayda sağlar.

21- Zeytinyağına zambak yağı karıştırılıp yüze sürülürse, cildi temizler.

22- Yemekler zeytinyağı ile yapılırsa yemek ve gıda zehirlenmesini önler.

23- Bütün yağlar bağırsakları zayıflatır; ancak zeytinyağı güçlendirir.

24- Zeytinyağı içinde E vitamini olduğu için kansere karşı koruyucudur.

25- Zeytinyağı, içinde A vitamini olduğu için göze faydalıdır.

26- Aç karnına zeytinyağı yemek, kanı temizler, cildi güzelleştirir.

27- Gövde kabukları ve yaprakları, iştah açıcıdır.

28- Zeytinyağı, ishal edici özelliğine sahiptir.

29- Zeytinyağının içerdiği E, A, D ve K vitaminleri sayesinde, çocukların ve erişkinlerin kemik gelişimine yardımcı oluyor.³³⁹

Sonuç olarak zeytin, hem yaprağı hem de yağıyla, insanlar için ne kadar değerli bir besin olduğunu anladık. Zira Yüce Allah, Kur'an'da zeytinle yemin ederek, adeta bunun önemini bize 1400 küsur sene önceden bildirdi. Bundan dolayı, ne yapıp ederek mutlaka yemeklerimize zeytinyağı katmalıyız. Yemeğe katılan zeytinyağı yağ değil, aslında ilaçtır, şifadır. Özellikle karaciğeri rahatsız olanlar için zeytinyağı çok güçlü bir ilaçtır.

³³⁹ Alkan, **a.g.e.**, s. 70; Asımgil, **a.g.e.**, s. 307; Yahya, **a.g.e.**, II, 42-50.

SONUÇ

Bitkilerin varlığı yeryüzünde yaşayan insanlar için vazgeçilmez birer unsurdur. İnsan hayatı için nasıl ki, yemek ve su temel ihtiyaçtır. Temel ihtiyaçlarımız karşılanmadığı zaman yaşantı tehlikeye girer ve sürdürülemez bir hal alır. Aynen bitkiler de insan hayatı için temel ihtiyaçtır. Bitkiler, yeryüzünde yaşayan doğal canlı topluluklarının yaşamına da önemli katkılar sağlar. Birçok estetik ve işlevsel özelliklerinin yanı sıra toprağın verimliliğine katkıda bulunur, erozyonu azaltır, yaban yaşamı için besin ve barınak sağlar, sağlıklı bir ekosistemin oluşturulmasına katkıda bulunur ve yerel çevre koşullarına en iyi şekilde uyum sağlayarak daha az gübre, ilaç gibi kimyasal madde girdisine ve diğer bakım önlemlerine gereksinim gösterir. Bitkilerin, yeryüzündeki ısı kontrolünün sağlanması, atmosferdeki gazların dengesinin korunması gibi görevleri de vardır. Bu görevler ve faydalar, sadece insanlar için değil bütün canlılar için son derece büyük önem taşıyan başka dengeler de vardır ki bütün bu dengeleri sağlayan da yine bitkilerdir.

Bitkilerin faaliyet ve görevleri sadece bunlardan ibaret değildir. Sizin de bildiğiniz gibi yeryüzündeki yaşamın temel enerji kaynağı Güneş'tir. Yalnız canlılar içerisinde bulunan insanlar ve hayvanlar, güneş enerjisizinden doğrudan faydalanmazlar, çünkü bünyelerinde bu enerjiyi direkt olarak kullanabilecekleri sistemler yoktur. Bundan dolayı insanlar ve hayvanlar, güneş enerjisini bitkilerin ürettiği besinler vasıtasıyla kullanabilirler. Demek ki, hücrelerimiz tarafından

kullanılan enerjilerin hammaddelerinin tümü, bitkiler aracılığıyla bize ulaşan güneş enerjisidir. Örneğin çayımızı içerken aslında güneş enerjisini içiyoruz, ekmek yerken dişlerimizin arasında bir miktar güneş enerjisi giriyor. Dolayısıyla biz, bilmeyerek de olsa bitkilerin vasıtasıyla, güneş enerjisini sürekli alıyoruz. Hayvanların durumu da bu hususta insanların durumundan farklı değildir. Onlar da bitkilerle beslenir ve dolayısıyla bitkilerde bulunan Güneş enerjisini dolaylı olarak alırlar.

Kur'ân-ı Kerîm, insanlara bambaşka bir değer vermiştir. Bu konuyu bize bildiren ve hatırlatan bizzat Yüce Allah'tır. Her şeyden önce insanı muhatap almış ve ona hitap etmektedir. Kur'ân, bütün insan tabakalarına hitap eden bir ilahi kitaptır. Bundan dolayı sadece bir zikir kitabı değildir, insanlara yalnız dinî, ahlâkî, hukukî kanun ve kaideler getirmekle kalmamış, Kur'ân, aynı zamanda bize şu ana kadar en mükemmel koruyucu hekimlik kaide ve prensiplerini de öğretmiştir. Kur'ân'ın Furkan, Zikir ve Şifa gibi birçok isimleri vardır. Yalnız bu isimler içerisinde bize en çok cazip gelen "şifa" ismidir. Bunun sebebi de muhtemelen bu kelimenin dilimizde bütün bedeni ve psikolojik hastalık ve rahatsızlıklarına şifa olduğu içindir.

Kur'ân-ı Kerîm'de, bazı sebze ve meyvelerin adları zikredilmiş; fakat tafsilâtlı bir şekilde bu maddelerin inceliklerine, özelliklerine ve faydalarına yer verilmemiştir. Zira Kur'ân-ı Kerîm, ibadet konusunda da böyle davranmış. Kur'ân-ı Kerîm'de, namaz kılın deniliyor, ama namazın nasıl kılınacağı bize detaylı bir şekilde bildirmemiştir. Şunu da bilmemiz gerekiyor: Eğer Kur'ân-ı Kerîm, bunları tafsilâtlı bir şekilde açıklasaydı, Kur'ân'ın indiriliş gayesine ters düşerdi. Zira Kur'ân-ı Kerîm, bir ansiklopedi kitabı değildir. Kur'ân'da bahsi geçen bu gıda maddelerinin, insan sağlığı için ne kadar önemli olduğun mutlaka gözden geçirilmeli ve araştırılmalıdır. Zaten biz bu tezimizde de elimizden geldiği kadar bunun araştırmasını yapmaya çalıştık. Zira bu bitkilerde, protein, karbonhidrat ve yağlar vardır. Binlerce bitki arasında bunların Kur'ân-ı Kerîm'de, zikredilmesi asla bir tesadüf değildir. Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de bu bitkilerden bahsetmekle, bir yönüyle şunu ifade ediyor: Ey insan! Ben bu bitkilerden bahsettim, zira bu bitkilerde öyle faydalar vardır ki, senin hayatının idamesi için vazgeçilmez birer unsurdur.

Senin sağlığın için gerekli olan bütün Şeyler, bunlarda saklı olup bunların değerlerini bilmelisin.

İslam dini, insana değer vermiş, dolayısıyla insan için önem taşıyan her Şeye de değer vermiştir. Yüce Allah, Kuran-ı Kerim'de bu konuyla ilgili detaylı bilgileri vermiştir. Bundan dolayı, Kuran-ı Kerim'de insanlar için hayati önem taşıyan bitkilerden de bahsedilmektedir.

Kuran-ı Kerim'in, bitkilerden bahsetmesinin sebebi insan saadetinin sıkı bir Şekilde bitkilere bağlı olmasıyla alakalıdır. Bundan dolayı İnsan, sadece Allah Teâlâ'nın bitki nimeti karşısında ne kadar Şükür borcu olduğu anlaŐılır. Bu kadar hayati önem taşıyan bitkilerin, Allah Teâlâ'nın bunları insana takdim etmesiyle, insanoğlunun ne kadar denilmez bir borcun altına girdiğini idrak edebiliriz. Bu nasıl önemli bir borç olmasın ki? Allah Teâlâ'nın Kuran-ı Kerim'de zikrettiği bitki ve ağaçlara, baktığımız zaman, Yüce Allah'ın birliğini, yüceliğini ve muazzam kudretini bize, gösteriyor. Unutulmamalıdır ki insanın doğduğunda beŐiđinden tut öldüğünde tabutuna kadar olan bütün ihtiyaçlarını karŐılayan bitkiler ve ağaçlardır.

Allah Teâlâ insanlara binlerce nimet vermiştir. Biz bu nimetleri saymaya kalkarsak asla sayamayız. Her Şeyden nce Allah Teâlâ bize hayat nimeti vermiştir. Bir düŐünün doğmadan önce hiçbir yerde değildik. Yani biz bir hitik. Bizi Yüce Allah yarattı. Bir diğer nimet ise, Allah Teâlâ bize tat ve koku alma duyusunu verdi. Eğer Yüce Allah bize bunları vermeseydi biz sevdiğimiz bir Şeyi yediğimizde onun tadını alamazdık. Allah Teâlâ, Kuran-ı Kerim'de bize verdiği nimetleri sıralaması esnasında bitkileri ve ağaçları da sıralamıŐtır. Zira bunlar; Bütün hayvanatın rızkının temelidir. Eğer bitkiler ve ağaçlar olmazsa hiçbir zihayat yaŐayamaz ve bilhassa bu zihayat içerisinde yaşayan insan, kat'iyyen hayatını devam ettiremez. Çünkü dünyada, bütün hayatlar birbirleriyle bağlantılıdır. İnsanın rızkı hayvanlara hayvanların rızkı ise, bitkilere ve ağaçlara bağlıdır. Dolayısıyla bitkilerin, insan hayatında ne kadar önemli olduğunu anlarız. Bitkiler olmazsa insan için yaŐamanın mümkün olmadığını anlarız.

Bu tezimizden de anlaşıldığına göre, Kur'ân'da bahsi geçen sebze ve meyvelerin, çok değerli birer besin kaynağı olduğunu ve bazı hastalıkların tedavisinde müessir olduğunu tıp dahi kabul etmektedir.

KAYNAKÇA

ABDULBAKİ, Muhammed Fuat (ö. 1968/1389), **el-Mu'cemu'l-Mufehres li-Elfâzi'l-Kur'an'ı-Kerîm**, Dâru'l- Kütüb Mısır 1945.

ALKAN, Avni, **Şifalı Bitkiler Kitabı**, Copyright 2003.

ALUSİ, Ebu'l-Fazl Şihabu'd-din Mahmud el-Bağdadî (ö. 1270/1854), **Ruhu'l Meânî fi Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azîm ve 's-Sebu'l-Mesanî**, Daru İhyai't-Turasi'l- Arabî, Beyrut tsz.

ARSLAN, Ali (ö. 1430/2009), **Büyük Kur'an Tefsiri**, Arslan Yayınları, İstanbul 1995.

ASIMGİL, Adil, **Şifalı Bitkiler**, Timaş Yayınları, İstanbul 1997.

AYDÜZ, Davut, **Tefsir Tarihi Çeşitleri ve Konulu Tefsir**, Işık Yayınları, İstanbul 2004.

BEHİY, Muhammed, **Nahve'l-Kur'an**, Kahire 1986.

BİLMEN, Ömer Nasuhi (ö. 1392/1971), **Büyük İslam İlmihali**, Bilmen Yayınları, İstanbul 1966.

_____ **Hukuki İslamiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu**, Bilmen Yayınevi İstanbul 1966.

BUHARİ, Muhammed b. İsmail (ö. 256/8709, **el-Camiu's-Sahih**, Beyrut 1990.

CANAN, İbrahim (ö. 1430/2009), **Kütüb-i Sitte Tercüme ve şerhi**, Akçağ Yay. Ankara tsz.

DARTMA, Bahattin, **Kur'an ve Ekoloji**, Rağbet Yayınları, İstanbul 2005.

DAVUDOĞLU, Ahmed (ö. 1983 / 1404), **Tibyân Tefsiri Tercümesi**, Akpınar Yayınları, İstanbul 1980

_____ **Bülüğ'ül-Meram Tercümesi ve Şerhi**, Sönmez Yayınları, y.y.1967.

DEMİRCİ, Muhsin, **Tefsir Tarihi**, İFAV Yayınları, İstanbul 2012.

EBU DAVUD, Süleyman İbnu'l-Eş'ab (ö. 275/888), **Sünen-i Ebi Davud**, Mektebetü'l-Maarif, Riyad 2003.

EBU HAYYAN, Muhammed b. Yusuf (ö. 754/1353), **el-Bahru'l-Muhit**, thk. Adil Ahmed Abdu'l-Mevcud, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1993.

FERMAVİ, Abdulhay, **el-Bidâye fı't-Tefsiri'l-Mevdûi**, Kahire 1977.

GÜLTEKİN, Vahdet ve Şevket Rado, **Yeni hayat Ansiklopedisi**, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul 1982.

GÜMÜŞ, Sadreddin, **Kur'ân Tefsirinin Kaynakları**, İstanbul 1990.

GÜNAYDIN, Hasan, **Kur'an Işığında Faydalı Gıdalar ve Beslenme**, İstanbul 1995.

GÜNGÖR, Mevlut (ö. 1434/2013), **Kur'an Araştırmaları**, İstanbul 1995

HİCAZİ, Muhammed Mahmud, **Furkan Tefsiri**, trc. Mehmet Keskin ve diğerler, İlim Yayınları, İstanbul tsz.

_____ **et-Tefsiru'l-Mevdûiyetü fil-Kur'ani'l Kerim**, Daru'l Kütübi'l-Hadise, Kahire, 1970.

HİNDİ, Alauddin Ali el-Muttakl b. Husamuddin, **Kenzu'-Ummâl fi Sünneti'l-Akval ve'l-Afal**, nşr. Hasan Razuk, Halep 1971.

İBN AŞUR, Muhammed Tahir b. Muhammed b. Muhammed Tahir et-Tunisi (ö. 1394/1973), **et-Tahrir ve 't-tenvir**, Daru't-Tunisiyye, Tunus 1984.

İBN KAYYİM, Şemsuddin Muhammed b. Ebi Bekr el-Cevziyye (ö. 751/1350), **Tıbbu'n Nebevi**, çev. Yusuf Ertuğrul, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2004.

_____ **Hâdi'l-Ervâh ilâ Bilâdi'l-Efrâh**, Daru Alemi'l-Fevaid, thk. Zaid Ahmed en-Naşiri, Riyad tsz.

_____ **Zadu'l-Mead**, Müessesetü'r- Risale, Beyrut 1998.

İBN KESİR, İsmail (ö. 774 / 1372), **Tefsiru'l- Kur'an'il- Azim**, trc. Bekir karlığa ve Bedrettin Çetiner, Çağrı yayınları, İstanbul tsz.

_____ **Tefsiru'l- Kur'an'il- Azim**, thk. Sami b. Muhammed es-Sellame, Daru Tayyibe, Riyad 1997.

İBN MACE, Muhammed b. Yeazid el-Kazvini (ö. 273/886), **Sünenu İbn Mâce**, Riyad 1999.

İBN MANZUR, Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mukerrem (ö. 711/1311), **Lisanu'l-Arab**, Daru'l-Fikr, Beyrut 1968.

İBN SİDE, Ebu'l-Hüseyin Ali b. İsmail el-Endelusî, **el-Muhassas**, thk. Halil İbrahim Ceffâl, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1996.

KARABULUT, Ali Rıza, **Tıbb-ı Nebvî Ansiklopedisi**, Ankara 1994.

KARAMAN, Hayrettin Mustafa Çağırıcı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, **Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012.

_____ KARAMAN, Hayrettin **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, (Haz. Ali Özek, Ali Turgut, Mustafa Çağırıcı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş), TDV Yayınları, Ankara 1993.

KIRCA, Celal, **İlimler ve Yorumlar Açısından Kur'an'a Yönelişler**, İstanbul, tsz.

_____ **Kur'an-ı Kerim'de Fen bilimleri**, Marifet yayınları, İstanbul 1989.

KURAN, Araştırmaları Grubu, **Kur'an Hiç Tükenmeyen Mucize**, İstanbul Yayın Evi, İstanbul 2005.

KURTUBÎ, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî (ö. 671/1272), **el-Camiu li Ahkami'l-Kur'ân**, thk. Abdullah b. Abdi'l-Muhsin et-Türkî, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 2006.

KUTUP, Seyyid (ö. 1386/1966), **Fizilal'il Kur'an**, trc. Salih Uçan, Vahdettin İnce, Mehmet Yolcu, İbrahim Türk ve İbrahim Balcı, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2003.

MARANKİ, Ahmet Elmas, **Kozmik Bilim Işığında Şifalı Bitkiler**, Mozaik Yayınları, İstanbul 2008.

MELİK, Müzeffer Yusuf b. Ömer (ö. 694/1273), **el-Mu'temed fi'l-Edviyeti'l-Müfredeti**, thk. Mehmud Ömer, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2000.

MEVDUDÎ, Ebu'l -A'la, (ö.1401 / 1979), **Tefhimu'l- Kur'an**, trc. Muhammed Han Kayani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal ve Hamdi Aktaş, İnsan Yayınları, İstanbul 1996.

MUKATİL b. Süleyman, (ö. 150/767), **Kur'an Terimleri Sözlüğü**, trc. M Beşir Eryarsoy, İşaret Yayınları, İstanbul 2004.

MURSI, Seyyid, **Menâhıcu't-Tefsir Beyne'l-Kadim ve'l-Hadıs**, Kahire tsz.

MUSLİM, Mustafa, **Mebâhis fi't-Tefsîri'l-Mevdûi**, Daru'l Kalem, Dımaşk, 1997.

NEVEVÎ, Muhyiddin b. Şerif (ö. 676/1277), **Riyazü's-Salihin**, Daru'l-Maarif, y.y. 1987.

NEYSABURÎ, Muhammed b. Abdullah Hâkim (ö. 433/1012), **Müstedrek ale's-Sahihayn**, thk. Mustafa Abdulkadir Ata, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1990.

NURSI, Said (ö. 1960 / 1381), **Sözler**, Sözler Neşriyat, İstanbul 2003.

NESEFÎ Ebu'l-Berekat Abdullah b. Ahmet b. Mahmud (ö. 710 / 1310) , **Medariku't-Tenzil ve Hakaiku't- Te'vil**, thk. Yusuf Ali Bedevi, Daru'l-Kelime't-Tayyip, Beyrut 1998.

RAZÎ, Muhammed Fahrüddin (ö. 604/1209), **Mefatihü'l-Ğayb**, Daru'l-Fikr, Beyrut 1981.

SABUNÎ Muhammed Ali, (ö. 1437 / 2015), **Safvetü't-Tefasir**, Daru'l- Kur'an Yayınları, Beyrut 1981.

SAN'ANÎ Muhammed b. İsmail (ö. 1182/1769), **Sübülü's- Selâm şerhu Bülûğu'l-Merâm**, thk. Muhammed Suphi Hasan Hallak, Daru İbni'l-Cevzi, Riyad 2000.

SA'LEBİ, Abdurrahman b. Muhammed b. Mahluf (ö. 875/1454), **el-Cevahirü'l-Hisan fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Kerim**, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut 1997.

SEFA Saygılı ve diğerleri, **Aile Sağlığı, Ansiklopedisi**, İstanbul 1992.

SOYALAN, Mehmet Yaşar, **Elmahlı tefsirinde Kur'ani terimler ve deyimler**, Ağaç yayınları İstanbul 2003.

SUYUTİ, Abdurrahman Celaluddin (ö. 911/1505), **el-Büdü'ü 's-Safire**, Beyrut 1991.

_____ **Cami'üs-Sağır**, mısır 2000.

ŞEVKANİ, Muhammed b. Ali b. Muhammed (ö. 1250/1834) , **Fethu'l-Kadir**, Daru'n-Nevadır, Kuveyt 2010.

ŞİMŞEK, Mehmed. Said, **Günümüz Tefsir Problemleri**, Konya 1997.

TABERİ, Muhammed b. Cerir (ö. 310/922), **Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l Kur'an**, thk. Abdullah b. Abdi'l-Muhsin et-Türkî, Daru Hicr, Kahire 2001.

TANYU, Hikmet, **"Ağaç" Md, DİA, TDVY**, İstanbul 1988.

TOPTAŞ Mahmut, **Kur'an-ı Kerim Şifa Tefsiri**, Cantaş Yayınları, İstanbul 2007.

TURGAY Nurettin, **Kur'an Açısından Hayvanlar ve Bitkiler**, Fecr Yayınları, Ankara 2011.

YAHYA, Harun, **Kur'an Mucizeleri**, Araştırma Yayıncılık, İstanbul 2014.

YALÇIN, Ayhan, **Şifalı Bitkiler Ansiklopedisi**, Geçit Kitabevi 1981.

YAZIR Elmalılı Muhammed Hamdi, (ö. 1361 / 1942), **Hak Dîni Kur'an Dili**, *Dili*,(Sad. İsmail Karaçam, Emin Işık, Nusrettin Bolelli, Abdullah Yücel, Mahmut Özakkaş, İbrahim Tüfekçi) Zaman Yayınları, İstanbul 1998.

YILDIRIM, Celal, **İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri**, Anadolu Yayınları, İstanbul 1986.

ZECCAC, Ebu İshak İbrahim b. es-Serî (ö. 311/923), **Meâni'l-Kur'ân ve i'râbüh**, thk. Abduh Şelebî, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1988.

ZEHEBÎ, Ebu Abdillâh Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1347), **et-Tıbbu'n Nebevi**, thk. Ahmed R'fet el-Bedravi, Daru İhyai'l-Ulum, Beyrut 1990.

ZEMAŞERÎ, Muhammed b. Ahmed Carullah (ö. 538/ 1143), **el- Keşşaf an Hakaikiku't-Tenzil ve Uyuni'l-Akavil fi Vücubi't-Te'vil**, thk. Adil Ahmed ve Ali Muhammed, Meektebetü'l-Abikan, Riyad 1998.

ZEYYAD, Hüseyin b. Bistam, **İmamların Tıbbı**, (trc. Hayrettin Tekümit), İstanbul 2000.

ZUHAYLÎ Vehbe, (ö. 1437/2015), **et-Tefsirü'l-Münir**, Daru'l-Fikr, Dımaşk 2003.